

263183

MAGYAR
KLASSZIKUSOK

BÁRÓ JÓSIKA * FÁY ANDRÁS
ERDÉLYI ELBESZÉLŐK

FÁY ANDRÁS

A BÉLTEKY-HÁZ

ÖSSZEÁLLITOTTA ÉS
A BEVEZETÉST IRTA:

BORY ISTVÁN

MAGYAR NÉPMŰVELŐK TÁRSASÁGA KIADÁSA
BUDAPEST

263 183

(R
2)

ORSZ. SZÉCHENYI-KÖNYVTÁR	
N	Növedéknapló
1954 évi	2234 SZ.

R
1965

F. k. : Dr. Lőrinczy Szabolcs
„Forrás“ Nyomdai Műintézet és Kiadóvállalat Rt. nyomása

(A regény bevezető fejezete.)

Éji homály és kelő szürkület, kétesen küzdtek még egymással, midőn Gyula löcsövet vetve vállára, az apai házat elhagyá. Kerten keresztül közelebb éré a szabadot s arra választá útját. Nyomula szíve, amint kertbeli alkotásira végpillantatját veté. Édes vonzó érzet él bennünk, még a lelketlen dolgok iránt is, hogy mi adánk lételt azoknak.

Közel a temetőhöz vitt el útja s betért búcsúját venni anyja sírjától. Nyugvó csendben szunnyadt körülte az élet, faluban és mezőben, ellenetben zajgó keblével. Egymást váltogató érzésekkel borult a sír harmatos hantjára s eltökélve költ fel arról: tisztán tartani meg szívét az élet zajlásaiban, miként hajdan jó anyja oktatgatta volt őt. Mulandóság sejtelve soha sem száll meg bennünket búsabban, mint midőn elhunyt kedveseink sírjait látogatjuk. Velek töltött örömeink lelkünk eleibe omlanak s elszorítják ezt azon eszméltetéssel, hogy ők s ezen örömek nincsenek többé! Azon szellő, mely sírjaik bogácsai közt susog, bús sejtést lenget reánk!

Elindult Gyula bizonytalan szerencséjére s kiérőben vala a sírdombok közül, amint a kétes világosságban emberi alakot mozogni láta. Felé tartott s eleibe lopódzott ez is. — Csitt, csitt vadász! így szólítá meg Gyulát sűgő hangon, lábhegyen járj, még alszik, fel ne költsd robogásoddal!

Az ifjú szemre fogá az idegent s úgy tetszék neki, mintha látta volna valaha. Viselt hosszú köntös, nedves az éj harmatjától, nyúlt el testén, fürtjei rendetlen bomlásban szóródtak el vállain s halvány arcának nem kellemetlen vonásain és szelíd szemein, láthatók valának a csendes tébolyodás nyomai.

— Nem hoztál virágot? — kérdé biztosan Gyulát, megfogá kezét; s gondos csendes léptekkel, miként súlyos beteg körül járdalunk, voná az ifjat egy új hányású sírdomb felé.

— Itt alszik, de nem sokára felébred; majd örül virágaimnak. — Ezzel leüle kalapja mellé, mely rakva vala mezei virágokkal s gondos válogatással illegeté azokat a sír halmára és emlékére.

— Ki vagy te szerencsétlen? — kérde Gyula illetődéssel.

— Szerencsétlen, de nem rossz! — felele az idegen, mintegy eszméletlenül arra, mit mondott s folytatá kedvteléses szorgalommal munkáját.

Nehéz kebelrel tért tőle útjára Gyula. Az idegen és saját sorsa gyászsképein búsan borongott lelke. Elkietlenedett előtte az élet s homályba süllyedtek nézetei a jövőbe. Merre forduljon a tág világban? mi pályát kezdjen a sok bizonytalan közül? hánytá-vetette elméjét s habzásában meg nem állapodhaték szíve semmiben. Hol kínos a választás, örömet engedjük a sorsot határozni, hogy mintegy menekedhessünk önvádlastól magunk előtt. Így Gyula is. — Majd rést mutat az idő és szerencse! — úgymond s ballaga bizonytalan sorsa eleibe.

Dél felé a zuhogó zápor beveré őt egy fogadóba. Tömve volt az vendégekkel; mert a megye széke, hol tegnap tartatott a tisztválasztás, csak egy fogatnyira feküdt attól. Gyula fölére vonva köpenyét s szemére húzva kalapját, betére a nagy ivóba és egy asztalnál a még üres helyet elfoglalá. Zajgó ifjú csoport ült itt egy nagyobb asztal körül s vitte a lármás szót a szobában; más asztaloknál széllyel tanyázott a többi vendég és étkezés közt leginkább az ifjak zajára figyelni látszott. Beszéd tárgya, mint gondolhatni, a megesett tisztválasztás vala és Gyula azonnal sejté, hogy az ifjú asztal ugyan azon egy párt tagjaiból áll, mely a tisztválasztásban, többi felett a szerencsét kivívá. Tréfás játéka az hiúságunknak, hogy minden nagyobb eseményben, mely körülünk történik, fontos szerepet törünk tulajdonítgatni magunknak, vagy legalább nyomós részvétet abban. Így vala ez az ifjagnál is. Mindegyike csaknem egyedül tévé meg az alispánt, ez vagy amaz főszolgabíró; mert egyik jókor toppana elő kiáltóival, másik egyedül kapá fel kegyeltjét a levegőbe, harmadik közel fére harsogó torkával a főispán mögé, negyedik magához pártoltatá az ellenes felet s több effélék. Kinek ily nagyobb szerű szerepekből mi sem juthata, az kisebb szerű hős tetteit hordá elő s legalább jó helyével, ülésével, állásával s egyéb részvételeivel dicsekvék.

— En négynek ígértem meg az alispánságot, mondá egyik kacagva, kiben Gyula azonnal Halkóra, a víg-lantosra ismert; s utoljára is az ötödikre adtam szavazatomat. Mindegyiknél vígan megettem a választási lakomát.

Kacagott szavára az ifjúság. — Miért ne tenném? — folytatá szavait Halkó, — némelyik közülök, máskor soha sem pihenteté meg rajtam szemét. Örömöm telik a kevélyt, ha egyszer horgomra kaptam, kissé megrángatni. Kölesön esik úgy is, ha egyszer felkaphatott az uborka-fára!

Egy szikár magas termet, viseltes sötét köntösben, lépett be az ivóba s Gyula mellett fogott ülést. Arcának kiálló csontjai, de beesett húsa, képének sötétes színe és bizonyos feszes ügyetlenség mozdulataiban, egyszerre a könyv-tudóst gyaníttaták benne. A férfiú mintegy negyven éves lehetett s tömött szemíve, mordság nélküli komoly tekintete, fennszoktatott fejtartása, némi méltóságot kölcsönöztek alakjának. Zsebéből egy darab sajtot papírba takarva vett ki, egy messzely bort parancsolt magának mellé s falatozáshoz fogott.

Az ifjak éppen az új tisztviselőkért ittak s kiürítvén az alispán egészségéért, kit pártjok teve meg, poharaikat, szilaj buzgóságokban a falhoz verék azokat.

— Natis in usum laetitiae scyphis pugnare, thracum est — mondá Gyulához fordulva a sajtozó.

Kapott az alkalmon másik szomszédja, kit bús emésztésében bosszantani látszott az ifjak vígsága s most tudósunk előtt kifakadt ellene.

— Uram! — felele ez, bizonyos oktató tónnal, mely sajátja látszék lenni, — a vígság, érzeinknek lelket elkapó mánora, melyben a mindenkori szertartás, emberfeletti bölcsesség fogna lenni. Úgy hiszem, magok a hét bölcsek, ifjúságokban bohók voltak s tán boldogabbak, mint későbbi bölcsességekben. Nagy bölcsesség; a bohó világgal bohóknak lenni tudnunk! Szilajok vígságaikban úgy a legmíveltebb nemzetek, mint a hottentotok. Mit nem tettek, a műveltségben egykori mesterei a világnak, a régi görögök, a magok ünnepeiken, közbjátékaikon? mit nem a rómaiak a magok saturnáliáiban, bacchanáliáiban, miket később tanácsi végzésnek kelle eltörölni? Rendesen aszerint józanodunk, miként öröm-fogékonyságunkat s így boldogságunkat

veszítjük; ennél fogva szánom azokat a mindig józanokat, kik ártatlan vígságokban botránkoznak, csak azért, mert zajosak!

— Mely botránkozás gyakran onnan származik, hogy irigyeljük másoknak azon öröm-élményt, melyet velek együtt ízleni, már nem vagyunk képesek, mondá egy a vendégek közül. Örömnünknek főrészt tesz, tehetségünk leélheti azt.

Zajos vígságokban, megjegyzé a bosszús, kábítás pótolja az örömet és szívnek élményét.

Ez igaz lehet, mondá a tudós, de az is, hogy az ily mulatságok, ha gyérek és vétketlenek, jótévéleg zavarnak ki testet lelket, szunnyasztó egyformaságából, miként nagy szelek megtisztítják a peshedt levegőt.

A szomszéd, nem lévén kedve folytatni a beszédet, kifordult s az alatt megtudták Gyula és a tudós, hogy ő egy kieset tisztviselő vala. Visszatértével, fejét kezébe hajtva gubbasztott. Tudósunk részvétellel ütögeté meg vállát: bonus animus in mala re, kedves úr! dimidium est mali! — így szóla hozzá.

— Kicsoda ön? — kérdé őt szemével mérve az ifjú.

— *En consumens* vagyok — felele a tudós — s ennek is azon neme, melynek innét-tova nem igen leendő consumálni-valója és így becestelen in hoc mundo optimo; mert a másik consumensei nem, mint illő, tiszteletben tartatik. Ezen rövid életrajzocskám, reménylem, kezesség leendő ön előtt, hogy a bonus animus in male re, nálam is szükséges vendég.

Az ifjú megszorítá kezét a tudósnak és fölkelvén ültéből, elfordula.

Csakhamar nagy porzaj támadt a szobában. A bús ifjú, töretlenségében, egy vele együtt kimaradt tisztviselő egészségre köszönté poharát; de az ifjak asztala az ő „éljenje“ ellenében „vessen“-t kiáltott. Borúsan súlyosodott mindkét részről a szócsata s minden pillanatban kitöréssel fenyegetőzött.

A tudós fölkele és méltósággal állapodván meg az ifjak asztalánál. — *Pace advenio, et pacem ad vos adfero!* — így szóla dörgő gordon-hangjával hozzájuk s csend lőn ez új jelenetre köztök. — Hazafiak esze elágozhatik véleményekben az eszközök felett, mert az emberi sorsnak gyarlósága; de szíveiknek egyesülniök kell a célnál, mely a közjó. Önök túlestek az eszközökön a tisztválasztáskor, egyesüljenek tehát most a célnál. Ma-

gyar ellenségének átkul kívánom a visszavonást; de a magyar hazában béke uralkodjék!

Az ifjak egymás szemébe tekintettek — helyes, professor úr! — kiálta Halkó, felszökik ültéből s két poharat ragadván kezébe, egyikét az extisztviselőnek, másikat pedig társai felé nyújtá. Követem böles fogadósunkat, így szóla ünnepéllyel; — ime uraim! a víz zúgó folyamban habzik a Dunában, Tiszában, a bor nyugton pizseg a pincében; de fogadósunk szép békére páritá palackjainkban a két különböző elemet. Kövessük szép példáját. Tartsa meg az ég egyetértését a magyarnak!

Kacagva üték össze poharaikat az ifjak az ellenféllel, magok közé ülteték ezt és a tudóst, kit Halkó ismervén, Porubay exprofesszornak ismertete s azonnal megkészsült a béke. Az ifjak nemes kíméletből kikerülének minden célzást, minden előhokodást a tegnapi napról; egyedül a víg Halkó vivé a szót, melyet a komolyas, de vidám lelkű Porubay, különös jovialitással előbeszélt iskolai történetesekkékel fűszerezett.

Halkó lantja húrjaiba kapott, csend lett a szobában s lekesedéssel dallott egy dalt, melyben egyértésre és egy észre, egy szívre buzdította a magyart, kire a gyakori viszályok anynyi veszélyes vihart idézének elő s miket alig bíra ön erős lelke, kara, sőt istenének pártoló kegye is legyőzni.

Halkó már régóta szemszegzé ültében Gyulát, most hozzá mene s közelebből fogá szemügyre. Gyula kezét nyújtá neki. Én vagyok barátom, így szóla hozzá; de el ne árulj; nevem, születésem maradjon titokban, míg kifejlik dolgom. Egy-két szóval értesíté Gyula maga állapotjáról Halkót, mennyit belőle annak könnyelműségére bízhatónak véle. Te vándor madárként járod a hazát, mondá neki; nem tudsz-e valami helyet, mely, tehetségeimmel s amennyire lehet, szabad szellememmel arányban állhatna? Halkó homlokára tevő mutatóujját, mint ki jártatja elméjét s egy kis gondolkozás után: lennél-e nevelő barátom? — kérdé hevenyen Gyulát, — olyan nevelőt értek, ki csak saját lelkének számol kötelességéről és oly háznál nevel, melyben kétségbe sem hozzák, hogy ő is az urasághoz tartozik? Az Uzáy-házhoz, hallom, van egyre szükség.

Gyula, azon véleményben, hogy éppen a nevelői pálya az, mely szabadságunkat leginkább megszorítja, nem igen hajlott ahhoz! de Halkó Porubayra hivatkozék.

Az öreg tekintetes Uza Elek úr, mondá ez, talpig ember-séges szelíd úr s nekem kegyes jóakaróm, kinél szabad akarat-ját meg fogja tarthatni ön; legfőlebb kedv-keresésből sakkozni fog ön néha vele, ha más ellenfél nem akad.

Sokat hordtak elő Halkó és Porubay a ház dícséretére, miket Gyula előismeretek gyanánt jegyeze fel elméjébe s végre elhatározá magát, megkísérteni szerencsáját nála.

— Úgy jöhet — súgá Halkó, — hogy pótlékod is akad itten Póli helyébe; Cili kisasszony jobb a jó napnál.

Gyula egészen idegen érzelmei között, elhagyá suhanni füle és szíve mellett Halkó szavait s útjáról és Uza falu fekvéséről tudakozódék.

— Fekvése valóban kies — mondá Halkó, — a helység Mátra aljában terül el, közel a várfoki omladékhoz. Ily költői szelleműnek, mint te vagy, már maga a festői táj is, csupa élelmény.

Azalatt a megszűnt záport nyájas derű váltá fel. Porubay felkészüle s kivezeté lovát. Többen az ifjak közül kikísérték őt, részint tiszteletből, részint meglátni a tudósnek lovaglását. Egyszerre kacaj támada köztük s Porubay görög és római átkokat szóra maga körül. Lovát a zápor megöntvén, volt színét nagyjából lemosá róla s az előbb sötétpej paripa, most sárga lón, itt-ott, hová a zápor nem férhete, megmaradt pejfoltokkal; úgy, hogy eleinte maga is kételkedék: lova-e vagy sem? Az út lueskos leve s egy az ifjak közül felsegíté kötni a ló farkát, hogy sárosodástól mentse azt; s ím a szép hosszú fark, egy erős rántásra, kezében marada; mert az csak akasztva vala a kurta szőrű farktőhöz. Az ifjak letörleték, mint lehetett, a lóról a festéket, Porubay víg robaj és hálálkodás közt ült fel táltosára s egy „valéte“-t kiáltván hátra a társaságnak, ügyetlenséggel döcögött el rajta.

Gyula másnap alkonyodat felé ére Uzára. A vidék, miként Halkó mondá, valóban festői vala. Nyájas lapályon feküdt a falu, felette magas hegyek meredeztek egymás felibe, rengeteg erdőt hordva bérceiken. Utó-tájban, kisebb hegyfokon egy várrom fogá el a szemet és lelket. Faluszélen állt az agg kastély, váralakra építve, barna vakolattal és cikkes tetejű bástyákkal; melyeknek ablakai végig szolgáltak kilátással a hely-

ségeken. Ennek közepén dombra épült a templom s bádogos tornyát a kastély felé mutatta.

Gyula egyenesen a kastélyba mene fel. Egy jóképű cseléd, viseltes s kissé gondtalan öltözetben, fogadá őt; kész szíves-séggel szedé el csekély bútorát s helyet rendelvén annak, meg-jöve ismét bejelentni az idegent.

Gyula beereszteték. Az öreg Uzay, minegy hatvan éves úr, kis bársony sipkában fején, hosszú házi s félig hálóköntös-ben, ült sűrű pipafüst között, sakk mellett s ellenében Bodnár, a helybeli pap. Mindketten szívesen üdvözlék az ifjat, kissé fölemelkedve ültükből, de sem pipát, sem játékot nem téve félre.

— Kihez van szerencsém? — kérdé Uzay.

— Vas Gyula vagyok — felele ifjúnk, — s Porubay professzor úr utasításából, nevelői tisztet keresek ez úri háznál.

Tamással, az előbbi cseléddel, széket tétete Uzay Gyulának s pipát gyújtata számára. — A dolog fontos — mondá Uzay, — majd szólunk bővebben róla — s folytatá játékát. Gyula széttékinthe azalatt. Inkább kényletre, mint pompára mutatott a háznál minden s az agg bútorokból úgy látszék, hogy tulajdonosok nem nagy barátja a változtatásnak.

Uzay megnyerte a játékot s újjal kínálta meg Gyulát, ki azt elfogadta. Ez alkalmasint erősebb vala abban, mint az öreg, de ez gyakorlottabb; s így Uzay, bár nehezen, megnyeré játékát Gyula ellen is. Igen elégedettnek látszék kettős diadalával.

Tamás kiveré a kiégett pipát, s újat gyújta urának. Gyújtásközben Uzay, eredetéről tudakozá Gyulát. Ez árvának adá ki magát, hogy minden további kérdéseket könnyebben kikerülhessen.

— Egy pöröm van a papommal — mondá Uzay, — legyen ön bíránk benne. Én a házi nevelést javallom, ő iskolait; mit ítél ön?

— Tekintetes úr — felele Gyula, — azt vélem, hogy a nevelés azon sok oldalú tárgyaknak egyike, mik teljesen soha ki nem meríttethetnek. Körülmények sokat határoznak s maga a nevelő személye mindent. Ha ez lelkes, lelkiismeretes s mi fő: szellemével ügyes lebecsátkozni növendékéhez, hogy ezt magához emelhesse, igen célos lehet a házi nevelés is; különben előbbre teszem az iskolait, melynél gyakorta a tanítók válto-

zása, társalgás, példalátás, vetély s több effélék, sokat kipótoltaknak.

— Jól, de kikerülve szól ön — mondá Uzay, — hallja hát előbb okaimat. — Uzay hátraigazgatá sipkáját, néhány szaporább szippantást tőn pipájából, hogy előre kivehesse azon, beszédje alatt teendő mulasztásait. — Nem kárhoztatnók-e az oly kertészt — így szóla, — ki egyaránt ültetne, öntözne minden növényt, mellőzve sajátságos természetöket s így fuladni, vagy asszni hagyná azokat, mik éppen ellenkező bánást kívánának? Abban reményilem egyet fogunk érteni mindnyájan, hogy a gyermek egyéni sajátságát kiismerni, első gondja és kötelessége minden nevelőnek; mert csak ezen ismeret adhat irányt munkálkodásinak. Hogy tehesse ezt az iskola, mely száz gyermek közt osztja fel figyelmét? Ki tudja, mit tesz kiismerni egy emberi lelket, nem fogja tagadhatni azt, hogy egy gyermeket, testben, lélekben, indulatban, erőben, tehetségben, hajlandóságban teljesen kiismerni, már magában elegendő feladat, egy férfiú egész munkásságára. Így tehát az iskolákban, elsimulva az egyéni sajátságok felett, csupán emberi köz mérték után neveltetnek gyermekeink. Tudakoztatik-e ezektől valamelyikében: mire születettél? mi vágnál lenni? Egyaránt nevelteik pap, katona, törvénytudó, orvos és művész; s egy pár év és körülmények képezik aztán mindegyikét azzá, mire őt sors szánta s többnyire félemler leend a maga pályáján! Tapasztalással kérkednek azok, kik az iskolai nevelést pártolják. De felér-e ezen szűk korlátú iskolai tapasztalás, azon folyvást szem előtt forgó példákkal, miket egy jó háznál lát, hall a gyermek? Tanulhatja-e iskolában a világi élet viszonyait? Tanul-e keresni, józanul költeni? férj, apa, házigazda lenni? Az a nagyon magasztalt vetély sem pártolt dolgom. Nem egyben tapasztalám, miként ezen vetély átkíséri az iskola növendékét, világi pályáiba is s irigy dulakodássá válik itt künn, mely számos közjónak nyakát szegi. Ha egyéb rosszat nem szül is, magas érdemet képzelhet a kijelöltekkel önmagok felől s elégedetlenségre nyújt alkalmat az életben, ha a világ a holt, vagy fonákul használt tudományt, künn is érdemnek venni vonakodik. Többeket említhetnék, kik zavarba jövének azon, hogy utóbb helyűek az iskolai fokoztatásban, künn az életben felikbe haladának, Gyanakszom, hogy azon iskoláinkból, mikben a tanu-

lők közt tüzes vetélyek dívatban nincsenek, általában békesebb, összetartóbb polgárok kerülnek ki. Nem említem azt, hogy azon nagy köz, mely az iskolákban, a gyér együttlét miatt tanító és tanítvány között áll, rendszerint tekintélynek előítéleteit szüli ennél. Csak azon nagy lomát hozom elő a tudományoknak, mik ha bárcsak előrajzaik adatnak is iskoláinkban, nagyobb részére nézve a tanulósnak és rövid életidőnkhez képest, igen oly forma viszonyban állnak, miként terjedő előbeszéd áll kis könyvecskéhez képest!

— Most már méltóztassék megengedni a Tens úr, hogy én szólhassak az iskolák mellett és házi nevelés fogvatkozási ellen — mondá Bodnár és letevé pipáját. — Szülék és cselédség teszik házainkat s vendég. Tartozó tisztelet az elsők iránt, kiket gyakran lázi gondok is komorítanak, béklyózáván a gyermeket, az, vagy korlátlanúság, szívesen a második rendhez, a cselédséghez vonják őt, melynél elaljasul; a vendég pedig, valaminth ünnepletei is a háznak, gazdasági munkák, házi események és bajok, akadályoztatják tanulásban. Ha iskolákban néha nagyobb a köz, tanító és tanuló között, mint óhajtható volna: házi nevelésben többnyire kisebb az, mint lennie kellene. Még azon legkedvezőbb esetben is, melyben szüle és tanító, rendszeres egyetértésben állnak a nevelésre nézve egymással, kötve van a házi tanító a szülői tekintély által s ritkán bírhatja egészen növendékét. És hányadik ház az, melyben a nevelő tekintete, óva van a cselédség mellőzésétől s elsőnek téve növendéke előtt? Házi nevelésben nem szerezheti meg a gyermek a szükséges emberismeretét, nem látja az életet sok oldalúságában, változásaiban, nem az embert sokféle viszonyaiban. Továbbá elveszti itthon azon szép szövedéket, melyet az iskolai kor, barátkozásai által fon s az érettebb kor báj-övéül az életnek, világi pályáiba is átviszen és megőriz. Ritkán nyilhatik házi nevelésben a gyermeki szív, érzelem- és indulat-közlésre, rendszerint hideg önzésre csukódik az el magányában, a test pedig és lélek otthoni kényelemre szoknak s nem edződnek iskolai apróbb sanyarúságok által, egykor jöhető inségeihez az életnek. Ellenben az iskolákban, megszakadnak a rang közfalai, egyedül a tanító szab rendet, személyes érdem-becsülést s a lerangoztatott úrficska önérdem után kénytelen törekedni, mely egyedül képes megkülönböztetni őt a kapás fiától. Köz-

lőbb lesz ott, barátkozásra nyiladozván gyermeki ártatlan szíve s ezen közlés által nemesül érzeteiben és ismereteiben. Szorosabban köttetik idővel a polgári állományhoz, kiismervén idegen érdemeket is s tanulván egyébnek is köszönhetni valamit, mint csupán a véletlennek, születésének, rangjának és szüléi tekintélyének. Általában úgy vélem, tagadhatlan az, hogy a lélek az iskolákban, nyitabb, tágasabb terjengésre szokik, nagyobb és biztosabb mérszereit kapja az életnek; s míg a házi nevelés inkább csak kis házi körre nevel, világ és haza polgárjának készíti növendékünket elő az iskola.

Itt elhallgata Bodnár és Uzay újra ítélelhozásra kéri fel Gyulát.

— A tárgy oly fontos, mindkét rész okai oly nyomósak — mondá Gyula szerényen meghajtva magát a feleknek, — hogy itten kissé erősebb szakállú bírót óhajtnék, mint fiatal csekélységet. Így engedelmet reménylek arra, hogy ítélet helyett csak szerény véleményemet adhassam. Az előhozott kölcsönös okok még inkább meggyőznek afelől, hogy jó nevelés, nem általános hideg rendszerek, hanem körülmények és nevelőkben tett választásaink következménye. Ha szülék jól választák a nevelőt, vele a nevelésben munkás kezet fognak, munkásságára és példalátására a gyermeknek, gond van, ha olykor-olykor ez, bölcs ügyelet alatt, világot és embereket látni küldetik, nincs ok kárhoztatnom a házi nevelést. Nem tagadhatom azonban, hogy hasonló kedvező körülmények közt, az iskolainak adom az elsőséget; azon szoros kikötéssel mindazáltal, hogy kivált hol mód nem hiányzik, külön tanító által, a két nevelés mintegy egygyé olvasztassék. Csupán egy esetben választnám fiamnak a házi nevelést; ha tudniillik: valamely életpályára kirekesztőleg kedve és talentuma mutatkoznék. Ezt úgy vélem, a házi nevelés, sok félreacsapongások elmellőzésével, célosabban fejthetné ki, mint az iskolai, mely egyes tudományos felfogásokra s lélek és tehetség egyes jelenségeire, oly szorosan nem ügyelhet.

Gyula tudtán kívül szépen közlé a kerékvágást. Bodnár mint nyertes, elégedett volt s nem vitatta tovább a tárgyat; de Uzay is kezet nyujtott, mert fiát, ki erővel katona kívánt lenni, az utolsó eset védelme alatt állni gondolá.

Károly, egy mintegy tizenhárom éves gyermek, becsörte-

tett az ajtón s futólag meghajtván magát az idegennek, új fakardját s kéreg-csákóját mutatá be atyjának. Szeles tűzzel adá elő mai játékait s tervét a holnapiak iránt, melyek mind katonai gyakorlatokra mutattak. Atyja keveset látszék ügyelni rá; a pap foglalatossabb vala körülte. Gyula szóba és enyelgésbe erede a gyermekkel s csakhamar sejté, hogy minden szeles-gondatlansága mellett is, nyílt ész és szív s hajlékonyság, tulajdonai ennek. Utána testvére, Cili lépett be, vacsorára hívni a társaságot. Egy nem annyira rendes szépség, mint vonzó ábrázat, melynek halványa csak akkor pirkadt meg kissé, ha öröm, vagy szemérem terült reá. Az égszín szemekben kelle-mes komolyság ült, mely a fejledező lyánkának érettebb kort hazudott. Deli természetnek minden mozdulatja csendes szelíd-ségre és állapotodott munkás elmére mutatott.

Vacsoránál újra feléledt, beszéd közt a nevelés tárgya. Sok hasznos gondolatok, megjegyzések, tervek fejlettek ki a hár-mas vitatkozásban, mikben de főkép a tervezésekben és szó-beli kormányzásokban, Uzaynak különös kedve látszék telni.

Bodnár azon gyakori hibáját feszegeté a nevelésnek, minél-fogva mindenest tudóst óhajtunk képezni gyermekünk-ből. — A folyam — úgymond, — ha igen szétterült medréből, cse-kély lesz. Aztán ennek természetes káros következése a korai kifejlés; pedig mily szomorú tekintet: gyermek, érett, komoly képpel! Virág legyen a gyermeki kor és ne gyümölcs! Gyöngé oltványom virágát, ha gyümölcsre erőlködik, lenyomom ujjom-mal, hogy a korai erőszak el ne sanyarja vitor növéstét. Mond-hatnám: mióta tudósabbak vagyunk, nem vagyunk okosabbak; terjedező lelkünk elveszti erőhatóságát.

Gyula egyszerűbbnek óhajtá mai nevelésünket. — Úgy lát-szik — mondá, — nyavalyája századunknak a rendszer-kerge-tés. Így a nevelésben rendszer épül rendszerre, alapszabályok állíttatnak fel egymás felibe, újak régieknek és újabbak az újaknak helyébe, mintha vélhető volna, hogy a természet, mely együgyü rendet tart s egyszerű eszközökkel él céljaiban, csupán az emberi tehetségeket rejté oly nehéz fejletű magba, az emberi boldogságot burkozá oly titkos rejtélyekbe, miknek fejtegeté-seiből ki kellessen fáradni bölcseinknek. A tapasztalás igen arra mutat, hogy a szerfelett számos és mesterséges erkölcs-képző iratokban eltéved az erkölcs, mely kevesebb oktatást, de

több jó példát kívánna, a sok bölcsekedésben gyérebbs lesz a józan ész, a sok vitában az igazság és sok mesterkélésben a jó nevelés.

— Helyes! — mondá Uzay. — Én úgy tapasztalom, hogy a mai nevelés megfordítva áll a régihez; csak koromban is nehezen, tán kelleténél is nehezebben jutottunk valamihez; de kínos fáradozásunk után, rendesen igen is sajátunkká, vérünk-ké tettük a keveset. Ma, nagyon is könnyűvé, kényelmessé tesszük gyermekeinknek a tanulást; készen találunk minden tudományt lelke elcibe s így elfulasztjuk a legnemesb erőt benne, az önmunkásságot. A legnemtelenebb tehetséget, úgy mint az emlékezőt, gyakoroljuk helyette s idővel rab követő, nem öngondolkodó válik a gyermekből. Csodálnám, ha nem ez volna egyik főoka az újabb kor sülyedő eredetiségének, mert az bizonyos, hogy azt a régiekben oly gyakori lelkes sajátságot, eredeti egyéniséget, egykorúinkban jóval gyérebbsen találjuk.

Gyula sejté, hogy Uzay és Bodnár úgy óhajták lejtñi a beszédet, hogy neki alkalma lehessen kifejteti nevelésbeli ismereteit és nézeteit; kívánván egyszersmind saját közléseikre is használni azt. Gyula is mindkét oldalról használá az alkalmat s Uzay elégedésében még az asztal felett átajánlá gyermekeit nevelői keze alá.

Cilit, csodáltára Gyulának, nem látszék untatni a férfiak tudományos beszélgetése. Kivévén azon közbeszövéseket, mikben pajzán öccsét néha-néha titkon rendre igazítani vala kénytelen, vont volt minden szócskára figyelme.

Uzay egyike volt a legnyiltabb főknek; de tudománya és ismeretei, inkábbára bennmaradók valának s ritkán folyának be a világi életbe, sőt saját házi életébe is. Különös önmaga iránti bizodalmatlanság s ezzel járti szokott elvonódás valának tulajdonai, miket ő iskolai hibás neveltetésének szeretett tulajdoníthatni.

Uzay egykori külön tanítója, kikészült földmérő vala; de ki, lábhasgatások miatt, szobájában üzé inkább mathematicai nyomozásait, mint azokat künn-életre fordítá. Szenvedélyes volt választott tudományában; és buvárkodási abban, inkább növeszték, mint olták szenvedélyét. Vagy azért, hogy azon kéjben, boldogságban, melyet saját keblünkben érzünk, szívesen részesítjük kedveseinket, vagy hogy amivel magunk vagyunk

teli szívesen ömledezünk azzal, a tanító el vala hitetve afelől, hogy sikeresebb alapot nem vehet nevelésnek, mint ha mathesisen kezdi növendékjének a tanítást. Minden más tudomány, úgymond, tapasztaláson alapszik, mely csalóka és bízatlan; egyedül a mathesis lehet el nélküle; önmagából merítvén az örök csalhatalatlan igazságokat; innen csak e tudomány csalhatalatlanul bizonyos. Lehet-e tehát bizonyosabb utat követni a nevelésben, mint mathesis által adni bizonyos irányt a gyermek lelkének, tudásának? s így előre mérszert nyújtani eszének, mihez idővel a többi tudományok tévedéseit szabhassa és óvakodhassék csalfa előítéletektől? Természetes, hogy bizonyost kell előbb tanulnunk, mint bizonytalant, mely utóbbihoz már érett fontolás szükséges és megválaszthatása annak: mit higyjünk? mit ne higyjünk? mi nem gyermeknek dolga.

Ily gondolkozással egyenesen mathesisre fogá tanítónk a fiút s hogy annál inkább kirekessze nála befolyását a csalóka tapasztalásnak, csakhamar átvivé a pura mathesisre és végetlenek analysisére. Két tulajdonság hiányzott jó tanítónkban, miknek nevelőben hiányzani nem volna szabad: egyik a közlés szép ajándéka, másik az áldott béketűrés. Valósodott Uzaynkon is az a tapasztalás, hogy azon magasságból, melyen a tanító áll, lebecsátkozni bírni azon aljba, hol növendéke fekszik, üdvösebb a nevelésben mint tudás. Homályosak voltak Uzay tanítója előadásai, a tanítvány felfogásán felül csapongók tolmácsoltjai; így a vele nem érő gyermek mind inkább maradozott s tiszta fogalmak helyett értetlen szókat tanult. A türelmetlen tanító eleinte nyugtalan lön, majd mindig élesebben fakadozék s legélesebben midőn őt lábhasgatásai előfogák s végre csüggedve kezdett kétkedni a fiú tehetségében. Igaz, hogy Uzay vérmérsékletében bizonyos lassú hideg phlegma uralkodék, mely ellenségesen vívott minden elme- s testbeli rászorításokkal. Ehhez járulának oktatója gyakori korholásai, saját elmaradásai s nem juthatása a tolmácslatok tiszta értéséhez; mik együtthatva nem sokára levették a gyermeknek lelkét. Csakhamar kezdé maga is hinni, mit tanítója mondogat vala, hogy a természet, az elmetehetségek osztásakor mostoha volt iránta; bizalmatlan kezde lenni önmaga iránt s csüggedni tanulásaiban.

Ugyan ezen tanító kíséré iskolába is Uzayt s még néhány, évig vala kárára körölte. Önbizalmatlansága Uzaynak mindin-

kább növekedék, mely később bátortalan elvonódássá súlyosodék; s ámbár utóbb tanítója változván, sokat kipótolt is elmaradásaiból, az önmaga iránti bizalmat s lelke önerejűségét nem bírta visszanyerni többé. Uzay már az iskolában hajló vala mindenkinek, ki bátrabb, követelőbb volt nála, felsőbbséget engedni maga felett; így később is könnyen elégedett vala másokkal, de annál nehezebben önmagával.

Iskolai természetét áthozá Uzay a világba is. Első gondja vala, szokásból inkább mint hajlamból, hivatalt keresni. Születés, birtok, tudomány, nagy reményekkel biztatták őt; de elvonódása falusi magányába, futása a társalgásnak, megfoszták őt azon eszközöktől, mikkel szerencsáját teheté; saját környékében sem vala ismertetve s ha megjelent is valahol, bizodalmatlan szótlansága, kevésbé ajánlhatá őt. Sokban emeli vagy súlyeszi az emberek ítéletét rólunk, azon önmagunk iránti bizalom vagy bizatlanság, melyet a társalgásban magunk előtt hordozunk. Szereti a világ okait nyomozni mindkét esetű viseletünknek; és becsülésünkre vagy mellőzésünkre, találja is vagy találni véli azokat. Uzay gyűlésekben óhajtá kijelölni magát, de elszoktatott szíve, nyelve, itt is megjátészódtaták. Amaz erősen dobogott biztalanságában, amint elkészült szónoklatához fogott s ez a hívtelen elakadt. Nem vala tehát számára egyéb hátra, mint falujába temetni magát s magányából szókbán, vitákban harcolni a világ fogyatkozásai ellen s elreppenő tervekben javíthatni azokat. Két foglalatosság, mikben barátja s hű visszhangja, a helybeli pap, őt teljes erőből segítgeté.

Házánál Uzaynak, nagyban egészen iskolai élete folyt. Atyja agg bútorain kívül, azon kék mázos veres szélű magas szekrények, ernyős nyoszolyák, nagy fióku asztalok bírták a szobákat, mik iskolai szobáját kiszolgálták; ezekben, valamint cselédben, épületben és házszerelésben is, igen ritkán esék változtatás. Még ritkábban hagyá el Uzay faluja határát s öljában hintós lovai megpókosodtak, színjében pedig agg csészáját, csin-talan tyúkok használták alkalmas ülésekre.

Hogy Uzayt az örök egyformaság unalmai ne öljék, egy mívési szobát alkotta fel épületjében s megraká azt esztergályos-, asztalos-, lakatos-műszerekkel s mívési hajlamát, mely nem csekély vala, ezekben gyakorlá. Kedvtelése bennök idővel annyira gyarapodék, hogy némi örvendezéssel vala, ha valami

bútor a háznál romlott, tört, avult, vagy szerkezetéből kitágult s így művessége mintegy szükségessé téteték a háznál.

Azonban világi szokás, inkább mint hajlandóság, nőülésre bírá Uzaynkat. Elvett egy csekély műveltségű, de szelíd indulatú leánykát, kinél a kötelesség csakhamar nyájas vonzalommá vált iránta. Ép szívének első mozdulatja volt az, melyet férje támasztott benne s Uzay oly boldog volt vele, mint tudhatott boldog lenni.

Házasságával több élet szállt Uzay udvarába. Új viszonyok, rokonságok szövettek; az asszony szíves vendéglátó volt s Uzay szintűgy minden vendéget, ki nyugalját áldozatokra nem erőltet, vidám arccal fogadott.

Igy eleinte számos vendég fordult meg a háznál; de Uzay igen ritkán vala bírható viszontlátogatásokra, minélfogva többnyire elmaradt amaz ismét s az egy-két folyvást látogató, kénytelen volt szokott neheztelések nélkül szokni Uzay különösségéhez.

Uzayné egy volt azon jó nők közül, kiket magyar házi asszonyoknak nevezünk. Férje volt azon nap, mely körül planétaként forgott. Egyenlő jogokat sem érze, sem kövelele háznál; magáéit női hajlékony szerénységgel alárendelé férje kívánságainak. Szót nem várt soha, de folytonos vala figyelme s éber ügyessége, férje óhajításait megsejnyi s azokat nem hagyni megérni, hanem előzgetve teljesíteni. Lánc rabság, láncocska tisztesség! Így vala ez Uzaynál is. Szíve, férjének akaratját ismerte törvénynek a háznál, maga függőségében dicsőséget keresett, sőt kedvtelése vala dicsekedni különösségeivel; például: miként nem szabad senkinek könyveihez, írásaihoz nyúlai, pipáit elmozgatni helyeikről, tisztogattatni műszeres szobájában; miként kívánja ez vagy amaz ételt másként készíttetni, mint szokás, mily nehéz férje halogatási miatt, meszeléshez, sikárláshoz jutni s több effélék. Öröme vala kedvelt étkeivel meglepni férjét s legelni jó étvágyán. Maga fogadott el előbb minden kedvetlen hírt a háznál, hogy fúlánkját vehesse, mielőtt megvinné azt férjének. A legtöbb bajt eligazította, mielőtt az ehhez juthatott volna. Ijedezők, férje minden kis változásától s ápolásai orvost és patikát pótolának ki. Mindezek viszonszívenességre bírák Uzaynkat, ha bár szíve nyugton vert is a szerelemtől!

kész vala mindenre jó nejéért, mi nyugalját nagyon nem ostromlá. Gonddal esztergyáloza orsókat számára, cérnáját engedé maga karjain legombolyítani neki; s ha néha neje, ki inkább időtöltésből és szívességből, mint művészi hajlamból veré zongoráját, játszogatá a vidék divatos dalait, Uzay elégedten dörögé mellé basszusát.

A jó feleségnek ezen unatlan figyelve, férje körüli ápolása, mindinkább kényelmes életre szoktaták ezt; nem tűrhete Uzay végre legkisebb szorítást is kényelmeiben. Nejének egyik rokona, a megye tisztválasztására család őt el egykor, melyen két atyafiának sorsa őt közelebből érdeklé vala. Uzayt feszíté a gyűlésben a magyar köntös, kivált az őv vaskos tomporáját szorítá; a tartott hosszas szónoklatok pedig teljesen kimeríték pipátlan figyelmét. Kifordula egy ismerős tisztviselő kandallós szobájába s ennek lobogó tüze és vidoran égő pipája mellől, csak akkor eszméle fel Uzay, midőn a szobába bezajló csoport, már a választás eseményeit és eredményeit hozá meg neki. A főispán ebédjét szintűgy be nem várhatá, akaratos s órához szokott gyomra; s így részvétlenül, nem látva, nem hallva tére ismét jó Uzaynk nyugalmas lakába vissza.

De kivált ha az asszony pusztára vagy látogatásra rándula ki, egyszerre hiányzott Uzay körül minden. Szárazra kitett hal vala ő, fennakadt ház, cseléd, főzetés rendje és minden kényelet! Szívszakadva leste ablakairól neje hazaérkeztét s ilyenkor maga is ámult, szerelmes nyugtalanságnak hinni magában azt, mi kényelet megszokásánál nem vala egyéb.

Neje elhalásával érzé még igazán Uzay árvánhagyását. Ha igaz az mindnyájunkra nézve, hogy kedves elhunytainkban, homályosan és alig sejtve, önmagunkat siratjuk inkább mint őket: kétszeresen igaz vala ez Uzayra nézve. Egyszerre rendetlenségbe jövének megszokott kényelmei; ház és gyermek gondjai nehézkedtek reá és udvarában az élet, holt unalomba rogyottnak látszék neki. Darabig nem találhatá be magát bús özvegységébe, nem tehete neki a háznál senki semmit, ízetlen vala étele itala, sőt gyakran kedvelt pipája is. Sára, az öreg szobaasszony s néhai neje híve, pótolgatá némiképpen Uzay kényelmeire nézve az ápolási hiányt s Bodnár a pap segíté üzni tőle a beköszönt unatkozást.

Házánál újra, miként hajdan nőtleniségében, úr vala mindenki, csak ő maga nem. A gyermek pajzán kedvét űzte és szabad kényét a cseléd, mely utóbbtól nem látszék többet kívánni Uzaynak, mint hogy a háztartás rendjét, teljes rogyástól megóvja. Főkép legénye a hív Tamás, kinek az asszony éltében is nagy kedvezései valának, teljes titoknoki jogába lépe most, holta után vissza. Neki közbeszólhatás a beszélgetésekbe, tanácslások s apró biztosságok, megengedve valának az úr körül s ezekre Tamás büszke is vala. Nem szerete ő közönséges cselédnek tekintetni; innen cselédi forma-ruhát a világért sem öltött volna fel. Azonban érdemes is vala mindenben ura bizalmára, testesült hűség vala ő s kedvezések elbizottságra nem ragadák soha. Ezen tulajdonok s főkép nyers egyenessége, némi felsőséget adának neki a többi cselédség felett. Inkább látszék tőle függni ez mint az úrtól; és Tamás gyakran igazítá rendre a tunyát és szabad kalandozót.

Bodnár, igaz mellékdarabja volt Uzaynak. Legkényyletesebben szoktuk érezni magunkat oly társaságban, hol mi is érünk valamit s alkalmunk van: kisebb vagy nagyobb mértékben fontosoknak bizonyítani magunkat. Nem szeretünk örökké csak tisztelni, kívánunk olykor tiszteltetni is. Minden embernek van egy bizonyos polcoeskája, melyre fel szeret jó órájában ülni, hogy onnan láttassék, kisebb vagy nagyobb világától. S ha ezeket magunk szabadjában, feszeskedés nélkül érhattük el valamely társaságban, szoktuk mondani, jól mulattuk magunkat. Ily társasága volt Uzaynak a Bodnáré. Egymás előtt bátran nyilatkoztak ők, terjeszkedtek, előhozakodtak iskolai és ifjúi koraikból s minthogy minden perc, mely leélt örömeinkbe varázsolja lelkünket, kedves nekünk, miként szem, arcvonás, mozdulat és pillantás, mely kedvesünkéhez hasonlít; különös kecsüek valának Uzaynak, mulatozásai ezen szíves házi barátjával. Gyakran szem lére ereszték magok előtt a világot, s ilyenkor elmések is valának, de csak önmagok számára; s minél gyérebben volt szerencséje elmés szónak csusszanni ki ajkai közül, annál tartósabban megkacagták mindketten, nehogy ízeletlenül vesszen kárba, a nehéz születésű. Megvitattak mindent, de tiszta békés szándékból és csak időtöltésből. Úgy voltak vitatkozásaikban az igazság keresésével, miként sétakocsikázással szoktunk lenni; nem éppen akarunk azonnal célra jutni, hanem gyönyörködni koci-

zásunkban; akarjuk, hogy friss levegőben lássuk, halljuk, látsuk lovainkat és rázassuk testünket.

Bodnárnak, házi körülményei s kissé zsémbes neje ellen, kívánt menedék vala az Uzay-ház, hol őt nyugalom s némi baráti bizalom fogadták. Mindennapos vala ő a háznál, beavatott ennek minden titkaiba; s ő ki maga saját házánál idegen vala, tudott az udvarban minden mozdulatot. Foglalatosságai ebben, mik éveken keresztül szokássá váltak nála, ezek voltak: hírlapokat, folyóiratokat olvasni fel, megvitatni mindent, mit vitába venni Uzaynak tetszék, s csak azon egy esetben nem engedni, ha a ház javára vagy veszélyére nézve fontos vala a tárgy; sakkozni s néha apróságokon bíbelni a mives szobában, mikben már némi ügyességre is kapott volt. Ismeretei szépek valának, s azon emberekhez tartozék, kik józan fők és hév nélkül jó emberek, azaz nem vétnek senkinek, de nem is aggódnak azon, hogy többet nem használnak. Egyébiránt egy volt ő legjobb hittjei közül úri udvaroknak; mert hírt nem vitt ki soha, s kit a háznál nem dícsérhetett, mélyen hallgatott arról.

Cili különös vegyülete volt női lágyságnak és férfias elmének. Szerény szemérem terült el minden szaván, mozdulatán s bár némely tárgyakban kora- és neme-feletti ismeretei valának, soha felszólítás nélkül a társaság beszélgetéseibe nem avatkozott. Kedvtelése főképpen a históriára hajlott, melyben a pap oktatása és olvasgatás által nevezetesen haladt. Egyébiránt mindenben inkább fontoló vala mint beszédes, inkább mély érzetű, mint nyilatkozó. Uzay akará, hogy Gyula vele is megfussa a tudományokat.

Gyulának, mielőtt átvenné növendékeit, első gondja vala irányt jelölni ki munkálkodásának. Miként szokása tartá, azon szín alatt, hogy körültekinti a vidéket, szabadba mene, fontolgatni, rendezgetni nézeteit új pályája körében. Megállapítván fontolgatásait, haza tére elővenni növendékeit, hogy kinyomozhassa eddigi előmeneteiket és tehetségeik erejét. Ez utóbbi mindkettőnél nagy reményekkel bizattá őt; de a tüzes Károlynál sejté, hogy csak az ragadt meg nála, mifelől elhitette volt, hogy jövődő katonai pályára szükséges. Azonnal eltökélé magában, használni a gyermeknek ezen gyöngéjét s első kezdete vala munkálkodásának: hű képet adni lelke elibe egy jeles katonának. A gyermek ütközött eleinte, nem vélvén oly súlynak célzott

állapotját, de bátorodott később és nemesb irányokra nyáladt, figyelmeztetvén egyszersmind annak jeles és fontos oldalaira, mik felől eddig csak vágással, öléssel vala tömve képze. Mihelyt Károlynak lelke a példányképet bírá, azonnal nyerve vala nála nagyja Gyula iparjának .Amahhoz törekedni fel, lőn a heves gyermek minden gondolatja s azt tüntetni elő, ha növen-déke lankadozott, leve Gyulának szerencsés fortély. Sebesb lép-tekkel haladt most a gyermek előre. Uzayt és Bodnárt öröm és csodálat fogák el láttára a nem várt haladásnak.

Azonban Gyula tapasztalá, hogy aki tanít tanul is az, s egy fejlődő gyermek gyakran inkább érezteti velünk tudásunk cse-kély voltát, mint okleveles tudósok éreztethetnék. Ismeretei a közlés lebecsátkozása és módosítása által tisztultak, biztosultak s mindinkább rendszerbe alakultak.

Egészen más ösvényen indula Cílivel. Csendes komolysága, szenvedélyes szorgalma és figyelme a leánykának, a tudomá-nyok mélyeirőli elvonatását javasláak inkább, mint ösztönözte-tését. Hajlandósága, mely vérmérsékletében látszék gyökerezni, mintegy vonzá őt tudományos szemlélődések és bűvárkodások felé, mik szívesen elvonák házi körétől is. Gazdasszonyi foglala-tosságit csak felügyelettel folytatá, unatkozott azoknak örök egyszerűségeinél és aprós gondjainál; s nem vala előtte kedvet-lenebb dolog, mintha kedvelt könyve mellől a cseléd ily gondra szólítá el őt. Víg társalkodás és mulatozás örömeitől nem ide-genkedék ugyan, de maga nem is indított semmit s mintegy be kelle rántania azokba. Haladása a históriában bámulandó vala, miben őt erős emlékezete igen segíté. Évi rendben tudta Európa történeteit és hazájáét s e részben a ház férfiai, beszélgetéseik-ben, mint élő történeti táblára, úgy hivatkozának reá. Uzay fő-kép vendégei előtt, szívesen hiúskodék e részben s Cili minden-kori pirulattal felelt a felszólításokra.

Azonban Gyula nem vala egészen elégedett Cili ezen tudós-kodásával. Kívánatait a szépnem ismeretei iránt, annak termé-szeti és polgári rendeltetéseiben gyökerezteté ő, s nem javallá azt, hogy azok tudós vizsgálatokig terjeszkedjenek. Asszony-nak, nőnek és anyának pályái, a szépnem rendeltetesei, úgy-mond Gyula, való élet és ennek folytonos apró gondjai az ő köre; tudóskodások az ezekre rendelt időt, figyelmet és kedvet elrabolják tőle s mételyezik azon biztos tiszta tapintatot, azon

lágý érzelmet, azon szerény eszméletet, azon bájos hajlékonyságot az élet kis örömeinek felfogásában, leélésében és közlésében, mik a szépnemnek oly kedves sajátjai nemünk felett.

Írányával Cili históriai tudományának, még kevésbbé volt elégedett. Mi néz, úgymond, egykor használatra abban, hogy az uralkodások, csaták, békekötések évréndével tömve, terhelve van az emlékezet? S mit nyerhet egy leendő házi nő abban, hogy emlékezetével a polgári állományok emelkedését, süllyedését és dőlését kísérgeti?

A história, felelé Uzay, oly tükre a multnak, mely a jövődre tanúságot mutogat. Abból: mi volt, mi van most? gyakran kilehet hozni, mi leendő jövődöben? s a tetteket és eseményeket, mi már következményeikkel látván előttünk, legtöbb esetben készek lehetünk elhatározásainkkal. Így tehát, miként minden tudomány, úgy a história is, sőt ez még különösebben hat be az életbe; csakhogy ezen befolyást mindenkor oly biztosan kijelölnünk nem lehet, mint például: folyamok beszakadásait egymásba és tengerekbe.

Szerénységem átallaná, viszonzá Gyula, azon megjegyzést tenni, ha mások után nem tenném azt, hogy a história mostani irányaiban nem oly üdvös használatú, mint lehetne. Mi most általában a história? A multnak visszaborzasztó váza, melyről az emésztő hadak éh fogai vicsorgnak felénk. Nem azon gondolattal búsít-é el bennünket az, mintha földünk örök emberverítatást esdekelne? Szerencsétlen gyarlóságunk: bámulni mindenkit, ki zajt, lármát tön a világban, és nem a nemes, hanem a nagy következményű tetteket csodálni! Hízeleg e gyarlóságunknak históriánk is, és míg azon jeles karekat, melyek Ephesus templomát építék, felejtí, híven feljegyzí az undok kezét, mely üszköt vete annak! Hívebb az s merész vétekhez, mint szerény erényhez, hívebb robajos pusztítókhöz, mint szelíd jótevőkhöz; s különösen azon nagyoknak bélyegzettek az ő dicsőítettjei, kik éltökbén kárhozasan ügyesek valának, az emberiséget eszközül és nem célul használni. Csillogót szemel ki tolla alá, s miként nagy hegyeknek csak külső vonásaik szoktak rajzoltatni, úgy a história is a történeteknek egyedül nagy és kitetsző rajzvonalaít adogatja. Kétlem: nem lehetne-e jelesb históriát szerkeztetni azon tettekből és eseményekből, mik most általa mellöztetnek, mint azokból, miket harsogva kikürtöl? Regé-

nyeinkben, szilpadainkon csillognak a szép és nemes tettek, a históriában gyéren csilannak meg ezek. Azért-e, hogy a valódi élet gyéren mutathat fel ilyeneket? Ezen hit gyalázni fogná az emberiséget! Inkább azért, mert elfúlnak azok a világ zajos árjában s nincsen ki kiemelje azokat belőle. Szép nagyság, hív betöltése kis körünknek, de csendes és szerény; így a história elsiklik mellettök vagy felettök, és vagy a csengést bámuló pórsághoz szegődik hízelegve, vagy rangosokhoz haszonlesve. Ezek hibái históriáknak s lehet-e csodálnunk, ha a heves, a hírlihegő ifjúság megtéved példányaiban, miket amaz a múlt korból, dicsőítve követésükre kiemel? Úgy fogna lenni, vélném, igaz állásában históriánk, ha az egykor szigorú ítélőszéke bírna lenni a most élő emberiségnek és minta-tára, példány-csarnoka a későbbi ivadékoknak.

Bodnár kezét nyujta Gyulának abban, hogy históriánk, mostani irányában tökéletlen, és nem mindenkor hiteles; mely utóbbi hiba orvoslására azt óhajtá, hogy élő embernek életrajzaik ne adatnának, sőt elhunytaké se, még néhány tized alatt holtok után. Azonban, hogy közel ne láttassék félni Uzay kedvteléséhez, számos szép hasznait hordogatá elő a történet-tudománynak.

Gyula nem tagadá ezeket; de a história használatait azon irányoktól függeszté fel, miket kiki céljához képest vesz magának benne. A históriában, úgymond, mint multnak tárában, halomba dőlve nyugszanak nagy és kicsiny, nemes és nemtelen, méltó és méltatlan. Kiki osztályzatához képest szemelgesse ki abból a maga részét. A hadak hőse, Nagy Sándor, Ceasar, Miltiades, Themistocles, Nelson s a t. csatáit nyomozgassa; tudós: a nagy elmék fejlődéseit; honfi: a Fabriciusokat, Muciusokat, Brutusokat, Hunyadiakat, Zrínyieket; törvényalkotó: Mózes, Nómát, Solont, Lycurgot; kormány férfiai: Szent Istvánt, Nagy Pétert, Fridriket s a t.; vegyék példányképül. A szépnem mindezekből legfőlebb azon nagy eseményeket válassza ki magának, mik időszakot alkotának a világ történeteiben; de fő tanulságul és példányul, nemének jeleseit állítsa fel magának, azon jelesek, kik nemes feláldozásaikkal hódoltak a női szent kötelességnek. Csodálja Cornéliát a Gracchusok anyját, Porciát a Cato leányát, hű Artemisiát s a t. Így élő tudomány leendő neki a história, ikertestvére a tanácsos tapasztalásnak, barát és

biztos utasító ott, hol éltünk keresztutain kételkedve állunk meg.

Uzay megnyugvék ebben, és Gyula aszerint intézé előadásait. Hogy formákat nyújtson a képzeletnek, mikbe az magát önthesse, s így segítse azt fogalmaiban, Cili számára meghozatta az ő és újabb kor hőseinek és hősnéinek mellképeit, amennyire azok kaphatók valának; s ezen képcsarnokkal több testet ada a leányka történeti vázainak; mely is főt és szívet egyaránt hevítve, kettős sikerrel jutalmazá ennek szorgalmait.

(A továbbiak során visszapillant az író a régmúlt előzményekre: Gyula apjának, Bélteky Mátyásnak életére s két gyermekének — Gyulának és Birinck — neveltetésére. A fiú lelkiekben szelíd természetű anyjára hasonlít; a leány apja szertelenségeinek örököse. Gyula gyermekkori két barátja: báró Regéczy Kálmán és Ongay Józsi. Gyula a főispán mellé kerül törvénygyakorlatra s ott megismerkedik ennek fiával, Vinczével és Regéczy Kálmán húgával, Pólivál. A főispánéknál lakik egy rokon leányka: Gyomay Klárcsi, aki iránt Gyula kezdődő vonzalmat érez, de megtudja, hogy Vincze is szereti a lányt, lemond ábrándjáról. Később Póli iránt lobban szerelemre.

Megismerkedünk még bizonyos Rónapataky tábornokkal s leányával, Málivál; őt viszont Ongay Józsihoz fűzik gyengéd szálak. Józsiira igen féltékeny Uzory tábornok nevelt fia... Gyula és Vincze külföldre utaznak, Bélteky Mátyás özvegyen marad, majd újra megnősül s feleségül veszi ügyvédének húgát. Klárcsit apja haza viszi a főispánéktól, Póli pedig férjhez megy Szög-váryhoz. Mikor Gyula külföldi útjáról hazatér, fiatal mostohát talál otthon, akivel hírbehozzák; ezért távozik hazulról s itt kezdődik a tulajdonképpeni regény.)

Gróf Rákosy statútiót üle Bőkúton, melyre a vidék, s közte Uzay is meghivaték. Sokáig nem határozható ez kimozdulásra magát, sokáig küzde kényletes nyugalma önhasznával; mert a gróf megnyert jószágához jogot tartván Uzay, ellenmondania kelle, az adományi beiktatásnak. Azonban győztek mégis az okok, miket Bodnár, bár ha csupán megbontásaért is az örök veszteglésnek, erősen támogatott. Kivonaték tehát az aggcséza, megtisztogattaték Tamás által éves szennyeitől, kivonatának nyugalmas óljokból a pókosok, befogatának, s Uzay, Bodnár és Cili elhajtátának Bőkút felé.

Szükséges néha kikapnunk magunkat szokott körünkből az idegenbe, mondá Bodnár. A világtóli hosszas elvonódásunk, egészen önünkbe és szűk körülményeinkbe zsugorítja lelkünket, s rabjai leszünk megszokásainknak. Féltjük kényleteinket minden idegen tárgytól, és minden benyomások változásaitól.

Uzaynknál is csodás erőben mutatkozik ezen megszokás.

Alig hagyá el faluját, már óhajtni kezdé, hogy megtért legyen, és szorongni kétes gondjaiban: miként fog lefolyni útja? mi alkalmatlanságok várják a grófnál szokott nyugalmait? Az angol nehezen ered nagyobb aggályokkal óriási útjának Indiákra, mint Uzay ezen mértföldnyi kirándulásának erede.

Ezen elfogúltság növekedett nála, amint Bőkútra érvén, a számos gyülekezet közé belépett; melyet újnak vágya, és a ritka ünnepély, csalának a gróf udvarába.

Ily vegyes társaságokban, kiki szívesen szokta magaviseletében azon címet hordogatni maga előtt, mely alatt tekinteni óhajt; kiki tetszetős oldalát tüntetgeti elő, s lehetőségig magas árt kíván szabatni bel- és kül-érdemének. Ezen erőlködésekben bátorság, szabad kedély, sőt némi tolakodási adag is, sikeresebb eszközök szoktak lenni, mint bevonult szerénység és önbizatlanság. Uzay hajlott itt mindenféle felsőbbbségeket látni maga felett. A magunkbóli kifejeledezés, nagy világnak és társalgási gyakorlottságnak gyümölcse; s ezt ő teljes divatban látván itt, percenként mindinkább bizalmatlanabb lőn maga iránt. Vagyona, nemzetsége, és kora, tekintetben tarták őt a vidék előtt; s ez vala oka, hogy a gróf Uzaynakat a dámákhoz, s nevezetesen grófnéjához közel, erőlteté ülésre. Uzayt hő veré: mert a grófné, mint százsz születés, nem vala még gyakorlott nyelvünkben. Uzay pedig nem az idegenben; s így kölcsönös törései ezeknek, nem csekély zavarodására Uzaynak, akaratlanul is mosolyt vontak olykor-olykor a dámák ajkaira.

A grófné, egy mívelt lelkű nő, Uzay szerencséjére, különös büszkeséget kerese abban, hogy magát, minél előbb honleányának képezze ki azon országban, melybe őt sorsa hozá; s finom tapintattal magyar nyelven foná meg, s vivé a beszélgetés fonalát. Mosolygott saját nyelve botlásain, igazításokat kért ki Uzaytól, s ez gondolhatni, szívesen osztá azokat, hálálkodva szívében titkon, hogy őt nem szorítá az illedék német mulattatásra; mert még az ő korában, némi nemzeti vétségnek tartatték többet tudni ezen nyelvből, mint amennyit a legszorosabb szükség kívána.

Érzé Uzay, hogy alig lehet egy-egy nehezebb feladat, mint ismeretlen vegyes társaságot mulattatni, s oly beszéd-anyagra találni, mely közérdeket gerjesszen annál, s fenntartsa magát. Az ő beszélgetései is, miként csekély érc-erek, hamar kifogyá-

nak, s új ér után kelle kapkodnia. Magún érezvén ennek terhét, türhetetlenek valának neki azon szünetek, melyek a kifogyott és újra font szótárgyak közt nyiladozának; eunnélfogva amazok elleni erősködéseiben, gyakorta oly beszédtárgyakra bukkant, miket azonnal bejutások után kióhajta a beszélgetésből. Így majd politikai mélységeken, majd gazdasági csekélységeken, hurcolá Uzay keresztül-kasul jókorig a társaságot, és életének ezt érzé egyik legkínosabb szakaszának; mi miatt zsebkendője folytonos munkálatban álla kezében, letörölni nehéz izzadás-cseppjeit megerőltetett homlokának. Ólom-szárnyú egy órai vesződés után, megérkezék Uzaynknak boldog felváltatása. Türey fiscalis, ki a gróf dolgait vivé, a társasághoz tért meg rendelgetéseiből, s egyszerre éledt és vidorodott emez. Most eszmélt Uzay varázstitkára a mulattatásnak. Könnyűség, ügyes fordulatok, elméncség és apró hízeltégek, valának azon tulajdonok, miket az ifjú szavaiban sejté, bátorság és önbizalom, mikkel azokat divatba tudá hozni. Apróságokat horda elő, de gyakorlott élnökséggel, miknek inkább szín és közvonzalom, mint tárgy adának fontosságot: s jártas ügyessége, közbehintgetni érté azon síma és vékony szövött hízeltégeket, miket a szerénység áthat ugyan nyilván elfogadni, de a hiúság mégis titkon helyecskét enged azoknak, s jóakaratos indulattal hálálkodik érettök.

A fiscalis szóvezérlete alatt, lassadán magához melegüle Uzay, s ügyesebben folytatá másod szerepét, mint az első birtakát. Most már olykori pihentében, alkalmat nyerc szét is tekintni a társaságon. Szemei legszivesebben nyugvának meg egy fiatal lánykán, testvérén Türey fiscalisnak, ki tavaszi hajnal-virulatban, ül vala anyja mellett. Laura szökdelő szemében munkás lélek szikrázott, mely a tagok eleven mozdulataiban is bájolólag mutatkozott. Szava gyors, elmés s gyöngye hárcsolása miatt, különös kecsű a szépen hasadt ajkakon. Kerek hosszas képén, a ritka idomú arcvonások, teljes szépséget alkottak. Magaviseletében a hajadoni szemérem és szerénység, küzdeni látszottak a léleknek ki-ki törésekre vágyó hevével.

Uzay már előbb hálásan jegyzé ki a leánykát, mint fő segédét mulattatási iparjaiban. Ő vala az, ki főképpen nem engedé súlyedni a felvett beszédtárgyat, míg az tartható vala; s most bátyja után bátrabban eredvén, oly kellemesen fejlede

zék tündöklő elmés gondolattal, hogy a különben is szemigéző lányka, most szívet is igéze mindenfelé; s csakhamar lelkének ismertetéke a társaságnak. Uzay hűledezék csodáltában; mert ily férfias lelket, szűz kebelnek lágy kedélyével egybeolvadva, és oly kedves egészet alkotva, még egy női lényben sem tapasztalta.

Megérkeztek a vártak, s beállt a beiktatás ünnepélye, szokott szertartásaival. Uzay Bodnárral a sokaság közé vegyüle, s megkapá kedvelt helyzetét, mely az vala, hogy nem vizsgáltatva maga, mindent vizsgálhasson körzetében. Cilihez a szép Laura szövetkezett, egymás karján álltak, jöttek-mentek mindenütt, pár nyíló bimbó egy virágszálon; Uzay szokatlan kéjjel szemlélé, a két leányka serkedő barátságát.

Úgy látszik: szöve van az a magyarnak lelki jellemébe, hogy a különben hajthatatlant is meghajtja előző szivesség; s a gazdai nyájas megtisztelés, szívet és kezet köt nála. Felejtí ilyenkor saját érdekét is, s a kedves gazdánál, áttall kedvetlen követelő vendég lenni. Uzaynk is nem annyira felejté, mint áttalla ellentmondást tenni a beiktatásnál; a gróf oly tisztelő szives, a grófné pedig oly nyájas becsületadó vala iránta, hogy ő sem veheté lelkére, nem viszonzkötelezőnek, legalább kímélőnek lenni irántok. Homályosan restellé is álszemérmében, az ellenmondás által magára vonni a közfigyelmet, s így tulajdonképpen célja Bókútra-törekedésének, szépen elmarada. Az ünnepélyi szertartást, miként hazánkban rendesen a fontosabb házi, törvényes és polgári testületi munkálatokat szokta — vendéglés követte. Laura a táblánál, Uzay és leánya közé esék. Uzay a csábos lányka mellett, maga sem tudá miért? ismét elfogult kezd lenni; de Laura a maga kellemes megoszlásával közte és Cili közt, édesen tudá kifejlésekre csalogatni Uzaynkát; nem különben, mint növény-csirát, nyájas mosolygása a nyiladozó tavasznak.

Asztal-bontás után, a gróf és hitvese kivezeték vendégeiket azon pástra, mely az udvar előtt terült el. Halkó vala itt a foglalatos rendező. Egy tisztos hárs alatt, melynek dereka pár század előtt lengett a fuvalmakkal, most pedig izmos ágakkal települt be a pástba, állt két tábla terítve. Az adományos helység mindkétnemű aggott öregei ültek az egyiknél, magvatlan kalász rengett süvegeiknél, s apró unokák virág-bokré-

tásan szolgálták őket. A másik táblánál, a falu pozsgás menyecskéi, és virító szüzei zsibajgottak, mindegyike hites vagy választott legényétől szolgáltatva. Zöld cserág díszlett ezeknek fejeiken, s pajzán dévajkodás és vígkacaj csengett szüntelen asztalok körül. Szabadabbak voltak a házasok, s nyíltan vezérlettek a vígságot; a nőtlen részt szemérem és tartózkodás foglyozta. A szüzek, pirulással és szemlesütéssel tértek ki a házasok szabadabb tréfáinak; a szabadokban pedig szerény mosollyal és olykor kacajjal vettek részt. De egymás közt, nem egy titkos láng lobbadozott, nem egy szolgáló ifjú bátorkodott a vígság közszeszében, alkalom-használásra, s nem egy fűzte ipró biztosságokkal, a maga jövőjét kiválasztottjával össze.

A helység legöregebbike, majd egész század havával tisztos fűrtjein, felállta ültéből amint az uraságot érkezni látá; s reszkető kézzel és hanggal köszönte üdvet az agg jobbágy, fiatal új urának és úrnéjának. Kiüríté poharát, s utána „éljenekkel“ agg és fiatal, nagy és kicsiny a magáét. — A gróf leereszkedve köszöné hódolásukat; a grófné pedig ellágyult szívvel nyájaskodék a fehérnép között. Az uraság szíveskedése nevelé a hevült jobbágyság kedv-eredését; mert urának első feljelenéseiben, minden mozdulatocskájából annak, szívesen szokott jóslani saját jövőjére a szolga, s derűs napot remélni vagy borúst remegni tőle függő sorsára.

Az alatt Halkó célt tüze ki, bírakat rendele az öregek közül, s az ifjakat jutalmak mellett versenyekre szólítá fel. A legénység a régiek tányérjai helyett, kurta vastag botokkal dobott a cél irányában s karja erejét próbálgatta. Kinek botja legtúlabb esék, az vala nyertes. A botok zúgó reptei, valának tanúbizonyságai a velős karok erőinek.

Ezt zsákos versenyzés követé. Nyakoknál zsákba köttetének a versenyzők, s tréfás iparkodással, de mégis alig tetsző sikerrel, folytonos bukdosás közt erőlködének a cél, egy kitűzött erszény-pénz felé. Kacaj követé s kiáltozások buzdíták a futókat, mignem egy sajátjává tevé a kitűzött jutalmat.

— Tudnék komoly osztályokból is efféle célfutásokat nevezni hazánkban — mondá Uzaynak kacagva Halkó. Uzay, feloszlott figyelmében ezen futásra, és leányával közel álló Laurára, alig hallá szavait.

— És szerte a tág világból! — felelt helyette Bodnár.

— Most a szerelmet ereszttem próbára — mondá Halkó, — miként vívand meg a haszonvággyal. Három páronként ereszté versenyfutásra a házasságokat együtt, a nőtleneket pedig tett választások szerint, s kéz-fogva kelle futnia mindegyikének. Lobogó kendők, szalagok, párták, selymek, ruhadarabok; pályabéreken kitűzve, ingerlék a futók törekedéseit. Győztes lett az egyaránt haladott pár, maradozott az egyenetlen gyorsaságú, s gúnyra került a közösen restes. Elégedés villogott az első szemében, kölcsönös szemrehányások pattogtak az utolsóknál; de az egyenetleneknél legcsipősebbek valának azok.

— Nem talált képe-e ezen tréfa a valóságnak? — kérdé ismét nevetve Halkó. — Az együtt-boldogulók és közös kedvtelésűek, nem állnak-e rendszerint szelíd békében egymással? míg az egyenetlen míveltségű és kedélyű házasságok, örök viták közt rovogatják egymásra boldogtalanságaikat?

— Ugy vélem — mondá Laura felé hajolva, talán jóakarattal vadászásból Uzáy, — hogy ezen olykori házassági egyenetlenségnek fő oka, többnyire nemünkben alapszik, minél fogva áttal ez élességeiből valamit helyén is engedni a nő irányában, nehogy úgynevezett kalapot veszítsen a háznál.

— Nemünkre nézve pedig abban — szóla nyájas viszonzással Laura, — hogy gyakran sorsfeletti célokat tűz ki magának, s azokra tör, minden kiszámítása nélkül azon eszközöknek, miket sorsa és házassági pályája nyújtani képesek.

— Helyes! — mondá Bodnár, — akarni engedni ott ahol kell, első tulajdona legyen minden házassulandónak.

— S engedni tudni, — mondá fél-enelegve Laura, — minden férjhez menendőnek.

— Hajló vagyok, édes kisasszonykám — szóla Uzáy, titkon örvendve, hogy alkalmat nyere, gömbölyeg szép karjára tehetni kezét, s kötelezőt mondhatni neki; — hajló vagyok előre irigyleni a szerencsést, ki ily gondolkozású leánykát nyerend nőül.

Laura lángoló képpel hajtá meg nőtlenünknek magát, s egy pár pillanat múlva, mik alatt Uzáy a kezdődő paraszt-táncon jártatá szemeit, nem lelé Laurát többé maga mellett. Cilivel együtt siető útban látá őt a kastély felé: köntösét gyöngé alkonyati szellet lebegteté, gyors léptei után szemébe.

Az úri társaság még kiskorig szemlélé a víg táncot; s főkép a grófné szívesen gyönyörködék a természet ezen magzatának

erőtetlen vígságában. Különösen Bodnár arról magasztalá Laurát és ezen dámát, hogy számos úri rendűek szokása ellen, nem kísérgeték ezek, örök gúnyaikkal a szegény parasztság minden mozdulatait, s nem hordogatók örökké magok előtt azon műveltségi felsőbbiséget, mely felülről elhitten néz alá a természet durva fiára. Embertársát szemlélé a grófné vigadni, s ha elmosolyodék is néha az ügyetlen tréfára, vagy a durvát mellőző is, mindkettőt kímélve tevő; épen miként az érett anya, kedvesen mosolyogja ügyetlen vagy komoly dolgokat játszó magzatait.

A gróf már előre faluja ünnepélyei tartására szánta a tisztet hárs alját. — Ha terebély agg előfát látok, — így szóla, — nem lehet háttérbe mellé nem gondolnom, azon számos emberivadékokat, kik árnyában heverték már, és elsuhant századok ingó változásit az alatt, míg a fa izmosan és békében bírta helyét. Mintegy eszmélést és érzést tulajdonítok képzetemben neki.

Bemenőben a gróf értesíté a társaságot, hogy színjáték várja őt, s egy nagy gabna-tár felé vezeté vendégeit, mely szükségből a lehetőségig fel vala színháznak alkotva. Türey fiskális, mint tüzes barátja a játékszínnek, volt a rendező, s munkás ügyessége ízlést és értést árult el mindenfelől. Minthogy a gróf számos színfalt és kárpitot rendelt ki a városból, s a szükséges gépezetet is meghozatta, kész volt a játékszíni ámulatra minden, mi csak eszközölhető vala.

Uzaynak, ki különben sem vala ízléses művészbarát, hosszasak voltak a készülétek, terhére a huzamos pipátlanság, s egyéb nyomási és tartós figyelmei illésnek és társalgásnak. Azonban kedves kárpótlást remélve, vágyáással pillantgatott az ajtó minden egyes nyílására, Laura beléptét várván minduntalan. Csalatkozott; Cili egyedül lépett be, s atyja tudakolására, feleletül a játék-cédulát nyújtotta által. Iffland Valberg Elizája volt ebben, kedv-töltők által adandó, jelentve, s Laurának a darabban Eliza szerepe adva. Ez kellemes estét ígért Uzaynak, s szeme és lelke vonva csüggöttek az egész játékon. Türey, Eliza bátyját adá, s a gróf a herceget, kit Uzay irigyleni hajlott szerencsés szerepeért. Általában jól sült el a darab, de a nézőség egy lélekkel megegyezék abban, hogy Türey s főkép Laura adának lelket annak. Ezen utóbbi lelkesen fogá fel a

maga szerepe szellemét, az aggtalanul szerető leányka érzelmeit és szavait. Játéka mindenkit elbájolt, s Uzay szokatlan kéjben úszott. A szín varázslata, színészi köntös és tartás, történet ámulatai, s a leányka tündér szépsége, mely arcon és termeten díszlett, ismeretlen nyugtalansággal ostromlák szívét és képzeletét.

Bodnár sem állhatá meg, hogy tetszését szavakba ne fakassza. — Angyal! domine spectabilis! — így szóla Uzayhoz, kénytelen szippantván ezüst szelencéjéből; — ez a tiszta ártatlan kedély, mely játszásában kitündököl, előttem biztos kezeség, tiszta és ártatlan benseje felől.

— Engedje meg ön — megszólala Uzay mellől egy csinos öltözetű férfiú, ki szemfájása miatt egyik szemén tartá zsebkenőjét, — ha kissé gyanús vagyok önnek kezessége iránt. Fájó szemeim nem engednek bizonyos látást; de gyanítom, hogy a leányka szép lehet, s ez az egész titok. Meg vagyunk bájaítok vesztegetve s ezért szívesen kedvezünk.

— Sok esetben igaza lehet önnek — felele némi nehezteléssel Bodnár; — de reám nézve mellőzni látszatik ön figyelmével azt, hogy én vén ember és vén házasság vagyok.

— Mit sem tesz kedves úr! mindnyájunkra nézve szívünk kisebb vagy nagyobb mértékben bohóca érzékeinknek. Némely embert első látásra megkedvelünk, mástól egyszerre eltolódunk; mit jelent az egyebet, mint azt, hogy szívünk korán előztetik érzékeink által? De egyébiránt is úgy vélem, színjátszásról bensőjét akarni megismerni a játszónénak, kissé merészke következtetés.

— Igen, nem csallhatatlan kedves úr! — mondá Bodnár; — megeshetik, hogy a helyes játszás nem egyéb művészi ismeretnél, tapintatnál és gyakorlottságnál; de vannak szerepek, például ezen mai, miket egész lélekkel szükség felfogni és érzeni. Az ilyen alkalmasint lelkét adja a szerep-vívőnek.

— Nem mindig. Hivatalunk, mesterségünk és kedvtelésünk, rendesen átszoktuk kölesönnözni lelkünknek és testünknek, némi gépszerűt magokból. Az ügyvéd szívesen vitatkozik, hivatalnok fontoskodik, katona büszkén zajos, professor oktató modorú, pap kegyeskedő, kalmár számoló, mindnyája procuratorián, tanácsházon, csatán, tanítói és papi-széken, s írószobán kívül is. Pedig mindegyik állapotból többeket ismerek, kik

éppen ellenkező kedélyűek belül. Sőt ismerek rablót, kit első látásra és beszédre, becsületes embernek hajlana ön venni. Veszélyes emberi erőnk vagy gyöngénk-e az? nem tudom, hogy szerepet játszhatunk kívül és belül, s a nő-nem, higgye meg ön, tapasztalásból szólok, alkalmasint még inkább ért ehhez, mint jó nemünk. — Az idegen megszorítá e szókra Bodnár kezét s kitűne a nézők közül.

Uzay utolsó vala a kimenésben, s már a kárpit rég leeresztve pihene, amint Bodnár ábrándozó kegy-urát takarodásra készítet.

Uzay sietett helyreütni a pipa-szüneteit, zsebjehez nyúla pipájáért, de nem lelé azt; ugyanezt tevő ezüst szelencéjeért, Bodnár, de nem találá ezt.

— Amint látom, édes papom — mondá Uzay, — mindketen búsán megfizetők a bemenetel díját; az az ellenkező jó úr, alkalmasint önmaga példájával kívánt nyomatékot adni tanúságainak. De nem sajnálom, angyalt láttunk, s kējünk megfizehetetlen. — Ez Bodnárra nézve nem vala oly sikeres vígasz, mint Uzaynak tetszék; azonban sikeresb lőn az, Uzaynak azon ajánlása által, hogy otthoni aranyszelencéjét, s egy részét spanyol burnótjának, kárpótlásul ajándékozandja barátjának, ki egyedül az ő kedve töltéseért vállalá kárát.

Hízélgések áraszták el Laurát, amint az ebédlőbe belép. Uzay kötelezettnek érzé magát, benyújtani maga tömjénét a művésznőnek, s magasztalás-formát hebege, szívénel akaratosb nyelven. Laura nyájasan hajlongott mindenfelé, s tisztos Uzaynk felé majdnem nyájasabban a többi felett. A gróf, ki különös kitüntető figyelmet mutatott Laura iránt, maga karján vezeté őt üléséhez a vacsoránál.

Ennek végeztével egy koncert-darabot játszék Laura a zongorán, a gróf hegedűn kíséré játszását s Halkó gitáron. Vetélykedék a három hangművész a tökélyben, erő és érzés kifejezésében; bírá mindegyike a maga hangszerét, s lelkesülve önmagok kedvteléses játékaik által, magokkal ragadák a hallgatók szíveit is.

Végezetül, Laura énekkel kíséré Halkó gitárját, s együtt énekle vele ez is. Tiszta teljes hangok keltek Laura szép ajkairól, miket művészi érzés és érték adának azokra, s amint a véghang elhangzott énekében, félrevonulni vala kénytelen a művésznő, hogy szerénységét óvhassa a társaság ost-

romló magasztalásitól. Maga a különben száraz kedélyű Bodnár, ki vala ragadva önmagából!! Uzaynak pedig még más-napi visszaútjában is, bájosan zsi bongtak a hallott hangok fülében, és a szép éneklőné bájai, fellázadt szíve körül.

Miként rabságból menekedett madár örül, cseveg; nem különben szoktunk, testi vagy lelki nyomatásainktól szabadulva, szívesen ömledezni. Szabadságunk eszmélte, mely a kiállott vagy átvívott bajt követni szokta, megzavart nyugal-munkat még nyájasabban simítja hozzánk vissza, mint sajátunk vala az. Így volt Uzay is, amint a gróf udvarából kihajtatott. Bodor füstje alatt, újjal felváltott, s tegnap kissé mellőzött pipájának, nyájas beszédes s majdnem enyelgő leve ő. Majd vidoran hallgatá Tamást, ki a grófi udvarban tett tapasztalásait tárta ki, majd papjával, a tegnapi nap eseményeiből, ember- és világ-ismereti elveket vonogata ki. Kényelmesen tartának szemlét a társaság egyéneire nézve, s elkülönzék a tetszőket a nemtetszőktől Uzaynak a mívelt lelkű grófné vala választotta, Bodnárnak a mívelt ízlésű gróf, mely utóbbinak Uzay, legfőlebb is a társalgási míveltséget vala hajlandó megadni. igen elégedett lévén azon megkülönböztetéssel, mellyel az ő személyét és rangját házánál megtisztelé.

Azonban ereszkedvén Uzaynak első hangulata, szótlantul vonula magába; saját személyén és állapotán jártatá gondolat-jait. Nyugtalanul sejté, hogy Laura benyomást tön szívébe, tegnapi elbájolásaiban lebegett ez úntalan képzele előtt, s kénytelen volt megvallani önmagának, hogy Laura, lelkének azon példány-képét is, melyet egykor ifjúi álma választott ki a szép nemből szív-bábul magának, jóval meghaladja. De ámbár reményekkel biztaták is őt rangja s Lauráé felett kedvező körülményei csüggeszték még is a nemhiút, az önmagába bizatlankodót, hanyatló korára vetett pillantatai. Homályos borzadály járta lelkét, azon korában érezvén beköszönt vendégének a szerelmet, melyben az inkább nyugalom-rablóként szokott dűlni, mint kéj-hozó követként repűlni elő. Lelkét ugyan még épnek, testét eléggé fentartottnak érzé, számba sem jövén olykori, bővérű-ségből credni szokott szédelgése; de azt nem titkolhatá el maga előtt, bármiként vágyék is titkolni, hogy különböző korok nak különbözők kedvteléseik is, s azon fa, mely gyümölcs után virágzik, szintűgy erőtétést szenved, mint gyöngé oltvány,

mely idő előtt gyümölcsözik. Miként ereszkedjék ő, a maga kényelmes és nyugalmas hidegségével Laura tüze után? vagy miként vonhassa ezt érett korához le? Vagy ő maga fogna kiragadott lenni, vagy eltemetve Laura. Eddig Uzay nyugton látá napjai fölébe borulni agg korát, s nem aggódék ezen, sőt gyakran kényleteire nézve mentségül használá ezt; most borongva eszméle reá.

A pap számon kezdé venné Cilitől: miként mulatá magát? s Uzay figyelemre ocsudék bús szemléleteiből. Fiatal lányka, ha gépszerű napfolyamából, oly változásba ragadtatik ki, melyben láthat és láttathatik, ritkán tér elégszűletlenül vissza. Cili is ömledezett magasztalásaiban, s ezeknek kijelölt tárgya, új barátnéja, Laura vala. Elbájoltatva annak szép tulajdonaitól, melegen dicsekvék előző szivességével, s egy kosárkát mutata elő, melyet tőle nyere ajándékba. Uzay kezébe fogá a kosárkát, melyet csinos hímzés díszített, s míg a keze közt forgatá a kedves erekyét, nyájas képekben játszék szeme előtt, hajdani szép birtokosnéja. Csak azt fájlalja, hogy érzelmeit, mik oly kedvesen zsibongtak szive körül, rejtve kelle annak mélyére zárnia le; bizonyos titkos szemérem tiltván szavakba keletni azokat, nehogy hanyatló korára, szerelem betegének gyaníttassék.

Nem tudá: miként esék? hogy udvarába fordultában, most eszméle először arra, hogy kerítése fala düledékes. Így szobájának alkalmas bútorai is, egyszerre agg lomoknak tetszenék szemei előtt, s Tamás ruhája kopottnak. Házánál, rendben, szokásban, sok változtatni valót vőn észre, elégszűletlen vala most szokott csinososságaival, de mivel sem inkább, mint az öreg Sára asszonnyal. Ez a jámbor, most mit sem tehetett kedvére, előtte ügyetlen volt, s kettőztetett iparja csak arra szolgált, hogy több betudásokba zavarja magát. Nőtlenesség, özvegység, édes papom, így fakada most ki Uzaynk, nyomasztóbb az öregségnél!

— Csak az a jó különbség a kettő közt — felelé Bodnár, — hogy ettől nem menekedhetünk, amazt pedig akkor rázhatjuk le, mikor tetszik.

A pap számon kezdé venni Cilitől: miként mulatá magát? nők. Ámbár önszemélyére nézve hihetőbb vala a vesztés, mint nyérés, ha nő hozatik a házhoz, minthogy új házi rendszer és

elfoglaltatás könnyen fölöslegessé tehetnék őt; elég nemes lelkű vala mindazonáltal, óhajtani a nősülést Uzayra nézve; kiről meg vala győződve, hogy az eddigi örök egyformaság, idő előtt sírba viendi őt. Bizott Uzay békés kedélyében is, mely reményt nyujta, hogy ki fog jöhetni különböző kedéllyel is. Ezért szívéből ejtette bizatásait.

— Igen — felele Uzay, titkosan óhajtvá, hogy megcáfoltassék; — de viselt hajó nem zajos tengerre való immár!

— Zajosra nem — mondá Bodnár, — de símán, kedvező szelekkel elhalad a viselt is, s miért ne reméljük inkább ezeket, mint rettegjük amazt? A nős élet szép ígérő virágokkal nyílik s ajánlkozik; de ezek elhullnak idő és sors vészeiben, s csak ízes gyümölcse marad meg, a kölcsönös barátság és segély. Innen óhajtnám, hogy a házasulandó párnak legalább egyike, mindenkor érettebb korban álljon, nevezetesen a férfi, ki értse teendő lépésének fontosságát és jövőendő kötelességeit. A fiatal-ság kora, vére, heve, sok oly tündéres érzelmeket hazudnak, melyek csak képzeletben léteznek, s későbbi kijózanodásnál előlik az clégedést; zajlik az új pár az élet tengerén, s vagy elvétí zajlásában a békés révpártot, vagy csak későn bír jutni belé. Ellenben a csillapult korú, egyenesen bele hajtát, s bölcsen ott kezdi, hol amaz végezni szokta.

Uzay lázzadt szívének, enyhés szavak valának ezek; hálásan sejté azokban Bodnár barátságát, ki ámbár bénája a nős életnek, oly hévvel töre azt kedvezéseiben tüntetni számára elő. Ez őt bizalommal tevő adóssá, s nem késék szabadon nyilatkozni előtte, és enyhülten, hogy ifjúi érzelmeit, agg-korának rovására, gúnytól, melytől remege, féltetni nem kénytelen. Előadé, pipa zsinórjával bíbelve, nem pillantva papja felé, és akadozással, Laura iránti indulatát és szándékát. Bodnár szíves részt vett ezekben, segített meghányini vetni az ezekre szolgáló terveket, kímélve hárítgatá el az apró fennakadásokat, s Uzay előtt a tisztakeblű barát, még egyszer oly becsessé lőn, mint vala eddig.

De bármiként javallá is Bodnár Uzay nősülését, a kérői előkészületekkel épen nem vala ő megelégedve. Uzay önbizatlanságában, mit sem tehete eléggé pompásan. Bécsből akara rendelni hintót, Mecklenburgból lovakat, eselédjének új formaruhát szabatni, s az agg bútorzatot újabb ízlésűvel cserélni fel.

Egész udvarát, sőt magát is átforgatni készült; mert az éltes nősző, szívesen szokott kelletinél tovább menni az effélékben, általok mintegy feledést vonni óhajtván hanyatló személyére. Különben is, miként Laurát hírből ismeré Uzay, vágyott mindekép megfelelni a leányka művészi ízlésének.

De Bodnár, ki oly vitákban, melyek a háznál eredményt nem szülnek, rendesen kímélve szokott engedni, szilárdabbul szólalt meg most, károsnak vélvén a hallgatást.

Ifjaknál is átallom, így szóla, a csillogó kérői kikészülést; érett korúaknál pedig épen vétkellem azt. Józan fontolást kíván a teendő lépés fontossága, innen a legnyíltabb egyenességet mind két részről. Mi szükség meglepni a fiatalabbat, s a hiúságot híni fel segédül ellene, tán hogy a tapasztalatlan korú és eszméletű ámuljon, s ámulását majd későn sirassa meg? a gazdag kérő feledtesse a tán nem alkalmas férjet, s oly boldogságot csillogtasson szemébe, melyet nem nyujthat? Részemről óhajtnék inkább kevesebbet mutatni, s mit sem rejteni el gyöngéimből; biztos kívánván lenni abban, hogy én választattam és nem körülményeim. Uzay vitátá a maga részét, nevezetesen abban veté meg magát, hogy fiatal lánykának, szükség nyujtani valamit, melyben kora és ízlése kedvet találnak. Nem önzés-e, úgymond, már eleve korunkhoz, s ennek unodalmas kedvteléseibez erőltetni a hajnal-korút, a csillogóban, élénken, zajosban gyönyörködőt?

Ezt tenni kár s méltatlanság fogna lenni, mondá Bodnár; de később tölteném ezekben mátkámnak kedvét, midőn már sajátom lenne, s irántami akaratát többé nem foglyozhatná. Ekkor szivesség és nyájas kedvelőzés fogna lenni tőlem az, mi előbb téve, csak színes kajánkodás lehete.

Uzay engede, de nem győződésből, mert némi titkos érzelem belül ellene sugalt a pap állításának nála, mely sugallástól, ritka kérő, legyen az öreg vagy fiatal, szokott lenni ment. Alszemérem vala ez: mit mond a világ? mit a mátká, mit annak ifjúi vágyai, ha oly méltatlanul jelennek meg előtte? Nem fogja-e sértésül venni azon csekély figyelmet, mit személye iránt bizonyítandok? Ezt sugallá belérzete, s egy pár nap kínos határozatlanságban habozott.

Azonban győzelmet vőn ezen Bodnár, egy oly okra bukkanván, mely a kétkedést teljesen eloszlatá. Bizonyosok vagyunk-e,

úgymond ő, hogy Laura meg nem tagadandja kezét, ő, a sokaktól imádott? Nagy csillogó készültek szemet fognának nyitni mindenfelé, s kosár esetében gúnyt és mosolyt idézni elő. Most a szándékot csak ketten s az illető család fogjuk tudni.

Ezen oknak kívánt lőn a sikere. Arra, hogy a világ nyelve felibe emelkedjünk, nagy lélekerő kívántatik, mely különösen az agg kornak, ha ez a fiatalnak érzelmeibe vegyül vissza, ritkán szokott lenni sajátja.

Uzay rendbe hozá szekerzetét, cselédjét és magát, miként azt sebtében teheté, s Bodnárral átrándula Türére, szép reményt vagy kosarat hozni vissza.

*

Uzay nem vala kelletlen kérő sem Lauránál, sem szüleinél. Az elsőre nézve csaknem várt ideál vala ő, korát kivéve, melyen azonban az épen minden szerelem nélkül pihenőben állott szív könnyen túltevé magát. Laura olyan férjet óhajtott, ki mellett zajlakodásoktól ment legyen, ki szabadságát láncokba ne verje, s tisztelésért viszonttiszteléssel, figyelemért viszonzfigyelemmel fizessen. Mindezeket feltalálni remélé Uzayban. Szüleire nézve pedig a nemzetséges és vagyonos vő, Laura bölcsője-óta, kedvesen ápolt óhajtság vala. A két gyermeknek némi aggodalmát, egy Uzay által hitbérül ajánlott összegecske könnyen súlyegyenbe tevé; s így mi sem állván az összekelésnek ellent, Uzay csakhamar haza vivé, holdog lakába szép nejét.

*

A haladt ős már téli napokat váltott, s havas fergeteg szállongott a levegőben, amint a menyasszonyi társzeker megérkezett. Gyula enyhíteni kívánván bent az idő zordonságát, egy főt másolt Rembrandtól, Károly pedig átellenben példány után irogatott. Kopogtatás esik az ajtón, s egy szöszke fitos orrú szobaleány, köszön be, leteszi Gyula ágyára a kézben hozott laponyt, szós elevenséggel panaszkodik rossz út és idő ellen, s kezdi mindenkép otthonivá tenni magát a szobában. Egy pár pere alatt tudni vala kénytelen Gyula, hogy ő az új úrnénak megbízott szobaleánya kit annak testvére, Kornél ifjú úr is megbecsül, s a cseléd mint illik, megtisztel; mert ő nemes személy, s nem épen felejtett tárgy a másik nemnél. Miként látszék, ez utóbbinak bebizonyítására, leoldá ázott kendőjét nyakából, hogy azt a fült kályhánál száríthassa, s hófejér vállat

üntessen Gyula szemébe; szép szöke fűrtjeit lebontá, s terülni hagyá amazon, hogy majdan csinosabb rendbe hozhassa azokat. Gyula lepetve vala, s nem tudá: mit véljen a szokatlan jelenetről? miként kezdjen szabadulni alkalmatlan vendégétől? A gyermekhez fordúla, s utasítgatá írásban tett hibáit; de ezeket Nina is látni kíváná; majd festésébe merültnék akara lát-szani, de Nina egyik neme vala a művész-barátnéknak, s oly nyájasan hajla a festő felibe, hogy ez a zavartól nem viheté ecsetét.

— Ó mily gyönyörű festmény lehet az! — kiálta Náni egyszerre, s egy a falon függő képre mutata, kár hogy kissé ragasan függ. Nem lenne-e tanító úr szíves, székről láttatni azt velem? Ily szép kérést, új leány-vendégtől megtagadni némi illetlenség fogott volna lenni; Gyula fojtott kedvetlenséggel tőn széket a lánykának. Ez felállá reá, de a képet igen megakará vizsgálni Nina, gebeszkedék közelebb férhetni ahhoz, a szék inogni kezd, Gyula, hogy veszélyt távoztasson, megragadá azt; de az egyensúly már el vala vesztve, s Náni könnyű sikoltással rogyék hátra Gyula karjai közé.

Ajtó nyílék, s Türey Kornél épen akkor lépe be, midőn Gyula szép terhét földre leemelé. Zavarodása fő fokra hágott, mert Kornél arcán oly mosolyt sejtett, melyben lealacsonyítatását érezte, s ezt még inkább nevelte azon hanyag figyelmű tőn melylyel Náni kifordulta után az ifjú úr vele beszélgetett. Kornél majd minden körülményeire a háznak szétárasztá a beszédet csodálkozni látszék oly terjedt birtokosságán sógorának, mit összevont háztartása jelenségeiből közel sem gyaníta. Majd a két gyermek felől tudakozódék, s Károlylyali rövid hízelgése után, ki sietie ismerkedni Cilivel, kit, miként mondá, csak pillanatokig láthata gróf Rákosynál. Gyula kedvetlen volt, leült festését folytatni, de ecsetje nem haladt, írásba kezdett, de tolla elállt; egy szóval: felforgatott volt belsejében. Náni újabb podgyásszal lépett be szobájába, s hely után nézeglett a szobában széjjel. — Édes leányasszonyka! — szóla hozzá kissé élesen Gyula, — úgy látom téved a szobában. Ez az enyém, s természetes, hogy velem szobalány nem lakhatik.

Náni ütközött, s kissé bizonytalan képet mutatott e szókra. — Én csak addig véltem — mondá fél nehezteléssel, — míg helyre verekedünk. Kornél úrfi.

— Szintügy át fogja látni, mint a leányasszonyka, hogy fiatal nő személy, nőtlen ifjúhoz nem hurcolkodhatik.

Náni fitos orrocskája felduzzadt erre, szótlán he vességgel kapta fel behordott tokjait, laponyait, s kirohant velek az ajtón. Gyula megkönnyült kimentével, de borús maradott. Új változás, ha kedvetlenséggel köszön be, jót nem hagy reményleni magáról. Gyula is az új háziasszony után, több efféléktől kezdett tartani.

Uzayt az alatt szokatlan kép lépé körül. Nem minden szívdobogás nélkül hozá ő agg lakába fiatal nejét haza, s szorongva lesé ennek beléptével, tekinteteiből az első benyomásokat. Öröme azokat biztatóknak lelé. Az okos menyecske elégedett vala mindennel. Az első napokat szorgalmas kedvvel tölté csinosítgatások között, s ezeket oly józanul és ízléssel tevé, hogy Uzay alig ismere önszobáira, bútoraira, s önházában meglepetett vendég vala Laura, amint készen vala, ígéző nyájassággal hordozá meg őt a változott szobákban, eleibe adá mindegyiknek rendeltetését, s Uzay, miként gondolni lehet, igen is elégtelt vala mindennel, nem ügyelve arra, hogy ezen elrendelés által, ő maga egyedül csak a nagy ebédlőre szorítottatott, melynek tág üregében azonban, minden apró kényleteivel együtt bőven megférhetni reményle. Jótevőleg hatott reá a mindenünnen feléje mosolygó rend és csín, s nyugosztalá az, hogy Laura nem pompában és csillogásban látszék kedvét lelteni, hanem egyedül a csínosságban, mi szenvedélye vala. Cili szívesen segíté szeretett mostohájának, s reá nézve nyájas új világ derüle fel a háznál, Türey köztök segített, tanácsolt, enyelgett, és hivalkodott; mindegyike szép jelenben élt, s még szebb jövőt remélt az új viszonyokból.

Majdnem egyedül Gyula volt a háznál, kit ezen remény nem bizatott. Türey az út és érkezés anecdotái közt, nem mulasztá el besúgni Laurának, Náni oly rögtön tett hódítását a tanítón, a kendőtlen vállat, és az elvesztett súlyegyent. Náni a nem kevésbé hiú és bosszús is, kétértelműleg s épen nem mentve Gyulát nyilatkozó; az eseményhez, miként szokott, fejteések, tolmácsolások, megjegyzések, jóslások, és vélemények járulának, miknek kivonatai és hatásai Gyulára nézve nem legkedvezőbbek valának. Laura hajlott a tanítót, testvére és Nánija után, jó eleve úgynevezett jóféle madárnak tartani, s mo-

szígyá, miként a jobban értesített szokott, ha Cili Gyulát magasztalá, a jó leánykának könnyű csalatkozását.

Gyula már az első asztalnál sejté gyanú alatti állását s e méltatlanság őt büszke szótlanná tevő. Nem keresé az alkalmat maga mentegetésére, azt tartván, hogy aki igen mozsdik, szennyet érez magán. Ő, a különben szíves mulattató, ki vala most sodrából véve, s elvonúlva kerülé ki Uzay és Cili iparjaikat, bevonhatni őt beszédbe és vígságba. Az új vendégeknek, azon szíveskedés és öröm közt, melylyel a háznál fogadtattak, kedvetlen vala ezen komolykodás; Kornél kevély fontoskodásnak, Laura pedig színészkedésnek hajlott azt venni. Gyula a maga részéről, szintúgy elégületlen vala az érkezetekkel; különösen, maga sem tudá miért? átallá azt, hogy Kornél igen foglalatos vala Cili körül. Ily különös fonákságban telt el néhány szomorú hét; innen óhajtott volt Gyulának azon alkalom, mely őt kissé a háztól eltávolítá.

Uzay, egyik távolabbi jóságából, kedvetlen levelet kapott a tisztjétől, melyben ez közbirtokosok közt támadt s elintézni való izetlenségeket jelentett. Egy pár ezek közül sürgetős volt, s Uzay zavarban: kire bizza ottani dolgait? minthogy házi ügyvéde betegen feküdt. Gyula kapott az alkalmon s ajánlotta magát. Másnap szekérre ült oly korán, hogy még mindenki szunynyadt a háznál, egyedül Cili volt már fenn, gondoskodni úti szükségéről. Siessen vissza kedves tanító úr! sipegé nyájasan a szíves leányka, s jó kívánásokkal ereszté őt útjának.

Vidáman haladtak a lovak, s derült Gyula is, hogy kihaladt kedvetlenségeiből. Azonban egy homályos keserű érzetet nem nyomhata el keblében még is. Kornélnak rólai balitélete, kevéssé érdeklé őt, minthogy tőle mintegy eltolatni érzé magát; de annál inkább fájlalá a Lauráét, kinek szép tulajdonaitól a tiszteletet meg nem tagadhatá. Túrhetetlen kín, félre értetnünk azoktól, kiket szívünk tisztel, s mellőztetnünk azok által, kikkel rokonságot érzünk keblünkben!

Délután megfordult az idő, tömött fellegek verődtek össze a láthatáron, s már alkonyat felé oly sűrűen esett, mintha természetet és utazót el készülné az ár borítani. Gyula egy állásba hajtatott be, mely csárdájával együtt, az útfélen, erdőség tövében állott. Csakhamar megtelt amaz, menedékre siető utazókkal és fuvarosokkal. Egy úri utazó érkezék még, s beküldé ina-

sát helyet nézni szekerének az állásban; de ez tele volt már, s kedvet nem mutatott senki összébb szorulni az ismeretlen végett. Egyedül Gyula nem nyughatott. Különösen világ polgárának nézett ő minden utazót, ki a világ és emberiség jóakarátjára nem csak számot tarthat, de mintegy követelheti is azt. Félig tehát nógatva, félig parancsolva, szorítottatott össze néhány kocsit és lovat, s a hely csakhamar kész volt az idegennek számára. Behajtatott ez, kiszállva szekeréből hálás szivességgel fordult köszönetet tenni Gyulához, ki egy mécsnek bágyadt világánál, örömfakadással ismert kedves barátjára, Vincéjére benne.

Zajos volt a viszontlátás öröme a barátok között, öleléseik forrók és lekesek. Karöltve mentek be a csárdába. Vendégszobája ennek el vala foglalva, ivó-szobája teli vendéggel és lármával; nem vala tehát ifjainkra nézve egyéb hátra, mint a csárdás szobájába vonulni, ki ezt maga ajánlá az uraknak. Gyula itt tekintett először figyelmesebben barátja szemei közé, s elijedt a rajta történt változáson. Vince halvány arcát megvoná a soványkodás, szemei beesettek valának és tüzetlenek, s egész alakján kínos epekedés látszék dűlni. Egymás ellenében fogásak ülést s Vincze előadá barátjának a maga történetét.

(Gyomay elutasította a leánya kezéért jelentkező Vincét. Klárcsi Rónapatak tábornok menyasszonya lett, de mikor a tábornok megtudja Vince és Klárcsi szerelmét, ő maga kéri meg Vince számára tulajdon menyasszonya kezét... Uzey meghal... Béltoky Birit nőülveszi Türey Kornél. Megismerkedünk Biri kalandos multjával.)

*

Várfokon rémülésben volt helység s udvari cselédség, mely főkép Laurát újólág aggódásba ejtette. A hegyi rablók szemtelensége naponként növekedett. Még ugyan a helység határában nem tettek károkat; de a környékben új-új rablásokat, fosztásokat hordozott a hír, mik borzasztó vakmerőségre mutattak. Többen hozak hírt az udvarba, hogy gyanús csapatokat láttak a rengetegben, s Bús rabló-kapitány neve naponként iszonyatosb lett, s szájról szájra hordoztatott. Végre sok panaszra kiküldte a megye maga pandúrjait. Össze is csaptak ezek a rablók, de vesztességgel. A rablók elszánt kétséggel harcoltak, egy párt elejtettek a pandúrok közül, s néhányat megsebesítettek. A megye katonaságért folyamodott, s néhány nap múlva

Ongay a maga huszáraival bevágatott az Uzáy-udvarba. Egyszerre megkönnyültek segély láttára az elfojtott szívek. Úgy tekintette Ongayt mindeki, mint őrző angyalát, s nem volt szíveség, mellyel kívánsága ne előzetett volna. Laura a legnyájásabb háziasszony vala iránta, Cili pedig testvéresen biztos hozzá, mint Gyula kedves barátjához. Egyedül azon aggdának s Gyula leginkább, hogy azon vakmerő kétségbeesett csoportokkai csatázásai, nyilvános veszéllyel leendnek összeköttetve.

Ongay csakhamar nyomokban volt kémjei által a rablónak, s másnap korán ellenök indult, szorongó szívdobogásaik közt az udvariaknak. Váró remegés ült egész nap ezeknek arcán, mert délután egy pár sebesült huszárt hoztak be, s a hegyekben puska-ropogás hallatszott. Kémek jöttek, mentek, nem igen nyugtató hírekkel, s Gyula, estve borultával mindenesetre rendeléseket tett az udvarban, fegyvereket töltött, kaput záratott, öröket rendelt — egy szóval majdnem ostromvédő állapotba tette az udvart.

Estve vacsoránál ültek mindnyájan, amint az ebédlő ajtaja felpattant, s Bús rabló-kapitány egy legényével belépett. Vércsín bársony lengyelsipka volt fején, fekete tollakkal, kacagánya körülövedzve pisztollyal és karddal, vállán keresztbe vevve láncon csüggtek poros-tülke és töltéses zacskója, kezében karabély. Sötét tekintettel, szótlanul Laurára meredt szemmel állt meg az asztal előtt, s ledobbantotta a padozatra agyát fegyverének. Halvány iszony fogott el mindenkit, s a hajszálak égfelé meredtek.

— Laura, most szabad vagy ismét! — szóla halkkal az irtózatos, — mit várhatok, Laura? — Laura élethagyott arcára borítá kezeit, s nem szóla.

— Laura! — mondá a rabló, — itt az óra! — s egy arany zsebórát teve ki elibe; — ezt egy hízott kényes úrtól vevém el, ki örömeit osztá fel utána; nálam az miattad csak mély bánatnak közeit mutogatá. Pokolba taszítál, de ismét menybe kapatsz, asszony! ne tedd, hogy ördög legyenek! Ím tíz percet várok határozz addig; én mindenesetre határoztam! — Ezzel félre álla a kapitány, s fegyverére támaszkodék.

— Engedje addig kapitány uram — szóla rabló-legénye, — hadd számoljak én is uracskámmal amott. — A kapitány intett,

amaz lángba borúlt és bosszúban forgó szemekkel állott eleibe Kornélnek. — Uracskám házas, amint tudom, s mi legyen Erzsiből? — így szólt hozzá. — Ön szíveket tépett el, én hitvány életet fogok! — E szavakkal rásütötte Kornélra pisztolyát, s ez leomlott székeről. Sikoltva szöktek fel a nők. Gyula elszánva magát a veszély irtózásai között, ragadta meg Laurát s villámként ugrott be vele az oldalszobába, hol készített fegyverei állottak. Lövés lyukasztá által az ajtót, amint azt maga után becsapá, s alig vala ideje reteszt csukni eleibe. Izmos döfések szakíták azt be; de Gyula már ekkor készen áll a vont fegyverével, s szolgálván szemének az ebédlőben égő világ, oly szerencsésen ejtő az ajtó beszakadtával lövését, hogy Bús halálosan találva rogyék le. Ugyan akkor esett be hozzá is lövés, s Gyula sebet érzett jobb vállában, de nem gondolván azzal, új fegyverrel rohant ki, amint az ebédlő ajtaján Ongay berontott, s a rabló-legényt, ki éppen kitörőben volt azon, mellen ragadta s huszárjaival megnyomatta. Élet és szabadulás zajos öröme szállt egyszerre a veszélyben szorongott keblekbe, hálásan csoportoztak többen Ongay körül, míg mások az éledző Kornél körül ápolódtak. Gyula is, harc tüzétől hevülten, sietett barátja ölelésére, de már hozzá nem juthatott; inogak bizonytalan léptei, s tántorgó lábai lerogytak alatta.

Új zavar, bánat és iszonyodás lepte el ismét a szíveket Ongay ágyba emelte barátját, tépte ruháit róla, s a keményen vérző sebet látván, orvosért futtatott. Addig Laura forró hála érzetével kötözte a sebet, feledve maga körül mindent, lelkét szorgalmát egyedül csak sokszoros szabadítója mentésére fordítva. Zavarban volt az egész ház. Ongay a rablók tovább-üldözéséről tett rendeltetést. Cili fűszeres vizekért szaladozott, Biri, ki legelőbb lépett szokott sorába vissza, férje arcát mosogatta a vértől, Laura pedig szabadítóját élesztgette, a legcsodásabb zajgású érzeménnyel keblében; mert a kötözés-közben egy kis mellképet sejtett meg Gyulának mellén, s ebben — saját magára ismert.

Az orvos megérkezett s vele vigasztalás a háznép közé. Gyula sebet nem veszélyesnek, de hosszas gyógyulásnak mondta ez; Kornélt csak az előtte állott, s szétlőtt boros palack üvegei sértették össze, s rémülés döntötte le. Biri szokott ledér kedvében s azon dévajssággal, melyet veszélyen túlésés szokott

támasztani, évődött Kornéllal, s ily nemű büntetést óhajtott minden csábítgató s hűtlen férfira. Másnap visszautazott férjével Pestre, hol ez alkalmasabb gyógyítást remélt magának és felocsúlást kiáltott ijedtéből.

Ha már azok iránt is nyájas vonzalmat érzünk keblünkben, kiket felőlünk jól vélekedni tudunk, mennyivel lelkesebb, mennyivel édesebb lehet azon érzemény, mellyel azok iránt viseltetünk, kiknek titokban ideáljai, imádott tárgyai vagyunk! Önbecsüléssel emel azon érzelem bennünket, hogy valaki tökéletesnek, szerelmére méltónak tartja személyünket, s ez annál inkább, minél becsülésre méltóbb előttünk a tisztelő szerető. Laurát ily nyájas érzemény foglalá el. Tudni, hogy azon ifjú, kit előbb fonák félreértések dacára is kénytelen vala becsülni, később pedig többszörös hálából önként tisztele, ki iránt méltatlan s hideg eltoló vala — már régóta sajátja, oly titkon, oly kimélve, oly viszonyait tisztelve sajátja, — boldogító érzelem vala szívének. Egyszerre jobbnak, szebbnek, viszonyszeretetre méltóbbnak tetszék most Gyula neki, a céltalanúl, a reménytelenül szerető ifjú. Munkás képzelettel, bájos színekben emelte most ki szép tulajdonait ennek, s csodálta, hogy eddig nem látta a tökéletest úgy, mint most látja. Szinte erőbe került neki most a szemérmes női tartózkodás, hogy ápolásai-közben el ne árulja előtte kedvező érzeményeit, sejtve gyakran az ifjúnak epedését, magán csüggő lelkes tekinteteit, s arcán azon édes zavart, melyet közeles ápoló motozásai okoztak rajta. Egyedül két gond aggódhatta e részben Laurát, úgymint Cili szerelme Gyulához és a rabló-kapitánnyali történet. Mit mondanand a szelid lyányka, az ő barátnéja, kinek forró szerelme, úgy látszik, egyszersmind éltető eleme? Mit gondoland Gyula a rabló szavai után? fogja-e még őt becsülhetni? Ezek dúltak Laura elméjében és szívében, s korlátolták kéjes érzelmeinek kiáradozásait.

Cili hiven megosztá Laurával Gyula ápolását; azt egyedül magának tartani fenn, miként szíve óhajta, tiltá hajadoni szemérme, mely világ szerint is kényesebb az özvegyénél. A jó lélek fáradhatatlan volt Gyula körüli gondoskodásaiban, leste, találgatta kívánságait, hogy azonnal betöltse azokat, s nem nyugodt azon jártni elméjét: mi hiányzik még kedves betege körül? Egy pár veszélyesebb éjen unatlanul virrasztott fel On-

gayval, s figyelme fogyhatatlan volt. Ki sem tudta a kórjeleket s a beteg változásait jobban, mint Cili, s éledett lelke a kedvező változással és borúlt a kedvetlennel. Mindig azon panaszkodott, hogy a betegnek nincs elegendő kénylete, s elégületlen volt ömagával, hogy mi szolgálatot sem tehet körülte. Kívánta felgyógyultát, hogy ne szenvedjen, kórságát még, hogy ápolhassa.

Egy délután egymás ellenében ülének Gyula ágyánál, ki most könnyebben érzé magát s vidorabb vala, Cili és Ongay. Víg enyelgések szögdelének közöttük; Gyula szívesen legele nyájasságaikon, s tartván barátjának egyik kezét, megfogá Cilijét is, egymásba téve gyöngé mosolygással kezeiket. Ongay gyöngédséggel csókolá meg a birtokába jutott kezét, Cilinek pedig arcát lángolás borítá el. Ürügyet keresé, mi alatt eltávozhasson.

— Édes Gyulám — szólt Cili távoztával Ongay, — szívesen teljesítném már Harsagon ejtett óhajításodat. Cili jó és kedves gyermek, s vele boldog tudnék lenni; de a leányka nem akar felém hajlani. Vagy nem vagyok embere, vagy időm rövid; s azt is hiszem: mind rossz vár az, mely csekély ostromra is feladja magát. Szólj vele, s légy kérőm. Tudod, Máli bírta indulatom deréknövését; a második hajtás gyöngébb szokott lenni, s csak idő segílné azt erőre. Így nem aggódhatol irántam, ha kikoszaroztatom is.

Gyulának súlyos vala e bizomány, de barátjáért elvállalá azt. Részint alkalmasnak is látá, ily oldalaslag eszméltetni a szerető leánykát önszívére, s nem viszonzható szerelmére. Megragadá az első alkalmat, s a lyánka szívét és kezét megkéré barátjának számára. — Én a legboldogabbnak fogنام érezni magamat — ezt veté szavai után, — ha szívem barátját, szívem barátnéjával egyesülve láthatnám. Az ő szép boldogságuk, szép sajátom fogna lenni magamnak is.

Cili maga eleibe meredve hallá Gyulát. — S nem tehetek többet jó tanítóm számára? — kérdé húzamos hallgatás után, gyöngé szózattal.

— Ez szívemnek legforróbb kívánsága jó tanítványnémhoz — mondá Gyula, — melyet két vele rokon szív boldogságának óhajtása támaszt abban.

— Egy kis időt, csak rövidet! — mondá Cili biztalan han-

gon, hevenyen szorítá egyik kezét, Gyulának paplanon nyugvó kezére, másikat öndobogó szívére, fölkele, s kimene a szobából.

Gyula érzette a reszkető kezet, a lelkendve dobogó mellett, a haldokló tekintetet, s elborultak szánó érzeményei. Ó miért vagyunk gyakran kénytelenek egymás kínzói lenni! gondolta magában; miért nem lehet ez életben rokon jó lelkek között, köz nyájas birtok minden érzelem, öröm és boldogság? miért nyílnak e szép virágok mind egyes szívek számára, különszakadó ösvényeken?!

Cili maga szobájába érve, még mindig szívére nyomva tartotta kezét, mintegy óva, hogy ki ne szakadjon az melléből. Elsötétült az élet előtte, mint egy gyász-ülte végetlenség. — Nem szeret tehát! — gondolta magában, — másnak szánt, mert magát tán más boldogabb bírja! Mim is van, hogy megérdemelném a jelest? — De szerelmem, csak neki élt szerelmem! ó, ha tudná, mint szerettem őt! Nem tudja! nem fogja azt tudni soha! Mi szükség felriasztani, kínzani gyötrellemmel boldogságát? Hamvadj el lángolásodban szegény szív, övé nem lehetsz soha!

Laura belépe, s ütköztében aggódva ragadá meg Cili kezét: — tán beteg vagy, édesem? — kérdé.

— Nem — felele Cili elhaló hangon, — csak mátká.

— Tán fejed hő? — kérdé ismét nyugtalanul Laura. Cili főt rázott. Laura zajló kebelével szorította karjai közé barátnéját, s mellére borult, szégyenlve előtte, s önmaga előtt, fejledező saját érzelmeit. Mi vígasszal álljon eleibe kedves barátnéjának, ő, ki elrablá előle mindenét s nem tagadhatta: oly elégüljt kéjjel rablá el?

— Mit határozatl, édesem? — kérdé, fel nem kelve Cili melléről Laura.

— Elhalni szerető szívemmel! — felele amaz.

Laura ki nem állhatá saját szíve teljét; ömlenie kelle. — Nem csallak meg jó lélek vétkes álkodással! — mondá; — tudd meg a titkot, Gyulád engem szeret!

Cili feltolá melléről barátnéját, szemébe meredve neki, s maga homlokát dörzsölé, mint ki álomból kíván serkenni. Egyszerre fény villana meg lelke előtt, s egészen világos lőn előtte Gyula viselete. — Úgy van, téged szeret! — mondá halkkal, mintegy magához eszmélve; — s én együgyü, ezt nem látni, s

még mást hinni tudni! Be szép, be jó is vagy te, Laura! ki ne szeretne téged? — Hevesen szorítá magához barátnéját, majd kiszakítva magát, lerohana az udvar kertjébe.

Itt Tamás dörmögve jött vele szemközt. — Lássa nagysád, — így szólt ez Cilihez, — amott a mulató mellett, még nem csináltak be kőműveseink a rést, csak betámasztva volt az; azon jöttek be a rablók, s úgy lepték meg vacsoránál a cselédséget. Kezem, lábam ettem, hogy nem mehettünk segélyre. Mind a fennorrú Nánika ennek az oka; minden patvarral nyalakodik. Jó vadász uram, a hitetlen eb, a rabló kapitány csapatjából való volt ám, és kémje annak; ott ül ökeme is fogva, az élesztárban a többivel.

Még fakadozott Tamás, amint egy szórt hajú, bánatos sáppadt arcú, de vonzó szépségű paraszt leányka a résen behágott, s lelkendve felsietett. Bizatlan tévelygő tekintetei, az erőszakos heveny mozdulataiban, figyelmessé tévék Cilit és Tamást.

— Ez-e Várfok, és az Uzay-udvar? — kérde a leányka. — Igennel felele Tamás. — Nem jöttem-e későn bátya? — mondá amaz, s esdekelve fogá meg Tamás kezét; — itt-e még az elfogottak?

— A rablókat érted, hugom? — dörmögte Tamás; — még nem akasztották fel őket.

A leányka oly szívreható esenynyel pillanta Tamásra, s megragadott kezét oly forrón csókolá meg, hogy Tamás egészen megenyhüle.

— No no, hugom, azt tartom, lesz köztök olyan is, kit nem akasztanak fel; ki tudniillik embert nem ölt.

— Az én Pistám bizonyosan nem ölt — állítá nagy hiedelemmel Erzsike; hallom, csak a palackot lőtte el.

— Úgy-e? — mondá Tamás, — az hát a kedvesed? még ezt leginkább tűrhetem, mert búsulása megbánásra mutat, míg a többi ördögnek adta lelkét.

Erzsike oly hatólag rimánykodott: eresztessék Pistához, hogy Cili közben járást ígért neki a kapitánynál, kinek híre nélkül a rablókkal szót váltani nem vala szabad. — De pihend ki magad előbb jó leányka, — mondá szánakozva Cili, látván, hogy alig áll fáradt lábain, melle alig piheg s testén és lelkén nyugtalan küzködések lankadásai látszanak. — Nem, nem, —

mondá Erzsike, — csak látni őt lesz pihenés nekem; nem vagyok fáradt. A másik éjjel iszonyú álmaim voltak felőle. Egy angyal hófehér felleget ülve, tiszta lilium-köntösben szállt felém, pálma-ágat tartva kezében. Nyájasan mosolygott arca, miként szép ragyogású nap; térdre buktam előtte, intettem Pistának is tenné ezt, de ő makacsul nem cselekedte. Egyszerre szemlátomást borult a szép hófehér felhő, gyászabb lett a lilium-köntös, lángolt a pálmaág, és lángba borította maga körül földet és eget. Majd Pistára rohant a pálmaág, mely egyszerre tüzes sárkány lőn. Anyám ébresztett fel nehéz nyögdeletemből. O, nem fordult-e el tőle végképen a mennyei kegyelem, hogy kárhozat útjára tévedt?!

Ongay kapitány részint szétozlatá, részint öszvefogatá a rablókat, s ezeket épen útnak indítá be a vármegyére, amint Cili és Tamás a lyánkával felérkezének. Csak egy pillantat vala, mit ennek a szólásra megengedhete, mert Pista, három társával már szekeren üle.

— Pista! — kiálta szorongó hangon Erzsike.

— Erzsi — kiálta vissza Pista, minek jöttél? — előlni-e óra előtt? — Arcára borítá kezét, s mozdultában lánc megzördüle.

— Ne csörgesd láncodat édes Pistám; szívemet járja! — Ezt mondta Erzsike, meghajlott s esdekelve tette össze kezeit. — Nem nyomja-e, a megváltóra kérlek, súlyosabb lánc lelket? szólj, nem öltél-e embert, Pista?

— Nem, édes Erzsime! úgy adja isten üdvömet!

Fény ragyoglotta egyszerre Erzsike arcát körül, s szorult melléből fojtva tartott lélekzetek keltek ki; nyugalom terült el egész lényén. Nyájasan beszélt otthoni dolgokról, maga és Pista szüleiről, barátokról, szomszédokról, jóakarókról: nem egy szót is saját bánatiról.

Mit végeztél sorsod felől édes Pistám? — ezt kérdé végre.

— Katona leszek, jó Erzsime — felele Pista, — miként szándékoztam, míg rossz sorsom és bosszú-lihegés rablók közé nem taszítottak.

— Minek katona jó legény? minek mindig csak ölés, vágás? Ez az állapot könnyen szívet és lelket szilajít; neked Pistám béke kell, béke önmagaddal és isteneddel. Nem előbb

találnád-e ezt csendes faludban fel, melyben születted és azon szentegyháznál, melyben keresztvízre tartottak?

— Nem, jó Erzsime! gyaláznak nem megyek haza. Néném meghozta nekem, hogy örök hajadonnak ajánlád fel magadat; mit keresnék én otthon?

— Fogadást tettem, Pista — mondá Erzsike, — hogy alkalmat és malasztot nyerhessek leróni iszonyú bűnhődésemet. Te is kedves ifjú, ne feledkezzél el jó istenedről, kit megbántottál. Fogadd fel ezt Pista, ha megengedettél szívedből.

Pista felfogadá ezt; indulót parancsolván a kapitány, Erzsike reszketve nyújtá át Pistának kezét, s mellje kis szalagocskáját, minthogy emlékül kíváná ezt a boldogtalan. Elzördültek a szekerek. Erzsike utánok meredt homályló szemével; indulni akart, de összerogyott atyjának karjai közé, ki utána száguldott vala szerencsétlen leányának.

Cili ápolás alá vevé Erzsit, s minthogy a test rogyottnak látszék a lélek súlyai alatt, ágyba erölteték őt. Résztvéve vigasztalá a nyugtalan tépelődőt; de Erzsikén csak azon egy vigasz látszék fogni, hogy Pistája nem kárhoznak fia, s még a világ szerencséje nincs örökre elzárva előle. — Csak boldognak tudnám őt, ó csak boldognak! így esendék, mi könnyen túrném saját kínomat! — Atyja aggódva tére leányával haza.

Cilire csodálatosan hatottak Erzsike szavai. E paraszt leányka, így szóla magában, csekély műveltségű érzeményeivel is, mily nemesen függeszti fel saját boldogságát kedvese boldog állapotjáról! s im én e szírtén törést szenvedjek-e önző szívemmel? Mert nem alacsony önzés-e az bennünk, midőn tárgyát szerelmünknek csak azon föltét alatt kívánjuk boldognak, ha velünk s általunk lehet az? Szükség-e elhalni a lélek-rokonságnak azért, mert kezünket nem szerinte csatlá sorsunk vas akaratja? A tiszta szerelem, e mennyei szép láng keblünkben, ne bírna-e felülesapkodni földi silány viszonyokon? Elzáródjék-e keblem a nyájas reggelnek élesztése, és hús estvének enyhítése elől, csak azért, mert oly kerten kelt amaz, oly kerten nyugszik ez, mely nem enyém, mely másnak sajátja?

Egyszerre szilárd lőn nála azon föltétel, hogy elfogadja Ongay kezét. Az eleinte idegen gondolat mindinkább megbarátkozék lelkében, s végre sajátos kecekkel kezde mutatkozni

előtte. Gyula barátja nevének lenni, szeretett barátnőjét Gyula oldala mellett látni, mily nyájas, mily kecses viszonyok! Képzete lassadán kifesté minden részleteiben a kedves rajzot: mint fognak élni egymás szomszédságában, felosztva az életnek örömet és bánatát, közössé téve minden eseményt, mely egyik vagy másik háznépet érdekelni fog. A kies háttérbe Gyula és Laura gyermekeit tevő; miként fogja ezeknek valamelyikét átengedni magának, miként nevelni azt, miként beszöni magát és egész életét barátja és barátnője életébe!

Gyula kéjes örömmel sejté Laurában a részére kedvező változást. Elfogúlt vala ez most gyakran, szemérmesen tartózkodó, de lelkesen nyájas; a benső szívesség ki-ki szökdele szemébe és mozdulatjaiba. Szava és viselete ugyan kiszámoltabbak valának, de a kelő szerelem jelenségei oly mutatkozóak tekintében, sőt magában eddigi szabad társalgása korlátozásában is, hogy Gyulának nem leheste saját üdvét nem sejténie. Varázs bájú zavar köté most mindkettőjüket, midőn Laura Gyulának sebét kötözé. Ezen foglalatosságot, mit Laurának szíve szívesen tőn, most nőiségből inkább tétette volna ugyan más által; de magára vévén azt eleinte, most már önelárulása nélkül másnak át nem adhatá.

Ongay ágyánál üle Gyulának, ki naponként közelebb vala felgyógyulásához, a két barát részint a múlton, részint a jövőn legelteté kölcsönös érzeményeit, amint Cili nyugodt nyájassággal belépe kötésével, Ongay mellett az üres széket elfoglalá, s részt vőn a férfiak beszélgetésében. Laura kulcsokért küldé be Nánit; a pajkos Ongay azonnal búsongó arca végett évődék ezzel, s a vadásszal ingerlé őt. Náni boszúsan kele ki a férfiak ellen, s erősen állítá, hogy ezen álnok kétszínű nemnek nem hiend többé soha. Nem szeretném, mondá mosolyogva Ongay, amint Náni kimene, hogy a szobaleánynak ellenünk férfiak elleni bosszús hite, ragálylyá válnék asszonya és kisasszonya között. Cili kisasszony, miként tapasztalám, első fogna lenni, kire e veszélyes nyavalya elragadna.

Cili pirúlva mosolygott, s kezét nyújtotta Ongaynak. — Engem ne féltsen kapitány úr, így szólott; a többiek közt oly egy pár férfit van szerencsém ismerni magam körül, kik elégendő előző szerek e ragály ellen.

Ongay nyájasan csókolá meg a nyújtott kezét, s Gyula a

másikat vivén ajakához, használá az alkalmat, megújítani barátja részére kérői tisztét.

— Én a kapitány úré vagyok, — felele szelíden Cili; — szívemnek elég kezesség az, hogy ön barátja tisztelt tanítónak. De legyen szabad két föltételt kérnem, mik boldogságomat nyájasan fognák nevelni. A barátság ösvényünkön tartós szelid virág, s az érző szív nyájasan és illően kötözi ezt egy nyálbkába a szerelemnek tán színesebb, tán szagosabb, de tartatlanabb virágával öszve. Nem tagadom, örömeztőbb kívánnék itthon élni rokon szívek között, mint idegenben zajlakodni. Ez lenne tehát egyik kérésem kapitány úrhoz.

Ongay szívesen megígéré ezt, vége lévén úgy is a háborúi kilátásnak. Am teljesedjék, úgymond, nálam is azon köz vád a magyar ellen, hogy katonai félpályáiból haza sóhajt; mi minden esetre legalább is bizonyít annyi jót, hogy honja földjét, légét szereti. S a másik föltétel édes Cilim?

— Bélteky urat illeti — mondá Cili kissé reszkető hangon. — Előzzön meg bennünket egybekelésével az én jó Laurámmal.

Gyulában elállá e szókra a vér és lélekzet. — Hogy jó a lyánka e gondolatra? — gondolá magában. Megfuttatá szorongva gondolatját: ha nem árulá-e el magát valamikor előtte? s mindinkább megfoghatatlan lőn Cili nyilatkozása neki.

— Édes Cilim — felele Gyula, — megvallom, csodálat fog el, s nem tudom megfejtteni magamnak: miként jöhet e kívánságra?

Cilinek köny szökött szemébe, s mélyebben borúlt kötésére. — Engedje meg tanító, Bélteky úr, ha kelletlen avatkozó lettem. Én forró szívemnél fogva, mely forró szeretettel ölelei barátjait, a vele rokonokat, úgy vélekedtem, hogy a szép titok velem is köz lehet. Laura e részben szívesebb, gyöngébb volt irántam, s tőle bírom azt.

— Laurától? — kérdé hevennyel szökve fel ágyában Gyula, — mindinkább szövöttebb lesz a rejtély előttem.

— Ne keresd édes Gyulám — mondá nyájas örvendéssel Ongay, — el vagy árulva, bár magam sem tudhatom: miként? Azt véltük, hogy csak ketten bírjuk a titkot, s ime szemünkbe fercsentik azt. Különös tapintata van a szép nemnek, átlátni bennünket; s itt ez éppen jól esék. Ki nem hagynám többé sik-

lani előlem az alkalmat egy marsalbotért. — Ongay e szavai alatt belépe Laura. Ongay azonnal karon fogá őt, s Gyula ágyához vezetvén, némi ünnepélylyel tevő össze kezeiket. — Engedjen meg nagysád az ostromló katonának, a szerető barátnak, ha sürgetőbb, mintsem ily kényes dologban lennie illenék. Kipattana köztünk a titok, s a mi Cilink így akará ezt; vagy tán mindnyájan csatlakoztunk volna?

Gyula elhalmozá csókjaival Laura kezét: — nem tudom miként árultattam el titkoddal — így szóla, — melyet tisztelet és kötelesség, szívfenékre zárva őrzöttek nálam. Remélhetek-e bocsánatot Laura, magamnak és szerető barátainak?

Laura lepetve vala mind szíve kéjes érzeményeitől, mind ezen hevenyes szép erőszaktól. Gyula még mindig tartá kezét, másikat Cili szorítá a maga dobogó kebléhez; Ongay pedig kérő esennyel pillanta reá. Ennyi ostromnak nem állhata szíve ellent, a már régóta pártos, megszorítva Gyula kezét, zajosan veté magát Cili mellére, s forrón szorítá magához barátnéját, tudván mennyibe kerül ez áldozat ennek.

— Édes Bértekym! — így szóla egy idő múlva Laura, kifejelekdedve Cili öleléséből, s arcán búsongó homály terült el; — körültem Várfokra kerülésem óta oly különös események zajgottak el, hogy azok erkölcsöm feddetlenségét ön előtt méltán gyanúba hozhatják. Tán nem is egészen vagyok ártatlan. Tudja meg ön előbb, ha megengedhet-e egy fiatal lyánka gondolatlanságainak? Becsültetni attól, kit becsülök magam, oly édes vágy nekem, s ha nem tisztának is, de legalább nyíltszívűnek bizonyítnom magamat előtte, oly szent kötelesség szívemnek, hogy még ennek boldogságát sem átalom veszélyeztetni amazok miatt. Cili tudja éltem korábbi történetét; hallja meg ön azt előbb tőle, s úgy ítéljen felőlem. — Laura kimene, s Cili előadá az ifjagnak Laura lánykori történetét.

Gyula igaz fiúi illetődéssel véve atyja halálát, szíve örömet kimenté annak minden gyöngéit, miket fonák nevelés rovására róva, s mik mellett jó szív doboga az elhunynak keblében. Híve megőrzé minden végrendelését, miket inkábbára eltakaríttatása iránt tőn. Ennélfogva jó anyja mellé téteté őt, első vőlegényi köntösébe öltöztetve fel, jobbágyait megvendégelé torában, vidék koldusainak alamisnálkodék, s a cselédséget egész évre kifizeté. Gyula maga is javallá atyjának ezen

rendelményeit; mert mi lehet édesebb és nyugtatóbb mint tudnunk: hogy jó emlékezetet hagyandunk magunk után?

Kornél és Biri már temetés után érkeztek meg, minthogy Biri gyászruha nélkül nem akart kiindulni a városból, s időbe telt, míg ez teljesen testhez alkattatott. Megjött Leguli is, ki már nem lakott a faluban, úgy látszott pártfogásaul Léni-rokonának.

Csakhamar megperdült az osztály harangja, s utóbb megzúdult annak zaja. A két ügyész, Leguli és Kornél egymás ellenében zajogtak. Viták, alkuvások, összezőrrenések napirenden voltak most s Gyula egy székre vonúlva, néma közlöttséggel hallgatta a csatázást. Leguli az özvegyi jogokat vitatta, felcsigázta azokat a lehetőségig, s gyakran azon felül is; mert elve és szokása vala: sokat kérni, hogy legyen miből engedhetnie. Kornél az egyenes örökösök jogai mellett vitézkedett, az özvegy és özvegy közt, Léni nem mindenkori kimélésével, különböztetéseket állítgatott fel. Segélyül vétettek mindkét részről, hazánk minden élő és nem élő törvényei, s törvény-tolmácslatai, Szent István óta szinte az utolsó dicisióig, s miként két ügyes küzdő, kergetőztek embereink az igazság széles sorompói között a nélkül, hogy a riadal egyik vagy másik részre látszanék hajolni.

Gyulát egy ideig mulattatá a dolog; csodálá az emberi gyarlóságot az enyém és tiéd kísértéseiben; de végre hosszadalmas lőn neki a vita, mely olykor többre is siklék ki, mint óhajtá.

— Egyet mondok uraim — így szóla végre hideg elhatározással; — a mostohának egész napot engedek. Hordjon az alatt el a háztól annyi bútort és eleséget, amennyi neki tetszik; ezen kívül özvegyi joga fejében fizetek neki tízezer forintot, s vége minden további követelésnek. Ha nem tetszik a föltétel, mostohán fogok bánni a mostoha nővel, és még mostohább anyával!

Gyula jól tudta mit mível; mert besúgva vala neki, hogy Léni új menyekzése, csak az osztályi alkutól van felfüggesztve. Gyula hideg tónja s a nagylelkű ajánlás, fenakasztta minden szót Legulinál és Léninél, mely utóbbi, több tekintetből rettegé Gyula elszánt jellemét. De Kornél tudni, s meghatároztatni kíváná: hány emberrel, szekérrel kíván pakoltatni a mostoha?

mert úgymond, egész falut is bérelhet ki erre. A két ügyész ismét egymás ellenébe szökött itt; de egy pár órai harc után, mely elől Gyula a kertbe vonúla le, csakugyan megegyezének, s írásba tévék fel az egyességet, melyben mód és határra való kiszabva.

Másnapra volt halasztva az elhurcolás. A felhúzott óra zár alá tétetett, nehogy a felek vagy sietessék, vagy késleltessék annak járását; Gyula a folyosóra ült ki s mosolygotta a rabló munkásságot. Mint sietett, mint erőlködött a Léni pártja, hogy több időt nyerjen több vitelhez! A pohos Leguliról szakadt az izzadság, biztatásban és emelésben, s a déli evés órája, most volt tán neki először életében kedvetlen és hosszas. Kornél sajnosan pillangatott sok bútor-darab után, szorosan ügyelt az egyezés pontjaira, figyelt az órajárásra, amint az ebben kiszabott estvéli óra érkezett, szünetet koppantott az asztalra. Új vita vala itt ismét kezdőben; mert a kimozgatott és félútban lévő portékát, még Léni sajátjának követelé Leguli, Kornél pedig ellenzé; de Gyula Léninek ítélte azt által, s véget vett a versengésnek. Megállapodott a kiszállító nép, s Léni kimerült fáradással dőlt egy karszékre. Leguli pedig vacsora helyett ágyba kívánczot.

Kacagva lépett be Gyula kirablott szobáiba. Ellenség, melynek szabad prédája alá bocsáttatik a város, nem fogott volna abban dűlni különben. Másnap végkép kielégítettett Léni, s búcsút vett azon háztól, melybe szegényül lépett be, s melyet most vagyonosan hagyott el. Elmenetele után morgott Kornél, de Gyula: — hagyd el sógor! — így szólt, nagy lelki bajtöli menekülést, vagyonunk egy részével vehetni meg, mindenkor olcsó vásárlás!

Most már hát Gyula, szabad ura volt személyének, vagyonának, tettének, munkálkodásának. A szívében terjengő jólét érzeményét csak az foghatja fel, ki mindig, miként ő, rabja volt sorsának és körülményeinek. A szabadság, kétségen kívül első föltétele boldogságunknak, hogyha az nem a boldogság maga. Mindenfelőli nyájas kilátások, szerelem szép boldogítása, barátság, s miután az öreg báró Regéczy, a maga bélteki jószágát, utolsó falatját volt szép birtokának, Legulitól kiváltá, kedves szomszédság is, mind meg annyi kezességek valának lelkén, boldog jövődjé felől.

Kéjjel tölt szívvel ment le kertjébe, hol hajdani alkotásai most már mindenütt vidoran díszlettek. Mily változás azóta! mily különbség hajdani és mostani sorsa közt! Igazán, ha az ember átláthatna jövődjén, így szóla magában, pirúlni fogna olykori kishitúségeért! Mint remeg, mint csögged gyakran csekélységek felett, miket egy kedvező perc képes javára váltani!

— Isten hozott öcsém! — kiálta egy ismeretes szózat a kerítésen által hozzá. Az öreg báróé vala ez, kit Gyula, mint-hogy amaz a temetésen nem vala jelen, csak most látá Bélteken először. — Temettél édes öcsém és osztotál — mondá a báró: — s ily alkalmakkal bús és zavart arcok jönnek napirendre, miktől iszonyodva futok. Mosolygó arcok az én barátim! Ha festész volnék Gyulám, minden böleset mosolygó arccal festnék; mert csak úgy tehetem fel felőle, hogy megbírá fejteni az élet feladatát: hogyha nem sírdombon ülve tanít meghalni, hanem rózsáktól övedezve oktat élni. S aztán temetés! bús tükör-tartás előnkbe! Azt szeretném inkább, hogy minden ember Illés próféta példájával biztatgatna, ki elevenen ragadtatott az égbe, hogy szivem némi reményt kapna, kikerülhetni egykor a halált, s még tán második Illés is lehetni. Szánakoznám édes öcsém előtted, atyádnak halálán, de bizony nem tudok én hozzá, s okot sem igen látok reá; de nem is üdvözöllek, mert fiú vagy. Hanem hidd el, hogy szomszédságodnak szivemből örülök. Egy jó szomszéd legalább is két atyafi, s a rosszából több is. Némelyike ezeknek sokat szeret követelni a rokonság jogánál fogva, bár maga mézes szavaknál nem igen terjedez is tovább. Úton útfélén osztozik veled, bojtortványkodik apáid, anyáid százados osztály-leveleibe, pört akaszt nyakadba ha magvat sejt reá, és még is komolyan követeli, hogy forradozzál érte míg élsz, és reá halj, ha megszünsz élni, mert rokona vagy! Már nekem jó barát, jó szomszéd az embereme, s rokonom is csak úgy, ha egyszersmind ama kettő a jámbor!

Nyájasan szövetkeztek az új szomszédok, s Gyula kipattanván titkával, hogy mihelyt az Illés fogja engedni, nőt hozand a házhoz, derülten fakadozott örömében az öreg báró. — Azt kikérem öcsém, hogy itthon én legyek az öröm-atya, s a menyekzői ebéd azon diófák tűzénél főjjön meg, mik végett Val-kayval és Legulival annyit pörlöttetek, s miknek még ma fej-

szét vettetek, hogy száradhassanak, s menyekződön rossz jóslású füstöt ne adjanak.

Gyula szívét nyájasan illeté az öregnek szives ömlengése, csodálá erős lelkét annak, mit annyi viszály sem tudta elcsügszteni.

— Ej mit édes öcsém! jó kedvemet csakugyan nem eresztém vagyonom közt csőd alá. Kissé rossz számoló voltam az igaz, s ennek leginkább nevelőim voltak okai. Soha fel nem tudták velem fogatni az algebra hasznait, s innen jött, hogy az $a + b = ab$ -t, tudós gyermekeskedésnek s hasztalan betű-játéknak vélvén, sem hozzá, sem vele a számolás mesterségéhez, kedvem hajlani nem birt soha. Édes öcsém, ha még valaha az ég egy pár millió urává tenne — mert kívánságban miért legyen fősvény? — hidd el! azonnal intézetet alkotnék hazánkban, melyben az iskolából kikerülteknek, a világ folyását, élet philosophiáját, a józan háztartást, s pénzköltés hasznos mesterségeit taníttatnám. Ó mi sok forrását dugnám be intézetemmel a világi élet boldogtalanságainak! — Gyula javallást inte a bárónak. — Bizony megtenném öcsém, folytatá ez szavait; ámbár a még csak óhajtás alatt álló kincsből rendesen nagyobblelkűek szoktunk lenni, mint a már birtokunkba jutottból. Most már akként vagyok, miként az egyszeri fősvény köpenyege, melyből kabát, később mellény, s végre sipka lőn. De öcsém — itt szívére tette kezét — a posztó hidd el jó szövetű, és nem durva!

Gyula gyermekeikről emlékezek. — Kegytelen tapasztalásom az a világban — mondá a báró, — hogy az ápolás és gondoskodás kegyelete, nem akar akként terjedni fölfelé, mint lefelé önkénytesen hajol. Nem ritkák ugyan az oly fiak és leányok, miként ezt az emberiség becsületeért hajló vagyok hinni, kik örömet visszaápolják szülőiket, s készek áldozatokra is irántok; de rendesen nem találják el azt a kimélő gyöngédséget, melyet érzékeny szülék ápolása kíván. Ez a viszony igen kényes, s mindkét részről finom tapintat kell hozzá. Az öreg komolyan másba szakítá át a beszédet.

Gyula sietett rendbeszedni bélteki dolgait s Harsag felé vevé visszútját, hogy Vincéjét láthassa, ki még csak a jövő tavasz végével készült átköltözni Kisrétre. Az öreg Gyomay számolgatott, Vince olvasott, Klárcsi pedig a várandó kis polgár

számára szabogatott. A boldog háznépre nézve ünnep volt Gyula érkezése.

*

Vince és Klárcsi elkísérték Gyulát Várfokra, hol őt szerelem és barátság karjai fogadták. — Nem elég-e három szerető pár — mondá ölelése közt Gyula, boldogsággal fűszerezhetni az életet, s külön szép világot alkotni egymásnak? Különben is nem lelkeinknek néhány rokoni teszik-e a tágvilágból kiszakított saját kis világunkat? s nem önnünknek közlései rokon lelkűekkel, képezik-e földi mennyünket? De édesim! — folytatá Gyula hágó lelkesedéssel szavait, s boldog jövődjének ihletése, mely gyermeksége óta feküdt lelkében, elterült most szaván, arcán, tekintetén; — három lelkes jóakaratos pár, sok jót is árasztthat el a hazában. A csekély látja a fogyatkozásokat, de úszik a folyam mentében; a kebletlen beéri hideg tanácsokat és terveket osztogatni, de a szó tett nélkül röppen el nála miként pelyva, melyet drága magok nem terhelnek. Csupán a lelkes hő kebel nyújt munkás kezet, s kisebb s nagyobb sikerrel erőlködik ragadó ár ellenébe. Emlékezel-e még kötésünkre jó Vincém, melyet utazásunk előtt tevénk?

— Hű vagyok s leszek hozzá, édes Gyulám — felele Vince; — követőd leszek, amerre vezetendesz. Addig is a fényűzést fogom ostromlani hazánkban, ahol csak találkozom vele.

— Lernai hydrát vevél elődbe édes Vincém — mondá Gyula; — de ha csak egy fejét vágthatod is le a százfejű csodának, gyöngébb leend ártalma.

— Hát én kimaradjak-e szövetségtekből? — kérdé Ongay. — Elmaradtam ugyan kedvesim, zajló pályámon töletek; de hiszem, csak főben, szívben nem.

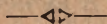
— Jut neked is munka, édes Józsim — mondá Gyula; — bidd el, a hazának nem kevésbé van szívre szüksége, mint főre, így saját boldogságunk, mely meg nem fér a szűk kebelben, szívesen fog kiáradozni magából, hasonló boldogokat óhajtván magunk körül; csak ne csüggedjünk, keveset tenni azért, hogy egyszerre sokat nem tehetünk!

A nők lelkes mosollyal néztek a szövetekező férfiakra, némán fogták meg egymás kezét, mintegy segélyekül szövetkezve magok is, a szép célra férjeik mellé.

Náni már főköttöben mutatá be magát Gyulának. Az ács, amint a mulató tetejét föltevé, szalagocskát kére Nánitól, hogy azt áldomás-jelül lobogtathassa a tető-élen. Nánika, a bőkezű, egyúttal szivecskéjét is átnyújtá az ifjú ácsnak a szalaggal; s már néhány nap óta férj és feleség valának. — Mit tegyen az ember nagyságos uram! — mondá a ledér nő nevetve, — fér-fijának kell lenni a nőszemélynek, nehogy igen jó dolga találjon lenni a világban, s ki se vágyják belőle. Gyötrenünk kell és gyötretetnünk; úgy igazi az élet!

A férfiak mosollyal intének nejeiknek, s ezek vissza; azon biztos győződés élvén sziveikben, hogy nekik hatoknak lelkeikben, nyájasabb képe él a boldog nős életnek.

A kertészgyermek.

Menj fiam, így szól fiához a beteg kertész, szedj a kertben hasznos orvosi fűveket számomra; balról a virágok közé ültetgettem azokat. Elment a tapasztalatlan gyermek, s megcsalatra a virágok czernyi kellető színétől, tépdelt ezekből atyja számára, s a hasznos fűveket, melyek köztök homályban születtek, elmellőzi. Italt készít sinlődő atyjának, s halált nyujt neki benne.

Regényírók, a morált szerfelett ne pólyázgassátok.

A varjú és a fülemile.

Hitvány énekes! szóla a varjú a csattogó fülemiléhez; pohos dögevő, felel ez, neked tetszeni nem vágytam soha! Dögöt nem jelentget énekem.

Cukormíves.

A haldokló cukormíves ágya előtt egy asztalra tétette utolsó mesterművét, egy nagy süteményt, mely Belgrád várát ábrázolta. Nem halok meg egészen, így kiált fel megelégedetten, élni fogok ez alkotásomban a maradék előtt! Szegény! hányadik metamorphosison ment azóta keresztül mesterműve! Írócskák! reménylem értetek?

A költöző madarak.

A költöző madarak az ősz hidegülésével visszaoszlásra se-reglének. Hamar van még! szóla egy párját vesztett gólya, ki a fészkelésben elmaradt, s ezért utazni nem vala kedve, lám még tavaink egyszer sem gémberegték. Oh bizony hamar! sópánkodának némely beteges fecskék, kik nagy útra gyengék-

nek érzék magokat, lám a rét, mely himes még, s mily enyhe a levegő. A tél még messze van! Folyt a vetélkedés. Minek azt vitatnunk, így szólnak végre az okosabb darvak, amelyet tudni egyikünknek sem adatott, de amelynek érzését velünk születve hordozzuk?

Világ bölcese! Az Isten létele szívedben, nem fejedben van.

A szamár.

A szamár irigyelve szemlélte, mint vala ura előtt egy angol paripa kedvességben. Ah! most értem én, így szóla szokatlan víg szökéssel, mi hibázik nekem? az átkozott nagy fülek, s az ormatlan legyezők tesznek engem mások előtt utálatossá. Ballag azonnal s nyüzsög a juhászon, hogy ocsmány füleit s farkát vagdalja el. Oh jámbor! felel az, nem fül, nem fark a te árulód, hanem az, hogy szamár vagy.

Cifra köntös figyeg az uracskán, szépen füttyöl, dalol, táncol, de a kalap tököt fedez.

Kopernik és az uracs.

Kopernik systemájának hetykén veté ellen egy uracs: ha a föld forog, miért nem dönt el engem fordulásával? Mert az úr szerfelett kis pont a nap systemájában, felel mosolyogva a tudós.

A kakas.

Ébredj kakas koma! hajnallik: így szólítá meg a veréb a fészernél szunyadó kakast. Tudnám én azt, felel ez; csak a hold világa hint fényt a felhők alól, jó barátom, még szunyadhatasz!

Magyarjaim! hányan dalolták már el a „Magyar hajnal hasad“-ot s Istenem! mégis be nehezen virrad!

A vak és a siket.

Egy siket és ismerőse, aki a belső hályog miatt nem látott, a játékszínbe mentek együtt, egy új énekesnő hallására. Egek! beh felséges hang! szóla a siket a vakhoz. A hang amilyen, felel ez; de az actio, actio!

Mily sokan ítélnék csak azért, hogy eltitkolhassák mások előtt valamihez nemértésöket!

A leányka virágai.

Eltikkadtan a nap nyári hevétől állának a leányka virágai. Szegények! szöla ez szánakozva, mily durván bánik a nap veletek, legalább néhányatokat megmentelek az elhalástól. Kiválasztja a szebbeket: s beviszi szobájába, gondosan ápolgatja őket itten, s óvja legkisebb sugarától is a napnak. De nem nyert jutalmat fáradozása. Apolt virágai hamar bátyadt betegszínt öltének magukra s elhalának; míg a kinn hagyottak a harmattól s lanyha esőktől gyakran megfrissítettvén, kellemes eleven színekben díszeskedtek.

Nemcsak az jóltevőnk, aki szüntelen ad, hanem jóltevőnk az is, aki helyén tagad s fenyít.

A denevér.

Megúnta tojáson ülni a denevér: Óh gyáva heverés! így kiált fel, érdemes-e hitvány kölykökért így vesződni az unalommal? és esdekle az Isteneknek, mentenék fel őtet e nemtelen kötlesség alól. Megnyeré ezt a nyughatatlan, s azóta eleven szül. De im, utálatba jöve minden állatok előtt atyai hidegségeért, s mindenektől megvetve csak éjjel repked, és barlangokba rejtezik.

Anyák! szükséges néha a dajka is — de az anya mindig.

A fecske.

Vidám nyári nap volt, s a fecske víg csevegéssel szálldosott a fentebb levegőben. De nemsokára messziről megdőrdült az ég, s amint a ború közelgetett, mindig alább-alább szálldosa a fecske, míg végre majd a földet horzsolá. Kis lélek, így szólt hozzá a veréb, kit a böles idő ily alázásra és változásra bírhat! a komor minden időben egyforma marad. Barátom! felel ez, ostoba az ily böles.

Magát az időhöz és körülálláshoz szabni tudni, — a főbölcsesség.

Az oroszlán.

Elég tágas a kalitkád, vagy nagyobbat készíttessenek, szól a menageur az oroszlánhoz. Mindegy ha kalitka, s erdő nem fér belé! felel szabadság után vágyó lélekkel az állatkirály.

Az állatok törvényszéke.

Az ember panaszt teve a nyúl ellen, hogy sok kárt teszen a vetésben. Széket ülének az állatok, s törvényt tartának a bevádolt felett. Ezt szorosan kell vennünk uraim, szól a róka, s tekintsük, hogy a hatalmas ember teszen panaszt, akinek boszszujától retteghetünk. Halált a nyúlnak! ordítanak egyszerre mindnyájan, hóhéra legyen minden, aki hozzá férhet.

A szegény juh is adott be egy folyamodást a farkas ellen, folytatja a róka, hogy fiát erőszakkal elragadá. Hm, a juh? mondának vont hangon az előkelők: az való, hogy farkas atyánkfia is sok csínt teszen. Eresszük voksra a dolgot. A végzés az vala: per folyjon míg él a farkas ellen, holta után pedig a testét férgek emésszék meg.

A kutya.

Dühös méreggel ugatott a kutya egy elmenő szekér után, s a kereket faldosta. Mit dühösködöl így, szólt egy tehén hozzá, hiszen a koci nem árt neked semmit. Nem árt? felel fogcsikorgatva az eb, de halad, én pedig maradok.

Az irigység nem hagyja magát, nem hágy mást boldognak lenni.

A futó bajnokok.

Két bajnok futásnak eredt az olympiai hosszú pályafővényen. Gazdálkodva kimélte az egyik erejét, míg azt a másik a korán haladára erőltette, s amint ez lankada, a szerint nevelte amaz iparkodását. Az okos! koszorút mutatta ő a pálya végéről a tapsoló sokaságnak! midőn a korán futó a félig meghaladt pályán már aléltan rogy össze.

Ifjak? nem kell sietni élni.

A két tyúk.

Két tyúk számos csirkéket vezetgete külön az udvaron. Néne! így szól az egyik a másikhoz, egy urat szolgálunk, egy udvaron járunk; tisztünk egy, s egy apától testvérek növendékink, fogjunk össze, egyesített erővel bizvást megvívunk a szarkával sőt, a héjával is. Miért is ne? felel a másik a vetélkedés irigységével, vívjon kiki a maga erejével, én bízom magamhoz. Azonban a csirkék fogtak az ellenség gyakori ostromai által, s így az irigy anyák a kölcsön véd helyett örvendtek egymás felváltott veszteségein. Nevedkedett csirkéikkel is e visszás vetélkedés, s míg a felneveltek egymás közt civakodtak az elszórt búzamazgokat többnyire a réce kapkodta el.

A szamár és csikó.

A szamár egy víz húzó alkotmányt, rövott padozatokon, egy helyben léptetve hajtott. A tüzes csikó fülelve tekintett be az ajtón. Te erre nehezen volnál szer! így szólítja meg őt a füles gúnyolódva. Az igaz, hogy szamárnak való munka! de melyitek is a machina; ez a kerekas alkotmány-e vagy te bátya?

Koporsó a geniének a szoros korlátok!

Prometheus.

Prometheus belopá immár agyagjaiba az égi tüzet, s készen állottak remekei. Uralkodjatok egymáson, így szól hozzájuk, te férfi erőd, te asszony szépséged hatalma által. „De majd ha az idő letörli szépségem“, sipegé az asszony, mi lesz belőlem, atyám! Más fegyvert is rendeltem én számodra, felel biztatva Prometheus — könnyeket és fortélyt.

Hatalmas fegyverek uraim!

Az ahi.

Az ahi, nem jegyzi meg a história, hogy és mikor? megjelent egykor Európában. Mily különös derék állat! így kiáltának fel csodálkozással az állatok. De mi hát az a derék benne? kérdé a róka; termete csekély, tekintete inséget tolmácsol, szava szánakozást indít, rést járása untat, — én valóban gyávább állatot nálánál köztünk nem ismerek. Igen, de — külföldi, kiáltanak egy hanggal mindnyájan.

A medve.

Hallom, nagy mester vagy a mászásban, szól az oroszlán a medvéhez; nosza, szökjél fel eme fára! uram én csak az egyenesre tudok mászni, felel a mackó, ez pedig, amint látod, görbe. **Úgy én ügyességedért nem adnék egy legyet, mondá az oroszlán,** hiszen nagyobb résznél görbe az erdő fája.

Sok tudós mindent tud, csak azt nem, amit kellene tudnia.

A vőlegény és mátkája.

A tüzes vőlegény mennyasszonyában egy mennyet ringatván karjai között, oh lányka! így kiált fel, van-e oly boldog halandó, mint én? Sőt van-e magokat a halhatatlanokat miért irigyelnem, hanemha azért tenném ezt, hogy örökké nem tarthat boldogságunk! Ifjú! felele szelíden feddő mosolygással a leányka, amely tűz nagy lobbal ég, ritkán van parázsa!

A szarvas és a nyúl.

A megsebbeadt szarvas lankadtan ére a róka lyukához. Fogadj be koma, így könyörög, tartok a nyomozó ebektől, nincs erőm sebem miatt elinalni előlök. Lakom szűk, felel a róka, be nem fogadhatlak; hanem egy tanácsot adok komám; másszor ne fuss a kutyák előtt, mert puskára bukkansz, hanem mint én szoktam szökjél köztük vissza. Elvánszorgott a szegény sebes e hideg tanáccsal a vaddisznó odvához, s szállásért esdeklé nála. Közel fiadzásom ideje, rőfög ez, hozzám nem szállhatsz, hanem sebedre javaslom az útilaput. Köszönöm, felel a jámbor s odébb ballaga. Nemsokára, a farkassal találkozott; megborzadt a félénk, de az inség bátorítására tőle is segedelmet koldult. Sebes vagy fiam! kérdé szinelt szánakozással fogasi, hadd lám sebedet. Tartózkodva közelít a szarvas, s amint a gonosz álnokul feléje csap, ügyesen szökik el kapása elől. Isten fizesse könyörülő szívedet! kiált futása közben az ügyefogyott, s elaléltan ér az erdőszélben a nyúl fekvéséhez. Hova húzakodsz bátya? így szólítja meg a lankadtat; látom keményen vérzel, jer, feküdjél fekvésembe mellém, hadd nyalogassam gyógyulásra sebedet, nálam erőt pihenhetsz magadnak. Elfogadá a bujdokló az ajánlott menedéket, s könnyek közt panaszlá meg

írgalomkoldulásait szíves gazdájának. Oh bátya, így szól részvétellel a jószívű nyulacska, csak az érezheti a nyomorultnak sorsát, aki maga is ügyefogyott, s rokonsorsot várhat minden órán magára. Az ínség könnyei a mosolygó szerencse ölén hitvány vízcseppeknek tetszenek.

Az utazott lazacok.

Ősszel egy fiatal lazac (szalmó) ivadék Amerika egyik folyójában tengeri útjára seregle. Örvendezett a folyó mindenemű hala, sok jót, hasznót s tanulságot várván magának az utazók tapasztalásaiból; áldásokkal eresztette útnak a karavánt, s szívszakadva várta a tavaszt, mely azt hazájába visszahozandja. Elérkeze az óhajtott idő, megtértek az utazók, s az eleikbe tódult folyó lakosaitól örvendő zajgással fogadtattak. De mi hasznót hoztak? — Alkalmatlan lazacférgek! De tán valamely becses tapasztalással ajándékozták meg hazájokat? Igen is, ezen tanulsággal: hogy a tenger nem oly hitvány víz, mint a mi folyónk, de halai sem oly gyávák ám, mint ezé.

A sas és több madarak.

A sast mint királyt minden száfnyas mímelni akarta. Tán azért erős, mert hússal él, mond a lúd; húsban csak több az erő, mint hitvány magban, s az ostoba, húsokat faldosván majd elvesze. De bizony keveset iszik őfelsége, úgymond a gödény, tán ez a titok; s állhatatosan tűré égető szomjait, míg aléltan nem rogya le. A horgas orrban van a bátorság, mond a gólya s köveken görbére reszelgetvén orrát, vele tovább sem ihata sem ehete. A szarka elég okos volt átlátni, hogy az erőt a sastól eltanulni nem lehet. De komolyságát, mely oly nagyot mutat, s szótlanságát, mely oly nagy lelkek tulajdona, csakugyan eltesem tőle; így szól, s egy fára bölcs képpel felülvén, magában komolykodik. Neveti minden madár s gúnyolja tisztelés helyett a hiút. Nem illik bölcseség, mondának, harlekin köntösödhöz. Igazságtok van, így csereg végre, észre és szóra térvén át szótlanságából, most tudom, barátim, mi a sas nagyságának titka? Mi hát? Az, hogy ő sasnak, mi pedig másnak s nem sasnak születünk.

A lepke és virág.

Lódulj állhatatlan, te hitetlen csélcsep! ezt hányja szemére a virág a lepkének; édelepsz te minden virággal, s csókod hányunkkal nem köz? — Békélj; felel a kis csapodár; tévedek — tévedek, de te is szépecském! nem adsz-e szíves szállást minden lepkének?

A férfi állandóbb-e vagy az asszony? örök kérdés, örök vita, örök kétség!

A zsálya és napraforgó.

Nagy szeretet, mély tisztelet az a tied a nap eránt, hogy amerre ő fordul, te is utána fordítod orcádat; így szól a zsálya a napraforgónak. — Oh de szólj: nem érdemli-e ezt tőlünk? felel ájtatos fohással emez, ő, kinek jóltevő melegének köszönjük létünket, díszünket, mindenünket? — Esmerlek, képmutatól mond mosolyogva a zsálya, a napra forogsz, hogy szép aranyszínt játsszék virágod, s pompásabban tűnj ki általa a többi virágok között.

A veréb és csíz.

Zúgott a szél, zúgott utána az erdő, s a fák hajlongtak a zajló levegő erejétől. Egy buta gőgű veréb azt vélte, hogy terhe alatt hajlong egy izmos cser, melyen ül vala. — Tovább innen! így szól a szomszéd csíznek, terhem alatt letörik a fa! — Úgy-e? felel mosolyogva emez, tört már valaha fa le alattad? — Tán volt eszem, hogy tovább repültem, míg ez esett volna. — Ha jónak látod, mond a csíz, menjünk az aljba, a tó nádasába, ott nem ér a híves szél bennünket. Oda repülnek, s kettőjüket egy gyenge nádszál felfogja, mely alig leng a csekély teher alatt. — Különös, így kacag a csíz, hogy most kettőnk alatt is alig görbed meg a vékony nádszál, amott a hegyoldalban magad alatt recsegett a vastag cser. — Hát nem sejted, mond a hiú veréb, hogy félig szárnyamon függök a levegőben, s nem is merek a nádra nehezedeni. De fáraszt is ez az erőltetett állás, biz én a csősz házára megyek! — Repül és vele a csíz; de a szél félúton leveri a földre őket. — Megtérpsz-e már, így szól a csízecske, s hiszed-e: hogy csekélységeddel csak toll-

ként játszik a levegő; csak gögöd nagy, de tested kicsiny! — Miért? felel a veréb, tán hogy alattam a földön néhány szép búzaszemet látván, azokat felcsipkedni leszálltam? — Már látom, mond tovább repülve a csíz, hogy a gög nem orvosolható, s csak a gögössel együtt veszhet el.

Úgy van! az okosság nem győzheti, a sors csapkodása nem alázhatja, nem törheti azt meg. Bukhat a kevély gögös, sülyyedhet, s nyomoroghat szinte az élet unásáig; de gögjét feltartja, mint a fűbe símuló kígyó taréjos fejét.

A szív és nyelv.

Igen régen, tán még az aranykorban összeveszett a szív a nyelvvel. — Én szolgálatomba vettelek gyáva! így korholja amaz emezt; mégis hűségtelen vagy hozzám. A minap mint lángoltam a szép Phillisért! neked akarám átadni érzeményeimet, s te gyáván hebegtél. Emlékezhetsz, midőn a cudar Menaleás kecskémet — igaz jószágomat — magáénak perelte, mint forrt bennem a méreg, s te illetlenül elakadtál. Jól eszmélhetsz arra is, mennyi mondanivalóm volt Phillisemnek s pásztor barátimnak a tegnapi elválás óráján, csak könnyeim beszélhettek s te a halnál némább levél! Nem! rajtad kiadok hűségtelen szolgál! — A fej, ki mindenből hasznot les, meghallá a perlést — s magához szegődteté a nyelvet.

Azóta ritkán is jár szív és nyelv együtt!

A rigó és varjú.

Egy kalitkás rigó a sípláda nótáit próbálgatta az ablak előtt. A varjú egy szomszéd fáról hallgatta. — Nem! már ezt csak nem tenném, így kiált a rigónak, már az alacsonyság ám, más kénye után énekelni! Hallgass szomszéd! felel emez; a kalitka, melyben lakom, az étel, melyet eszem, éppen azé, akié a sípláda, mely után énekelek.

Az úr és lovász.

Egy úr két csikót taníttatott. — Uram, a fekete derék állat! így szól a lovász; máris oly szelíden jár, mintha régen kapucánozták volna; de az az átkozott deres taníthatatlan;

nyerít, kapál, szökik, vág, kirúg! — De jó fiú! felel az úr, erő, tűz és bátorság kell a szökésekhez és kirúgáshoz, az ilyen veri majd idővel nyereg alatt a kengyelt. A jámbor csikóból, legfeljebb is — lusta ló válik.

Amely ifjú korán megért, amely író soha se bohóskodott, rendszerént, középserűk maradnak.

A gólya-fiú és anyja.

A gólyafiú gyönyörködéssel szemlélte a fészekből a fiatal macska játékát és nyájaskodásait. — Oh anyám! be kedves állat az a cica! így kiált fel, be nyájas és hízelkedő mindenhez! — Hagyd el fiam! csak addig van az, míg semmije nincs; midőn eszik, étket féltve morog.

Az a jó ember, aki önhasznából szíves közlő. A csapodár rendszerént önző s maga haszna a véghatár, ameddig szívesége terjedez.

A hivatalos eb.

A kutya, mint apáink korában több házaknál szokásban volt, kerékben süttet forgatott. A szakács kifordult, a kutya éhes volt, a sült ingerlő szaga nyálat húzott, a nyílt ajtó szokéshez reményt adott, ebünk ennyi kísérletnek ellentállni gyenge volt — s mohón állt a félsülészű peccenyének. Betoppan véletlen a szakács, látván a szép gazdálkodást, ajtót csuk és botot keres. — Tartom a hátam, gazdácskám, mond a bűnhődött, de máskor kérlek, tarts elébb jól, míg ily kísérő tisztet bíznál reám.

A bika és ökör.

A bika bosszankodva szemlélte a zöld galy közül, mint packázik az ökrész gyereke egy szálas ökrön, mint csavargatja a legelészőt pajzánon majd ide, majd oda pattogó ostorával; s az ökör túnya béketűréseit nem tűrheté tovább. Kirohan bömbölve rejtekéből, s a gyerek ijedt sikoltással szalad a sűrűbe. — Miért hagysz így magadon kifogni, bátya? engem, ki nemed vagyok, majd megölt már a bosszú. — Én mindég azt hittem, felel a jármos, hogy jámbor erkölcsöm, békés indulatom s szolgálataim megmentnek a bosszantásoktól. — Úgy nem

esmered a világot, bátya, sem urunkat, az embert! öklelőzni kell néha köztük, nem azért hogy ártsunk, hanem hogy tartsanak bennünket bántani.

Úgy van! a pórság a csendes elmét és békés indulatot hajlik túnyaságnak venni.

A napszámos és felesége.

A szegény napszámos estveli barna kenyérét ette; az éhség fűszerén kívül nem volt hozzá semmi. Könnyezve szemlélte az asszony a jóízűn falatozót: édes férjem! így szól bánatos arccal, dolgozol a lankadásig, s nincs e szűk időben, mit nyújtnom elődbe, a sovány kenyéren kívül. — Te szegény vagy, anyók! felel mosolygva a paraszt, de én nem; nézd csak mint csóvál farkat Sajó kutyánk, s im neki is vethetek, amott pedig látod-e az egeret, mint rágcsálja elvetett kenyérhéjamat? Aki a maga emberségéből ennyi állatot táplálhat, s maga se fekszik le éhen, mi baja annak?

Nincs teljesen boldog helyhetés, de vad sors sincs! mind a kettőt azon szempont szüli, melyet szíved választ, hogy tekintsd belőle állapotodat!

Az oroszlán és macska.

Hadat viselt az oroszlán. Az éléstárt a macska gondviselésére bízta, s ez a cudar, a legszebb falatokat magának orozta. — Hogy meréd ezt tenni? harsan a király feléje, amint csínyjei fülébe mentek. — Hát hűséges szolgálataim nem érdemlenének meg egynehány hitvány falatot? viszonz a tármester. — Pakolj udvaromból gyáva! így dörög az oroszlán, amely tiszt mindig rováson tartja a maga érdemeit s jutalmait maga szabogatja, menjen napibéresnek; de a közhivatalokat ne bitangolja, se a becsület fokain ne fukarkodjék.

Az ács és legénye.

Az ács gombot teve fel egy torony tetejébe. Taps és örömröbaj közt szállt le a néphez, s esőzött az ettől szórt pénz süvegébe. — Oh, mint féltettelek, mester! így szólt könnyedő mellől az ácslegény; tudja az Isten, nekem a szokott magasságon

felül szédeleg a főm. — Ennek oka az, felel a mester, hogy nem tudod a fortélyt: ha magosra sietsz, ne azon lépcsőkre tekintgess, melyeket már meghágtál; hanem azokon függjön szemed, melyek még előtted hágódnak, s így nem fog gyenge főd szédelegni.

Beveheti sok büszke tisztviselő is ez értelmes ács tanácsát. Amely úr előtt délig hajlongnak, de délután ő hajlong mások előtt — még nincs oka miért szédelegjen!

A papváltoztatás.

Egy község Svájcban más papért esdeklett az egyházi gyűlés előtt. — Hát mi kifogástok a mostani ellen? kérdi az előülő a követeket; az tudtukra jeles ember. — Hiszen uraim! felelnek ezek, az ő kegyelme beszédét a gyermek is megérti. Mi azért tartjuk, hogy papoljon, nem pedig beszéljen, mint akármelyikünk.

Hallottam több efféle gánccokat is, melyek kiáltó magasztalások voltak.

A szegény hársfa.

Hullott a fákról az őszi levél, s a hívült szellő egy szerelmes párra, kit csak az imént kötött a szent kötél öszve, reálengte azokat. — Nézd angyalkám! így szólt a boldog mámoros férj, cme hársfa alatt esküdtünk először örök hűséget, szerelmet egymásnak; a jövő tavasszal árnyékban üljük barátainkkal a szerelem innepét! — Nem érheté meg az innepet a szegény hársfa, sőt még új lombjait se! átok közt vettetett az úr fejszét a derekára — mihelyt a divortialis-per incamináltatott.

A nevetlen levélke.

Egy híres zsvány és tolvaj felakasztatásán ellopták exequens szolgabíró óráját és esküdt zsebbevalóját. Másnap órája helyett egy nevetlen levélkét kapott az első, ily szókkal: felakasztott jó barátomnak torára egy kevéssé későn jelenvén meg az akasztófánál, elvittem a tekintetes úr zsebóráját, hogy másszor ne hibázzak. Egyszersmind szegény cimborám kínjain megcsévén szívem, magamhoz vettem a nemzetes esküdt úr ken-

dőjét, hogy omló könyeimet tudjam mibe törölgetni. Tudom, nem fogják rossz néven venni a tens urak, hogy bűm felejtésére és gonoszúl veszett pajtásom torára, ezen utóbbi portékára, a messzelátói csárdában egy pár itce boroskát ittam meg.

Nem a büntetés szörnyű volta rettentí a gonosz szívűt, hanem annak bizonyossága, hogy csínjén rajta fog kapattatni, s büntetése bármilyen csekély is, el nem marad.

A sors pácolásai.

Istenem! hogy lehet oly kevély az ember? e semmi, ez eleven por, e rekedező nedvekből, kopható inakból, inszálakból, porcogókból, töredező csontokból, minden percen kireppenhető leheletből álló, gyáva alkotmány! hogy lehet gőgös agyagtársa eránt, ő, aki legközelebbi lélekzetvételének se bizonyos ura, s nem tudhatja a jövő percben mi éri?

Egy uracs, szép mint Adónis, hetyke mint — mint — sok ifjaink! (más hasonlatosság hirtelenibe nem ötlik eszembe) szerelmes levélkét kapta kedvesétől, pénzzel töltöttet szüléitől, szépnek sugdosta őtet a szépnem, gazdagoknak becsülte szüléit a világ, ő maga-magát, mint illik, tanultnak és bölcsnek. — Lehet-e még több cím az elszeledésre? — Lehet! mert még most jut eszembe, hogy a szabó éppen most hozá el új köntöseit, melyek öntve valának sugár termetére. S ezekbe munkásan beöltözködve, tele magával és boldog sorsával lép be ifjúnk, kedvteléssel fűtyörészve, oldalra vágott kalappal, Pesten a Hét Electorhoz. Negédesen parancsol kávé magának, hetyke szitkot küld a késedező marqueur után, majd leülván kávéja mellé, vitorán, de finom mellfodrást s köntöseit óva hörpölgeti azt. Már csak egy hörp maradt csészéje fenekén, s ím — amint azt a többi után leereszteni készül, nagyon hátra találja neki nyakát szegni, s a feje búbján könnyen állt kalap hátra perdül a biliárd megé. Hirtelen utána kap uracsunk, de az istenadta, a kapásban a csészét kiejtő kezéből, s belőle a tejes kávéhörp, mely torkának vala szánva, újdonna új és szépen álló köntösére ömlik, a findsa pedig darabokra törik! — Nem gutaütést okozható eset ez? de még nincs vége! A görgő kalapra egyik a biliárdozó urak közül oly nyomósan találja hágni, hogy az asszúgombaként sugorodék öszve, s hegyet, völ-

gyet kapta oldalaiba. — Kihozta ezen kettős baleset ifjúnkat, különben sem igen erős nyergű phlegmájából, durva hangot ejtett ki a kalaptaposó ellen, ki éppen tüzes katonatiszt vala; ez, mint vélhetni, nem hagyta azt magán száradni, pattogtak a szavak oda és vissza, s a mindig hangosabb, hevesebb szóváltásnak, utoljára is — bajvívás leve a vége. Szegény ifjúnk toldásul kalapjára, köntösére, egy keresztvágást kapott rózsas tejvegyületű szép pófájára, egy másik pedig balkarját zsugorította össze!

A vereshajú gyermek.

Egy asszony fűnek-fának dicsérte a maga vereshajú fiát. Én csak kerekén kimondám: hogy csunya, nagyfejű, rőt gyermek biz az! — Úgy de hányan dicsérték már? szól neheztelve az anya. — Előtted, meglehet, mondtam, s gondolom, a dicsérek mind gyermekek asszonyok és férjek lehettek, kik féltek, hogy te is visszagyálázni fogod az ő gyermekeiket; de én nőtelen, gyermektelen vagyok.

Ritkán gyanútlan előttem az író társ tömjéne.

A macska és sármán.

A macska egy légy után ugorván, a második emeletről az utca köveire leesett. A sármán szánakozva közelített feléje: szegény cica! bizony zúzamból sajnállak, így szóla a jó madár; nem tört valami tagod? — Emez, az álnok, feleszmélvén esése szédültéből, egyet ugrik, s a szíves szánakozót elkapja. — Egy légyért ugyan nagyolnám tett ugrásomat, mond a hitetlen, de egy sármán-pecsenye csak megérdemli.

Ne higgy a rosszlelkűnek, ha a sors megzúzta is!

A házaspár à la mode.

Enyém, enyém vagy hát valahára, angyal! Oh, boldog érzés, oh határtalan kény, téged nevezheti sajátomnak! De szólj Julesám, egyedül hozzám vonz-e szerelmed? így érzelge egy szegény előhetes férj tizenkilencedik századunkból. — Hogy kétkedhetsz abban? felel neheztelve, ugyanazon századbeli nője; én egyedül neked élek, neked szentelem ezentúl óráimat. — De

hát azon ifjaskával mit akarsz, akivel a múlt héten oly lágy s epedő pillantatokat váltogattál? — Ő gazdag, tudod lelkem, hogy szegények vagyunk, s a pénz nem rossz dolog a világban. — Hát azon vén tanácsossal, akire oly szép szavakat vesztgettél? — Ő téged hivatalokra segíthet, angyalok! — De azon tisztecskének csakugyan kimutathatnád az útát, kitől tegnapelőtt levélkét kaptál! — Igen, de szívem! ő szépen muzsikál, táncol, mulattat; pedig unalmas óráink csak vannak s lesznek mindkettőnknek. — No hát legalább gróf Szelesy maradjon el házamtól! — Mit beszélsz, fiam? Ő dísz, fényt hoz a házunkhoz. — De édes Julcsám! így fakad ki végre a szemmeresztő férj, amely asszony már az előzetekben fényt, pénzt, mulatságot óhajtott, s ezekre kémlélődik, rosszul áll annál a szegény férje dolga!

Ugy is lett! csakhamar olylyá leve a szegény férj a háznál, mint a könyvek elein az előbeszéd, melybe tizedik se kukkan, aki a könyvet olvassa.

A rigó és a bűdösbanka.

A rigó elédelt vive szájában, egy bűdösbanka esmerőse odújához repült. — Engedd ozsonnámat itt végezni odúdnál, kéri a bankát, messze az enyém ide. — De fészkembe ugyan nem szemetelsz, felel ez; azt tisztán szeretem tartani. — Esmérlek, jó barátném! mond a rigó; de ha másoktól annyira óvod fészket, annál inkább kíméld meg azt magad s háznép undok szennyjeitől.

Azoknak szóljon ez a meséske, kik nemzeti játékszínen s közhelyeken féktelenkedvén, bélyegzik nemzetjüket, s mégis azt az idegenektől vakon kívánják tiszteltetni.

A paraszt hollója.

Egy szegény együgyű paraszt hollót nevelt magának, s nagy gondnal, kényént hússal étette, míg maga sovány kenyeret rágott mellette. — Mit akarsz ezzel a madárral? kérde a házában elmenő földesúr. — Lidércet szeretnék belőle nevelni, tekintetes uram! felel biztosan a jámbor; majd csak kivenne nyomorúságomból. — Tudod-e, barátom, mit? mond az úr, tekerd ki a hollód nyakát, úgy megnyered azt a sok húst, ame-

lyet vele megétetsz s az időt, amelyet táplálására vesztegetsz; s ennyit nehezen hajt be valaha lidércsége.

Nem ily hasztalan spekulálnak-e sok szegény szülék, midőn úrfiaknak, kisasszonykáknak, kényeztetve nevelik fiaikat és leányikat?

A szekérút.

Az uraság majd felfordult kocsijával önfaluja közepén. Hívatja a bírót: mi ostobaság az, így korholja, hogy a sáron, a legdülösebb helyeken van csapás a helységben, s új, jobb utat nem vágtok? — Nagyságos uram! így mentekedik a bíró, esés után, az első szekér ezen kátyúknak vágott nyomot, a többi így tanakodott: hogy tört nyomon járni könnyebb, mint újat törni, és osztán én vágjak kénosan új utat azért, hogy más könnyebben járjon utánam! Így mind az első után ballagott; s ámbár kocsi fordul, ló dül, kerék törik és hám szakad, arra jár most az egész helység.

Valljunk igazat, hogy gyakran ily gondolkozásból vagyunk ellenei az újításoknak!

A légy és az anyja.

Hallod-e fiam! így szól a légy anyja fiához, nagyapád a mészbe fült, apád maszlagot kóstolt, bátyádat az Átányi bíró orrán ütötték agyon, és így az egész nemzetségednek a nyálankság és szemtelenség voltak veszedelmei. Hagyd el kérlek ezt a két veszélyes vétket. — De hogy is ne! felel a cudar, hiszen ezekben áll minden örömünk, boldogságunk; hanem majd okosabb leszek én az apáimnál, nem könnyen vesztek én rajta. — Ezt szólván vakmerően neki szállt a tejes köcsögnek, s beléveszett.

A példa azért oktat keveset, ha kivált szemmel látott tanui nem valának, s azért jobbit keveset erkölcsünkön s éltünk folyásán, hogy mindég okosabbak reménylünk lenni a kárvalottaknál.

Moszkau égése.

Egy poéta utóbbi tizedüinkből, Moszkau égése leírásával kívánt a Pimpla csúcsára, s néhány forintocska birtokára

jutni; melyikre inkább? nem vitatom. Utolsó álmatlan éjjelen dolgozott már a munkán, mely néhány sorig készen vala, amint éjfél tájban, a természet a maga elvont adóját vevé meg rajta, versgyártónk félholtra elaludt munkája felett. Hosszú kanóccal égett gyertyája, közel hozzá fáradtságos kéziratja, melyen a teremtésbe fáradt feje könyökére támasztva nyugodott. A hív éj, mint mondják, gyakran nappalunkat adja vissza; ez is a jámbor gazdag prédáról álmodozott, melyet Moszkau üszkei közül ragadott ki. Láttá álmában a borzasztó lángokat, érzette fojtó gőzét az égés szeneinek; de ő bátran forgott a tűz veszélyei között, hordta rakásra kineseit, mígnem a lángok belekaptak ruháiba. Erre felriadt, s ím, — a koppantlan gyertya, szörnyű borzadására, kéziratját, benne reményét, sőt még egyetlen köntöse egy részét is, elemésztette már, s csak egy közel álló korsó víz menthette meg magát és szobáját is a harapódzó lángok dühétől!

Nem azt akarám mesémben festeni, mint sepri egy perc el a szegény legény arany reményeit gyakorta; mert az a Lafontaine tejes lyánkája után igen sikertelen törekedés lenne; hanem csak azt akarom a vége után kérdeni: nem jóltévő égés lenne-e ez a Moszkaué, ha sok kéziratokkal ily kíméletlenül bánt volna, mint versírónk ezen boldog emlékezetű versezettjével?

A kopó és agár.

A kopó és agár vadászni mentek. Az elsőbb felveri a nyúlat, az utóbbi kergeti s könnyedén elfogja. Már megfojtá martalékját az agár, amint szégyelve látja, hogy fogott nyúla hasas. Állatok, kik látják, gúnyolják, kacagják. — Átkozott kontár tel így rival fortélyos dühösséggel a kopóra, miért veréd fel fektéből a nehéz anyát? te, te vagy a gyilkosa szegénynek! — Barátom, felel igaza nyugodt érzetével a kopó, én csak szagoltam, de te láttad, kergetted, fogtad. Hallgass arról, amit menteni nem lehet — s elébb elfelejtik.

A bolond-torony.

Bécsben jártomban, a többek közt megtekintém a bolond-tornyot is. Esmerősöm lévén az egyik felvigyázó, kitudám több

idezárt szerencsétlenné sorsát és esetét. Bámulék, mert úgy lelem, hogy mindnyájában a ficamodott képzelet abban veve erőt a józan észén, hogy magát nagy, fontos, hatalmas, tudós embernek tartá, s egy is rangjával egyaránt, vagy éppen azon alól nem ítélte magáról. Egyik homályos képpel járdalt, mintha világ gondjai feknének rajta, másik szegzett nyakkal gőgös-ködött, s mellőzött mindent; harmadik tudományos titkokat feszegetett. Egyszóval az egész toronyban a fontoskodás pestise dühösködött. Szívemre hatott a dolog, s minthogy tapasztalám, mint dül jó hazámban is, minden rendben a fontoskodás dühe, mint emészt az erőlködés többnek látszani, mint vagyunk, felfogadám, hogy hazatértemmel megsúgom hazámfiainak a dolgot — s íme teszem.

Az oroszlán-kölyök.

Egy oroszlán kölykét ellopták anyjától, s egy úr udvarában kutyaként nevelték fel. Egykor rést veve magának a vad s viasszaszökék szüléihez. Örvendezve fogadták elébb ezek, de majd elszomorodtak, lassadán kitapogattván nevelt erkölcséit. — Fiam, fiam! így ordít búsan az oroszlán-atya, formád ugyan az enyém, de farkat csóválsz, törlészkedel, legyet kapkods, szunnyad szügyedben nemed s erőd büszke érzete — formád az enyém, de hitvány kutya vagy, fiam!

A cselédség vitája.

Egy nagy úrnak a gombos botos kapusa, kengyelfutója, inasai, vadászai s több ácsorgó cselédjei, pipa s bor közt — mert a nagy urak szolgálataiban sok a reficiens otium — azt vitatgatták: hogy melyik a leghasznosabb szolgálója az urának? — Az úr eleibe került a heves per, ki is egy törpéjére mutatván: ez a nyertes, így végez, mert ennek legkevesebbe kerül a livréje.

A forráserecske és a tenger.

Egy kis forrás erecskéje befolyt a tengerbe. Istenem! így sóhajt a szerény, mit érnek e megmérhetetlenségben az én néhány cseppjeim? — Bátorodj, fiam! felel az anyatenger, azok is segítik hordozni a kevély árbocos hajókat.

Beszolgál az egészbe minden kör, bármily csekélynek látszék is az, csak annak csekélységén való tünődésünk le ne bágyasszon bennünket róla, s annak megfelelni ne restelkedjünk.

A számár fontos foglalatosságában.

A számár, estalkonyatkor, egy domb tetejére állt fel, s réfes fülein kívül nem mozdult semmi tagja. — Ugyan mit mivel füles bátya ott fent? kérdi az ürge a nyulat, a nyúl az ökröt, az ökör a lovat. — Nem tudta egyik is. Egyik vélte, hogy a juhok javára főz böles plánt, másik, hogy nemzetsége emelésén költ az esze, harmadik reménylte, hogy ha szája nyílik, a rendes undok ordítás helyett, valami különös hang fogja a bámulóknak előadni ezen mély fontolás szüleményét. — Jó állatok! találghattátok volna a számár nemes munkálódását egy második Noé bárkájáig is! — Csacsitok oda fent a dombon — a maga nagy árnyékát csodálta, s fület konyítani tanult, hogy annak ocsmányságát a több állatok társaságában bölesen elpalástolhassa.

A professzor és siket szomszédja.

Egy siket kedvteléssel dalolgatott. Hangos torka bosszantotta a szomszédban olvasgató professzort. — Ugyan barátom, miért dalolsz? hiszen nem hallod amit dalolsz! ezt kiáltja be végre alkalmatlan szomszédjának. — Igen, de hallják mások! felel ez.

Már mi írók, ha siketek, vakok volnánk, csakugyan nem íránk, sem poétáink nem énekle nének. Mi magunk szoktuk a munkáinkból áradó gyönyörűségnek leszedni a tejfelét. Köztünk maradjon a szó: akármin gyönyörködjek közönségünk bennünk, de csakugyan legjobban gyönyörködünk mi önmagunkban.

A macska és a pudli.

A macska és a számtartó pudlija — hogy? ki nem nyomozhattam — az uraság roppant gabona-tárába záródtak. — Hogy éljünk itt el cica? kérdi az eb; én ugyan, hála a gazdámnak, jól kitanúltam a mesterségemet, de te — szegény állat! — Hát mit tanúltál? kérdi viszont a macska. — Tudok szolgálni, lám-

pást, kosarat hordani, apportirozni, ajtót zárni és két lábon táncolni. — Ügy-e? no jó szerencsét mesterségeidhez! én nyomorúlt — csak egeret fogni tudok. A macska meghízott, míg a szegény kutya — nem tudván gazdájaként az uraság búzájából élélni — csakhamar felfordult éhen.

Szülék! terjedjen ki odáig is gondotok, hogy a mázos kivéltség mellé, legalább egy oly hasznos tudományra is oktasátok fiaitokat, melylyei a szükség idején kenyerét megkereshesse.

A házi-galamb és élőfa.

A héjától üzettetett házi-galamb reá szállt egy élőfára, s lombjai közé vonulva, megmenekedék. — Az ég áldjon meg! így remege hálát a madár; hálásan látogatlak meg gyakorta míg élek, te mentőm, szabadítóm! s kicsinyeim is elhordom jóltevő gyalaidra. — Nem hiszem, felel a lombos, te palotákat lakol, udvarias vagy az emberek között, hol tanúlnád a háládátosságot? — Helyesen! azóta se szállt a házi-galamb élőfára.

A molnár és veréb.

Csekély emberben nagy méreg, s óriási bosszúforralások nevetségesek.

A veréb szemtelenül beszokott a malomba búzaszemeket lopdosni. — molnár a lisztet! én a búzát! így szól, s egy feloldott zsákra reppen. — Hess, te szemtelen állat! kiált a bosszús molnár (lopása bosszantá-e inkább vagy szemrehányása? nem vitatom) s a csipkedőt elhajtja. — No megállj! te nagyobb tolvaj másoknál, megbosszúlom ezt rajtad, kiiszom malmod vizét, hogy ne foroghasson! — Mosolyogva fog korsót a molnár: no hát csak előre meríték, hogy magam is szomjan ne haljak el!

Justitia istenasszony.

Justitia istenasszony — már régen lehetett — megjelent egykor a földön. Együgyű pompa vette körül. Szép korona ült a fején, nyájas komolyság homlokán. Bámulta a község, azonban: kár, hogy vén; ezt mondá az egyik, — hiszen menyecske, felele a másik, — az ám! csak hogy csókaszemű, sugdosta a

harmadik, és egek! az orra viaszból! csodálkozott a negyedik. — Nekem egy kevésbé szemtelennek látszik, rágalmazá az ötödik, — sokat mernék reá tenni, hogy a koronája csak réz, hanyakodék egy resóvi zsidó! — Fejet csóvált a mindeneket hallott istenné. Kérte az isteneket, egébe visszatérve, hogy igazítsanak a halandók szemlencséiken: mert ha így össze-vissza fognak látni, úgymond, mint most látnak — jaj nekem és az enyéimnek! — De biz ezen mótiója a seprnyős istennének, mint látjuk, elvettetett!

A két csősz.

Két csősz egymás szomszédságában őrzött két kertet. Az egyik éjjel-nappal kerülte a magáét, s jó lélekkel megőrzötte gyümölcsét. Nem így a másik! míg kényént aludt, lophatta boldog s boldogtalan az őrzetére bízott fákat, s maga is csak arra ébredt fel, hogy segítsen pusztítani azokat. — S csőszség az ilyen? kérdi a másik. — Mit? felel a cudar, ami gyümölcs megmaradt, azt én őrzöttem meg; ami elkállódott, azt nem termette a kert!

Nagy csőszöket, cifra csőszöket, hintón kerülgető csőszöket tudnék nevezni ilyeneket.

A pompa és fényűzés.

A pompa és fényűzés a Szaturn aranykorában még szunyuyadtak. Majd a Jupiter országlásában látogatóul beszálltak a nagy városokba, hol csakhamar gazda leve a vendégből. Nagy ajtókat, ablakokat vágattak későbbben a gazdagnak házában, hogy fennen jár hassanak ki s be, a gazdagságot meg nem szenvedték a néma dugaszokban, hanem hajonfogva vonszolák azt ki elégedett rejtekéből, s bútorra, lóra, hámra, kocsira, cselédre rakaták azt, hogy csillogás azokon s bámultatás érve legyen bő pótlék a szédelő urnak, asszonyoknak más veszteségeikért; mert ah! mihelyt a nagy ajtó- és ablakszárnyak elkészültek, kisuhanant azokon a jámbor elégedés, gyenge szemeinek ártalmas lévén a fényűzés csillogása és pompa ragyogásai. — Elmegyek! úgymond ez, ki a falura, sőt hintek a paraszt kenyerére, ízt vizére és álmod szemhéjaira. — Elment, s a sőt, ízt, álmod

elvitte e háztól magával; de nyomán belopódzott a legszemetlenebb lakótárs e világon — az adósság!

Eleinte ritka vendég volt a fényűzés hazánkban is; bezzeg fájdalom! otthon van most benne! Kártékony keze után veszendőbe megy barátság, hűség, hazafiság, s a magyar tulajdona a nyájas vendégszeretés! Istenem! merítsd a Dunába!

Az ökör és bika.

Az ökör szántott; kevély gúnnyal szemlélte őt a bika. — Ugyan derék munka, ha mondom! mennyit nem hallottam róla! pedig ezt a hitvány ekét a tavalyi borjú is elvinné. — Nem szólnálak meg, ha nem ingerelnél; felel csendes vérrel az ökör, de annál szégyenebb heverned, hogy telnék a munka tőled.

Ha csak ilyet én is tudtam volna írni! ezt kiáltja pamlagán heverészve, minden munkára, Tunyaváry. — Csak rajta! pennát a pipanyomogató ujjai közé, tentát a kiaszott tentatartóba! Csak az a kár, hogy a remek aprónként fejledez ki a toll végére belőlünk, nem ömlik, mint a gúny és gáncs a pipapotyogtató s csókokkal ledérkedő szájon!

A pióca és beteg.

A beteg véréből magát teleszítt pióca diese kvék, hogy milyen nagy jót teve vele, s mily nagy hála lenne érdemes. — Ha mégis tudnám, felel a beteg, hogy értem s nem hasad megtöltéseért tevéd e szolgálatot, bizony holtig köszönném azt neked.

Ilyformát lehetne gördíteni sok öreg tisztviselő eleibe, ki harminc s negyven esztendei szolgálatjával kérkedik, s érdemet tulajdonít magának azzal, hogy huzamos ideig volt nyűg a hivatalon.

A gerle-pár.

A hosszas távollét rendszerint sírja a hűségnek, s oly szikla, melyen az többnyire törést szenved.

Ritka liget volt lakhelye egy pár gerlicének. — Itt nem fészkelhetünk, így szól a hím, hanem isten hozzád kedves! én elmegyek idegen vidékekre alkalmasabb lakhelyet kémlelni;

hűségemet keblemben viszem, s kérem viszont a tiedet. — Oh én száraz gallyon ülök, felel a nő, utánad epedve turbékolok, s hosszú nappalaimat még hosszabb éjek fogják felváltani addig, míg téged várandlak! — Tán véled, hogy kedvezőbb leszek magamhoz, vagy könnyebb lesz sorsom? hízelge a hím; bolyongni fogok, visszalengem hozzád nyögésimet s esdekleni fogom azt a pillanatot, melyben érted jöhessek. — Sas körmeitől lengjenek széjjel tollai a hitszegőnek! kiáltának a forró szerelem hevével mindketten; s bút lihegve vála meg a pár. — Száraz gallyon ült a nő, epedve nyögött férje után, hosszúk valának nappalai, s még hosszabbak éjei. De vigasztalni jöve a szomszéd hím, kinek párját vadász ölé el, s a közös bánat a viszontközlésben enyhülést lele. Zöld gallyra reppene nem sokára, szomszédjáért kezde nyögdelni, s nappalai, éjjelei mindég rövidülének. Percenként enyhült nyugtalansága férje után, majd kezdé óhajtni késését, végre minden falevél zörrenésére rezzene, hogy jön. — De a hím — nem jöve el. Új szövetség fojtá el a régit; tollaik még sem szállongának széjjel a sas körmeitől; mert a szerelmesek fogadásait nevetik az Istenek!

A holló és szarka.

A holló bámulta a cseregő szarkát. — Okos szavaimat fontolgatod, úgy-e — kérdi a csodálót emez. — Nem biz én, barátom, felel a holló, inkább azon jár eszem, hogy a sok szótól vajjon reá érhetnél-e valami okosat, melyhez fontolás kell, mondani?

Az utas gavallér.

Az egyszeri gavallér sok pénzzel indult útnak, országokat látni. De a balgatag, célt vesztve, feneklett meg a legelső városban, s haszontalan bohóságokra fecsérlette el pénzét. — De már csakugyan ideje, hogy elővegyem útam! így szól végre pénze fogytán az ostoba. Utazott — többet éhen, mint lakottan, többet gyalog, mint vonatva, majd tikkadtan, majd bosszúsán, s átkok között az utazás és javallói ellen. Koldulva tért, mint váz hazájába vissza.

Kárhoztatjátok ezen utast, ifjak? de mit szóltok azon társaitok felől, kik az életerőt, az ifjúi kor szép virágjait, s önma-

gokban a haza és szüle reményeit ledéren elfecsérlvén, korok s éltek unott hajlásán mernek házassodni? Pedig mely hosszú út a házasságé? s mely hosszú sor a boldogtalan unokák sora!

A stiglic és csíz.

Farkat tárt a páva s minden madártorok eltölt magasztalásával. — Oh, ha farkában egy tollacska lehetnék? kiált magát felejtve a hiú stiglic, mint bámultatnám! — Igen, de csak mint páva része, mond a csíz; már én részemről inkább leszek magam szárnyára kis madár, mint nagynak farka!

Nektek e tudomány, tolakodók és tányérnyalók!

Az angol paripa.

Egy kurtafarkú, szikkadt lábú paripa, mely Angliában számos futtatásokban nyere jutalmat, új tulajdonosával Svájc hegyei közé került, egy sziklák közé szorult faluba. Lustává hízott itt néhány hónapra, s az állásban lábait a pók mozsárrnyira dagasztá. — S te nyemorék! lehattél valaha Angliában diadalos? kérdi kétkedő mosolygással az igásló; nem nézem ki lábaidból! — Hja barátom! felel búsan a háticas, nemcsak láb, de termelő is kell a futáshoz!

A párkák ollója.

Egy szegény napszámos annyira meg tudta érdemleni vagy nyerni — mivel? nem írják a históriák — a különben hajthatatlan párkák kegyét, hogy egy ollót nyujtának neki: fogd ezt! így szólván hozzá, ez az olló van szánva élted fonala elmetzésére, hosszú élted megadásával majd magad add azt kezünkbe vissza, hogy egy jóltévő koccantással átfektessük az örök nyugalomra. Század mult, meg is felejtkeztek az élet aszszonyai a magok kedveltjeikről, amint történetből egyszer eszekbe jutott. — Szegény! mondának, tán nem is engedi szerénysége, hogy hozzánk folyamodjék, beh terhére lehet aggott vénésege neki. Tavaszi sétálás gyanánt meglátogatták a napszámost. Éppen oltványokat ültetett ez az unokák fiaival. — Mit csinálsz jámbor öreg? — kérdik a halhatatlanok. — Nyomorgok, asszonyaim! — felel ő, — erőm, kedvem, fogaim elhagytak, helyet-

tek unokák, szegénység, inség, betegségek leptek meg! — Megengedj, jó öreg! sok fonásaink közben bizony megfélekedtünk mi az ollódról. Ide vele, szegény szenvedő, hadd könnyítsünk rajtad! — Még csak hadd maradjon egy kevéssé nálam, kedves asszonykáim! esdekle nehezen köhécselve az ősz, míg legalább ezen oltványkáim gyümölcseit kóstolhatom!

Csak a kislelkű és gyenge elméjű, vagy romlott vérű embernek lehet unalmára az édes élet.

A két rózsza.

Nehezen szívelte az ablakban a hónapos rózsácska, hogy asszonya, pünkösöd táján, reá keveset ügyel, s a virágtartójába a kertből hordogat más fajúkat. — Mily hálátlan újságunkapás! így békétlenkedik; engem, ki egész télen gyönyörűsége voltam, új vendégért mellőzni! — Engesztelődj bohócska! így felel asszonya, télen volt a te időd, most sorsod az, hogy becsed vesszen, midőn az ezerlevelű nyílik.

Sok egykor kedves írónak kitelt már az ideje; de szűnjön neheztelni érte, sőt hálára emelje kezét az ég felé, hogy az óriási haladással elmaradt. Ki korának eleget téve élt, az örökkévalóságnak élt az!

Az oroszántánc.

A majom ruhástól hazaszökött gazdájától az erdőbe. Ekkor esendes béke lakta ezt; mert a hatalmas oroszántól rettegett minden. De mint szokott lenni, a béke szelíd nyugalma elébb unalmat, utóbb puhulást szül, az oroszlán is és udvara ezekre kezde hanyatlani. A majom tréfás szökdelései csodás köntösében üzték az udvar unalmát, s a puhulás arra bírta a rengeteg komoly urát, hogy hasonló táncot próbáljon. A majom köntöse szűk vala öfelségének, de sárga szattyán sarui felillének lábára, s javalló riadások között foly a nemtelen táncipegés. Leste azt a sűrűből a tigris, halálos ellensége az oroszlánnak, s látván a kedvező alkalmat, iszonyú robajjal a táncolóra rohan. Szétriadnak az udvariak, csak az oroszlán bízván gyakori győzelmeibe, nem tágit ellenén, s izmos lábait most is elhitten ölti annak derekára. Ah hasztalan! nincs sikere erőlködéseinek, nem használhatja veszélyes körmeit, s a saruk le-lesikamlanak

a tigris síma bőréről, míg emez mindég öldöklöbben újítja ostromát. Meggyőzetik az erdő egykori rettentje; s a medve, rejtekből szemlélvén halálozó monarcháját, így kiált búsan: látom, nagyoknak kicsinyeken kapkodni veszedelem s halál!

A pyramis.

Cheopesz, egy sarcoló fejedelme Egyptnek, oly szerencsés vala, hogy őt átkozó jobbágyai közepette egy barátot, Nicopszt bírhatta. Már készen állott iszonyú pyramisa, melyen száz-ezer emberrel húsz évig dolgoztatott. Századok nehezedtek ennek ormára, az idő pihenni ült le vállaira, s szem és elme elállott e vakmerő alkotmányon. Most Arétesz, az építőmestere jelenté magát a királynál. Szűk bért vont munkájától a mívész, de nem gondolván vele, nemes önérzéssel így szólítja meg Cheopeszt: Uram! mint izmos férfi kezdtem pyramisodhoz, s ím megöszültem rakásában, engedj egy kérést hív szolgádnak! — Engede Cheopesz. — Hadd véshessem, úgymond, nevemet egyik oldalába az alkotmánynak; említsen engem is az utánvilág, alkotóját nagy kezdetednek. — Ráncba vonul egyszerre a királynak homloka, méreg villan szemébe, s a bosszú szemöldökin nyilaz: vakmerő pór! te gyáva eszköze tetszésemnek! így dörög felé, vívni akarsz-e velem a halhatatlanságért? s kicsikarni urad markából a pyramis léte érdemét? — Bárd szállana a szegény Arétesz nyakára, ha Nicopsz koronás barátja bosszúját enyhíteni nem lett volna szerencsés. — Méltatlan vagy király! építőd eránt, mond ez, hülvén a harag lángja; a mívészt esmeretlen is minden csodálni és magasztalni fogja, ki pyramisodat látandja, míg téged a kegyetlent, a jelenvilág átkozni, az utánidő pedig kárhoztatni fog, hogy kényednek, majd nem érző tagjaid nyugalmanak, annyi időt s verejtéket áldozál. Én helyedben feledtetni óhajtnám nevemet!

Ugy van nagyok! kik nemzetek, várak, testek omladékin törtök át a halhatatlanság templomához; mintsem átokkal és borzadással emlegettetni, jobb feledtetni! Hajthatatlan bíró a késő maradék és az utánvilág! Nevén nevezi ez a vétket, arany csillogó porát letörli róla, s undokságát úgy árulgatja, amint van; de egyszersmind nem hervadó koszorút nyújt hálás keze az érdemnek mely egykor embert boldogíta.

A gyolcsos tót és majoros.

Egy vásznas tótot körülvettek a major kutyái. Mérgesen hadazott ez réf-hátú botjával előre s hátra maga körül; de az ingereltetett ebek még dühösebben ostromolták. — Állj meg! vagy ballagj csendesen! ne hadazz! kiált a kiriadt majoros hozzá. — Úgy cselekvék; nyugvásra tevő hónalja alá botját — s a kutyák egymásután elhallgatának.

Író társaim! így bánjatok a gáncoskodókkal! Nekem ugyan minden feleletem hozzájok csak ez leend: írjatok jobbat!

A tanácskozó verebek.

Egy verébesoportból kettő összevívódott az udvar eper-fáján. Mérges cibálás közben felejtkezve pottyant mind a ket-teje a küszöb elébe, s a leső macska körmére került. — Min vesztetek ily dühöségig össze? kérdi bírói képpel a kandur őket. — Elleneink ellen tanácskoztunk, mondának hunyászan a boldogtalanok. — Megtanítlak, úgymond a vigyorgó macska, habár későcskén is, hogy a civakodó tanácskozás még közelébb ejt azon veszélyhez, melynek elhárításán tanácskoztok; s leg-elébb is a buta két főt nyel el.

A cigány és földes ura.

A cigány a falu végén kovácsolt. Arra lovagolt el a földes ura egy délceg paripán, mely is az izmos pöröly-ütésekre elébb fület hegyez, majd horkal, majd félre szökdel, s gyenge lovas ülőjét földre teríti. Méregre lobbanva szidja az úr a cigányt, mint okát szerencsétlenségének. — Ne engem szidj, uram, es-dekel neki a Pharao ivadéka; hanem lovadnak adj kevesebb abrakot, és szoktasd el a bokrosságtól, hogy ne ugorják minden csekélységtől félre.

Beh gyakori a szüleknél az a méltatlanság, melynél fogva ha kedves gyermekök bakot üt, vagy erkölcstelenséget követ el, azonnal az azt környező cselédet, nevelőt, tanítókat és osko-lát vádolják körülte! Minden bűnös előttök, csak szeretett fiok, s ők magok, a kárhozatos kényeztetők, ártatlanok.

A virtus szerete sok embernél nem egyéb büszkeségnél és tisztelethalászatnál. Lármás virtusok és privilegizált vétkek egyaránt tulajdonaik ezeknek; s valamint egy virtust is, melynek elmulasztásából gyalázat háramlana reájok, el nem mellőznének sokért: úgy minden vétket, melynek követése a nagy világ trónjához és becsületszeszihez köttetettnek tartatik, két kézzel elfogadnak. Virtust gyakorolnak, csak hírével essen a világnak; de a vétektől sem idegenkednek, csak meg ne tudja a világ.

*

Úgy látszik, mintha némely embernek csak azért adatott volna az ész, hogy bukdosásokat mentegessen; s szív, hogy szüntelen csalattasson. Sok ész menteni jó, tanácsolni rossz. Sok szív olyan, mint a rossz pléhű ajtó, csak nyílni szokott és zárni nem tud.

*

A pénz politikai levegő. Nélküle, ki társaságban élsz, lélekzetet nem vehetsz. Aki tehát ostobául elpazarolja, hasonló azon gyöngyhalászhoz és bűvárhoz, ki a vele üvegharangjába szorult levegőt élte kárával könnyelműleg kibocsátaná. Aki pedig kincse halmán ülvén sóvárog s pénzéből költeni retteg, hasonló a penészes sírboltok senyvesztő gőzei közt nyomorultul pislogó mécszekhez.

*

Rendszerint az oly büszke emberek, akik másoktól szerfelett kívánnak tiszteltetni, semmi tulajdonsággal nem bírnak, sőt magok sem tudnák gyakran magokban megnevezni, amely tiszteletet érdemelne. Az ilyek hajlandók méltatlansággal vádolni a világot, mely átallja érdemeket elesmérni, s többnyire bosszúsok az egész emberiség ellen.

*

Némely édes uracs éppen olyan, mint a pulyka; egyebü-
bütt jóízű, de a fejét el kell vetned.

*

Sorsunkkal, állapotunkkal épen úgy vagyunk mint a kalapunkkal, melyet más tett a fejünkbe; mind a kettőben találunk
mindenkor igazítani vagy legalább ujjal biccenteni valót.

*

A mai századnak betegsége látszani akarni. Egyik fényt
űz, hogy gazdagnak tessen; másik száraz terminológiát tanul,
hogy tudósnak tartasson; harmadik hivatalt s érdemjegyeket
vadász, hogy haza oszlopának láttasson; a negyedik pedig
szünetlen a becsületet hordozza szájában s duellirozik, hogy
becsületes embernek nézettessen.

*

Minden embernek három nemű természete van. Egyik a
születésé, másik a nevelésé, harmadik a szokásé. Ezek szabad-
ságunkat úgy megszorítják, hogy az többnyire nem egyéb,
mint nemtudása annak, hogy melyik természetünk határozta
meg ez vagy amaz cselekedetünket.

*

A házasság gyakran valóságos hideglelés öszvekelés előtt
fázás, benne forróság után fejfájás.

*

Az együgyű kevélylyel úgy van a ember, mint a pókkal;
tudjuk, hogy nem csíp mégis iszonyodunk tőle.

*

Amely ifjú a házasságtól korán iszonyodik, a nőtlen arany
szabadságát dicséri, s a szép nemet kisebbitgeti: elveszett az,
vagy veszni indul! Inkább fussd azt, ártatlan lányka, mint a
pestis metelyében küzdőt!

*

Dícsérd az asszony keceit, s a férfi nagy eszét; úgy bol-
dogulsz s kedves léssz az emberek között

*

Aki minden harmadik szavában magáról beszél, bár ha
nem dicséri is mindenkor magát, vagy szokásait menti, vagy
izlései előterjesztésével úntatja a társaságot, vagy körülmé-
nyeivel kívánja az unalomig megesmértetni, jele hogy felette
vastag egoista; bár vigyázz reá!

TARTALOMJEGYZÉK

	Oldal
Bevezetés	3
Részletek „A Bélteky-ház“-ból	9
Mesék	65
Aphorismák	92

A MAGYAR KLASSZIKUSOK

EDDIG MEGJELENT SZÁMAI:

1. **Petőfi** válogatott költeményei (Havas István bevezetőjével).
2. **Arany** elbeszélő költeményei s balladái
(Féja Géza magyarázó írásával).
3. **Tompá** népregéi s virágregéi (Kerecsényi Dezső előszavával).
4. **Csokonai** válogatott költeményei (Juhász Géza előszavával).
5. **Madách:** Az ember tragédiája (Hankiss János bevezetőjével).
6. **Vörösmarty** válogatott munkái (Brisits Frigyes előszavával).
7. **Zrínyi:** Szigeti veszedelem (Mészöly Gedeon magyarázataival).
8. **Fazekas Mihály:** Ludas Matyi s más költemények
(Kovács Máté bevezetőjével).
9. **Berzsenyi** költeményei (Hankiss János előszavával).
10. **Katona József:** Bánk bán (Kozocsa Sándor bevezetőjével).
11. **Gvadányi József:** Rontó Pál (Kovács Máté előszavával).
12. **Balassa Bálint** válogatott költeményei (Dénes Tibor előszavával).
13. **Kármán József:** Fanni hagyományai
(Marék Antal bevezetőjével).
14. **Vas Gereben** elbeszélései (Éber János bevezetőjével).
15. **Mikes:** Törökországi levelei szemelvényekben
(Vajthó László előszava).
16. **Arany:** Toldi és Toldi estéje
(Keményffy János előszava, Dáloky János magyarázatai).
17. **Kölcsey** költeményei (Kerecsényi Dezső előszava).
18. **Kisfaludy Sándor** válogatott költeményei
(Bory István bevezetőjével).
19. **Báró Eötvös József:** A falu jegyzője
(Előszóval és jegyzetekkel ellátta Fábián István).
20. **Kisfaludy Károly** válogatott munkái. (Kék Lajos bevezetőjével).
21. **Szavalókönyv.** (Éber János előszavával).
22. **Reviczky** válogatott munkái (Kozocsa Sándor előszava).
23. **Felvidéki** elbeszélők válogatott munkái. (Összeállította és a bevezetőt írta Marék Antal).
24. **Kazinczy Ferenc** válogatott művei. (Vajthó László előszavával).
25. **Erdélyi** elbeszélők válogatott munkái. (Molter Károly előszavával).
26. **Jósika:** Abafi (Zsigmond Ferenc előszavával).

Előkészületben: **Pázmány Péter** művei stb.

MAGYAR LÉLEK

A népműveléssel foglalkozók gazdag tartalmu, nélkülözhetetlen folyóirata. Szerkeszti dr. Hankiss János. Előfizetési ára egy évre 10 pengő. Megrendelhető: Budapest, IV., Múzeum-körút 13.

A HÁBORUS VILÁG TÉRKÉPE

Fontos, könnyen áttekinthető térképek gyűjteménye. A mai világháború minden harcterét megtalálhatja rajta. Ára 24 fillér.

SZÉCHENYI FÁKLYAVILÁGA

Szentiváni Gábor pompás könyve a legnagyobb magyarról, Széchenyi munkásságáról, Széchenyi szerepéről a magyar történelemben. A jubiláris Széchenyi-esztendő ünnepségeinek legfontosabb mozzanatait s a legszebb Széchenyi-idézeteket is tartalmazza a könyv. Ára 60 fillér.

MAGYAR FARSANG

A legkorszerűbb kézikönyv műkedvelő színházak rendezői és szereplői számára. Husz felvonásnyi játszható szöveg, rengeteg rajz, értékes utalgazítás. Szerkesztette Szombathy Viktor. Ára 1.50 pengő.

HORTHY DALOK

Volly István gazdag dalgűjteménye. A legelső magyar emberről igen sok szép magyar néma szól, ezek szövege s kottája az érdekes gyűjtemény. Ára 48 fillér. Színes vászonkötésben 2.50 pengő.

EZ MAGYARORSZÁG

Asztalos Miklós könyve színesen, érdekesen, rengeteg képpel mondja el, mi történt Magyarországon az utóbbi husz esztendőben, hogyan dolgozott Csonka-Magyarország népe Nagymagyarországért. Ára 24 fillér.

ÉRDEKES REGÉNYEK — RÖPTÉBEN A VILÁG KÖRÜL

Kéthetenként megjelenő százoldalas kis regény, érdekes, izgalmas, — és mégsem ponyva! Külön érdekessége a harminckétoldalas képes-rész, időszerű kis cikkekkel. Számonkénti ára 14 fillér.

ARANY JÁNOS: TOLDI TRILÓGIA

A legszebb magyar éposz teljes kiadása. Bevezetőt s magyarázatot írt Keményfi János és Dálóky János. Ára kötve 1.90 pengő,

---

Mind e kiadványok kaphatók a Magyar Népművelők Társaságánál
Budapest, VII., Dohány-utca 12.

